

KÁNTÁS BALÁZS

Az árnyékhadsereg és parancsnoka

Héjjas Iván és a legjelentősebb
magyar különleges katonai műveletek
a két világháború között
(kutási vázlat)

KÁNTÁS BALÁZS

AZ ÁRNYÉKHADSEREG ÉS PARANCSNOKA
HÉJJAS IVÁN ÉS A LEGJELENTŐSEBB MAGYAR
KÜLÖNLEGES KATONAI MŰVELETEK A KÉT
VILÁGHÁBORÚ KÖZÖTT
(KUTATÁSI VÁZLAT)

ISBN 978-615-6250-46-9

A csak elektronikus formában megjelent szakkönyv publikációját
a Magyarhoni Zsidó Imaegylet Egyesület (ZSIMA) támogatta,
melynek a szerző tudományos tanácsadója, kutatója.

Felkelős kiadó és szerkesztő:

Dr. Zsávolya Zoltán PhD

szakmai lektor:

Prof. dr. Zinner Tibor

Dr. Kunt Gergely PhD

Prof. dr. Borsi-Kálmán Béla DSc

Borítóterv:

Szájli Gabriella

HORTHY-KORSZAK KUTATÁSÁÉRT TÁRSASÁG
BUDAPEST, 2022

BEVEZETÉS

Miként az mára széles körben ismert, köztudott hadtörténeti tény, az első világháború utáni forradalmak, majd a Tanácsköztársaság bukása utáni zavaros, polgárháborús időkben, 1919 nyaratól kezdve a jobboldali szegeci ellenforradalmi kormányt támogató katonai és félkatonai fegyveres erők, elsősorban a Horthy Miklós későbbi államfő által vezetett Nemzeti Hadsereg¹ és hozzá csatlakozó irreguláris egyéb katonai alakulatok, milíciák országszerte követtek el súlyos atrocitásokat, gyilkosságokat. Nem árt persze rögtön az elején tisztázni, mit is értünk pontosan az *irreguláris katonai alakulat* fogalma alatt. A *Hadtudományi Lexikon Új kötete* az irreguláris fegyveres erőre az alábbi pontos definíciót adja:

„Az „irreguláris erők” gyakran olyan harcolókat jelent, akik egy félkatonai csoporthoz, milíciához, önkéntes csapathoz, szervezett ellenállási mozgalomhoz vagy lázadó erőkhöz tartoznak. Az irregulárisok gyakran „résztudós” harcolók, akik nem viselnek egyenruhát, vagy nem hordanak nyíltan fegyvert szolgálatban. Mindemellett az irregulárisok képezhetik egy ország fegyveres erejének részét, mint Svájcban, ahol a hadsereg szinte teljes egészében egyenruhás milíciákból áll. Nemzetközi konfliktusokban az irreguláris csapatok jogszerű harcoknak (kombattánsoknak) tekinthetők, és hadifogolytárra jogosultak, ha tartják magukat bizonyos szabályokhoz. E szabályok: a) megkülönböztetik magukat a polgári

¹ Az amúgy nem csupán a fehérterror nyomán hírhedtté vált tisztú különítményekből álló Nemzeti Hadsereg történetéről lásd például Jankovich Arisztid ezredes, György Sándor szerkesztésében igen részletes forráskritikai apparátussal is közreadott visszaemlékezését: JANKOVICH Arisztid, *A Nemzeti Hadsereg (1919)*, forráskiad. GYÖRGY Sándor, Budapest, Szülőföld Könyvkiadó–Trianon Múzeum, 2019.

lakosságtól; b) fegyverüket nyíltan viselik az összecsapás és felfejlődés során; c) felelős parancsnokság alatt állnak; d) kiemelt jelentőségű, hogy tartásuk magukat a fegyveres konfliktusokra vonatkozó nemzetközi szabályokhoz. Belföldi fegyveres konfliktusok esetén a hadifogolytársak kizárt, és a kormányzat eljárást indíthat fegyveres ellenségei ellen a belső jog alapján. Ugyanakkor minden eljárásról „szabályszerűen megalakított és a művelt népek részéről elengedhetetlennek elismert igazságszolgáltatási biztosítékok alapján működő bíróság” szükséges, az 1949-es genfi egyezmények közös 3. cikkének megfelelően, valamint a ma már minden államra kötelező nemzetközi emberi jogi normák alapján.”²

Az igen nagy részben Héjjas Iván tartalékos főhadnagy (később, az 1930-as évektől kezdve százados), Prónay Pál alezredes, illetve Ostenburg-Morawek Gyula őrnagy (később ezredes) nevével fémjelzett jobboldali *paramilitáris erőszakhullám*, az úgynevezett fehérterror legalább részben válasz volt a kommunista tanácskormány hasonlóan erőszakos, elnyomó és népsanyargató intézkedéseire, részben az egyes egyéni eseteket csupán a személyes bosszú, a vesztes háború miatti bűnbakképzés pszichózisa, illetve a háború utáni társadalmi-gazdasági krízishelyzetben e cselekményeket sokszor a gyors anyagi haszonszerzés lehetősége motiválta.³ A *paramilitáris* tevékenységet

² E meghatározás illik az 1920-as években, majd később is működő magyar irreguláris katonai alakulatokra is. Vö. *Hadtudományi Lexikon. Új kötet*, főszerk. KRAJNCZ Zoltán, Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2019, 503–504. A témában magyarul lásd bővebben: FORGÁCS Balázs, *Gerillák, partizánok, felkelők. Az irreguláris hadviselés elméletének története – korunk kihívásai*, Budapest, HM Zrínyi Térképészeti és Kommunikációs Szolgáltató Nonprofit Kft., 2020.; PORKOLÁB Imre, *Az aszimmetrikus hadviselés adaptációja. A tradicionális és irreguláris hadikultúrák összecsapásainak vizsgálata*, Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, 2020.

³ Váry Albert koronaügyész-helyettes a Duna–Tisza közti események kapcsán pontosan ugyanezt állapította meg összefoglaló jelentésében. Vö. HU-BFL-VII-5-e-1949/20630 – Héjjas Iván és társai népbíróági pere – Vádlottakra

és szervezeteket, melyek az első világháború utáni években különböző intenzitással Európa szinte minden államában jelen voltak, egyébként a téma nemzetközi szakirodalma többnyire úgy szokta definiálni, mint olyan katonai vagy kvázi-katonai szervezeteket és cselekményeket, amelyek kiegészítették a konvencionális katonai alakulatok működését, vagy egyenesen azok helyébe léptek.⁴ Erre némely esetben az állam kereteinek átmeneti vagy akár tartós felbomlása adott lehetőséget, más esetekben az állam maga használta fel az ilyen alakulatokat, megint másutt a paramilitáris formációk a fennálló állam ellenében léptek fel.⁵ Magyarországon az első világháborút követően mindháromra volt példa, az 1919-es ellenforradalmi hullám során és után azonban a berendezkedő autoriter konzervatív kormányzat a radikális jobboldali paramilitáris szervezeteket, alakulatokat elsősorban a saját hatalmának megszilárdítására használta fel, és a haderő kiegészítő alakulataiként alkalmazta őket. A vörösterrort fokozatosan felváltó fehérterror⁶ a kortárs magyar történészi közmegegyezés szerint 1919-től 1921-ig tartott, azonban utóhatásai súlyos, politikai indíttatásból elkövetett bűncselekmények formájában,

vonatkozó iratok – Váry Albert koronaügyész-helyettes összefoglaló jelentése a fehérterror Duna-Tisza közén zajlott eseményeiről, Budapest, 1922. június 20.

⁴ Robert GERWARTH–John HORNE, *Paramilitarizmus az első világháború után*, ford. VÁRADY Péter, in *Háború béke idején. Paramilitáris erők Európában az első világháború után*, szerk. Robert GERWARTH–John HORNE, Budapest, L'Harmattan Kiadó, 2017, 13–32, 13–14. Illetve: Robert GERWARTH, *The Vanquished. Why the First World War Failed to End, 1917–1923*, Farrar, Straus and Girou, 2016.

⁵ GERWARTH–HORNE, i. m. 14.

⁶ A fehérterror történetéről és a magyarországi paramilitáris erőszakhullámról lásd többek között Bodó Béla nemrégiben megjelent angol nyelvű monográfiáját: BODÓ Béla, *The White Terror. Antisemitic and Political Violence in Hungary, 1919–1921*, London, Routledge, 2019, valamint ennek nemrégiben megjelent magyar változatát: BODÓ Béla, *A fehérterror*, Budapest, Napvilág Kiadó, 2022.

melyeket a kormányzat és a hadvezetés korlátozott irányítása alá tartozó irreguláris katonai formációk tagjai követtek el, még 1922 és 1923 folyamán is érezhetőek voltak.⁷ A katonai-félkatonai erőszak tehát lényegében a Horthy Miklós kormányzóvá választását, a trianoni békeszerződés aláírását és a magyar állam közjogi rekonstrukcióját és restaurációját követő időszakra is áthúzódott. Az új magyar kormányzat a konszolidáció első éveiben csak lassan, vonakodva lépett fel a különböző, a magyar haderő kiegészítő alakulataiként funkcionáló, kvázi-állami fegyveres csoportok, szabadcsapatok, milíciák önkényes garázdálkodása ellen, hiszen ezek az alakulatok eredetileg éppen az új, autoriter konzervatív hatalmának megszilárdítását szolgálták. Ugyanakkor eljött az idő, amikor egyes katonai formációk már azt az államrendet kezdték veszélyeztetni, amelynek védelmére eredetileg hivatottak voltak.

A főként az első világháború frontjairól hazatért, itthon korábban soha nem látott politikai, társadalmi és gazdasági összeomlást megtapasztaló, túlfűtött nacionalista, és egyúttal a tanácsköztársaság zsidó származású kommunista politikusaival kapcsolatos sztereotípiáknak köszönhetően erősen antiszemita érzelmektől hajtott katonák kegyetlenkedését, és sok esetben ezzel együtt szabadrablását eredményező, elsősorban a Prónay Pál alezredes, Ostenburg-Moravek Gyula őrnagy és Héjjas Iván tartalékos főhadnagy irreguláris/paramilitáris katonai vezetők, különítményparancsnokok nevével fémjelezhető fehérterror eseményei közül is kiemelkedik a Duna–Tisza közén 1919 és 1921 között zajló, megdöbbentően erőszakos cselekménysorozat, mely egyúttal a két világháború között működő, számos alkalommal

⁷ Ilyenek voltak például az 1922. április 2-ai nyolc halálos áldozatot követelő erzsébetvárosi, vagy az 1923. december 26-ai csongrádi bombamerénylet, melyeket részletesen tárgyalok.

újrászerveződő magyar irreguláris katonai alakulatok genezisének is tekinthető. Ezt a gyilkosság- és kegyetlenkedés-sorozatot Héjjas Iván tartalékos főhadnagy és helyettese, Francia Kiss Mihály tiszthelyettes személyével lehet összekapcsolni. Héjjas Iván tartalékos főhadnagy, majd később százados azonban nem csupán katonatiszt, paramilitáris parancsnok és az 1919–1921-es magyarországi jobboldali (fél)katonai erőszakhullám egyik kulcsfigurája volt, hanem a Horthy-korszak első néhány éve alatt befolyással rendelkező radikális jobboldali tömegmozgalmainak, például az Ébredő Magyarok Egyesületének⁸ egyik irányítója, a korai magyar (félkatonai elvek szerint működő és a haderővel szoros kapcsolatban álló, annak félhivatalos kiegészítő alakulatait adó) radikális jobboldal egyik feltörekvő és befolyásos háttérpolitikusa volt, aki aztán könnyen megtalálta a helyét a bethleni konszolidáció időszakában is. Megdőbentő tény ugyanakkor, de a Nemzeti Hadsereg különítményei és

⁸ Az Ébredő Magyarok Egyesülete az első világháború és a forradalmak utáni Magyarország legbefolyásosabb nacionalista társadalmi egyesülete volt, mely az 1920-as évek elején saját segédrendőri milíciákat, karhatalmi alakulatokat tartott fenn, és határozottan befolyásolta a pártpolitikát is. Tagjai számos súlyos, antiszemita és irredenta indíttatású bűncselekményt, kisebb-nagyobb terrorcselekményt követtek el. Alapítói és vezetőségi tagjai között számos politikust és befolyásos katonatisztet találunk, pl. Prónay Pált, Héjjas Ivánt vagy Gömbös Gyula későbbi miniszterelnököt. Működése csúcspontján tagsága több százezresre volt tehető, elnökei az 1920-as évek elején Szmrecsányi György, Eckhardt Tibor és Buday Dezső nemzetgyűlési képviselők voltak. Jelentősége 1923 után, a kormánypartból kiváló Magyar Nemzeti Függetlenségi Párt (Fajvédő Párt) megjelenésével fokozatosan, majd jelentősebben az 1930-as években létrejövő, részben az egyesület tagjaiból szerveződő, nyugati mintájú magyar fasiszta és nemzetiszocialista pártok megalakulásával csökkent. Az ÉME a különböző radikális jobboldali politikai pártok mellett ezzel együtt egészen 1945-ig működött. Történetének első éveiről lásd: ZINNER Tibor, *Az ébredők fénykora, 1919–1923*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1989.; valamint: ZINNER Tibor, *Adatok az Ébredő Magyarok Egyesületének 1918. november–1920. március közötti történetéhez*, Budapest Főváros Levéltára Közleményei, 1978/1, 251–284. Történetét később részletesen ismertetem.

különítményes katonái tevékenységüket valószínűleg nem kegyetlenségként és bűnként, hanem harci cselekményként, az állam/haza belső ellenségeivel való leszámolásként, mai terminológiával különleges katonai műveletként értelmezték, polgárháborús erőszakcselekményeik pedig akár akarjuk, akár nem, de részei a magyar hadtörténelemnek is...

Itt érdemes egy nagyon rövid hadelméleti kitérő keretében tisztáznunk, hogy a különleges rendeltetésű katonai erők és különleges műveletek, mai értelemben vett különleges erők a 20. század elején alakultak ki, éppen abban az időszakban, amikor a fent említett magyar irreguláris katonai alakulatai működtek. A szakterület jelentős fejlődése nem sokkal a második világháború alatt következett be, amikor minden nagyobb haderő, amely részt vett a harcokban, az ellenséges vonalak mögött végrehajtandó különleges műveletekre szakosodott alakulatokat hozott létre. Országtól és hadikultúrától függően a különleges katonai erők olyan funkciókat láthatnak el, mint a légi műveletek, a felkelések elleni küzdelem, a terrorizmus elleni küzdelem, titkos hadműveletek végrehajtása, a túszmentés, fontos infrastrukturális célpontok megsemmisítése, politikai célpontok kiiktatása, különböző hírszerzési műveletek, illetve a nem-hagyományos hadviselés különböző formái.⁹ A különleges erők fontos szerepet játszottak a hadviselés története során, amikor a cél a hagyományosabb hagyományos harc helyett az „üss és fuss” jellegű, nagy kárt okozó, rajtaütésszerű akciók végrehajtása vagy a szabotázs volt. További jelentős szerepük volt és van a felderítésben, az ellenség közelében vagy az ellenség körében végzett hírszerzési tevékenységben, valamint egyre inkább az irreguláris erők, azok infrastruktúrája és tevékenységei elleni

⁹ Vö. David THOMAS, *The Importance of Commando Operations in Modern Warfare 1939–82*. *Journal of Contemporary History*, 1983/4, 689–717.

küzdelemben. Itt fontos tisztázni, hogy különleges katonai erők maguk is működhetnek irreguláris keretek között, miként az a két világháború közötti magyar alakulatok esetében is jellemző volt. Fő elődjük egyébként az Osztrák–Magyar Monarchia haderejének különböző különleges rendeltetésű alakulatai voltak az első világháborúban, és nem egy későbbi magyar „különítményes” katona az első világháború idején ilyen alakulatoknál teljesített szolgálatot.¹⁰

A fehérterror súlyos atrocitásai és a különítményesek által elkövetett erőszakos cselekmények mellett máig kevésbé ismert magyar hadtörténelmi tény, hogy Héjjas Iván lényegében az ország 1944-es német megszállásáig a magyar katonai és politikai elit másod-harmadvonalbeli tagja, a kormányzat befolyásos főhivatalnok, nem mellékesen különítményes-paramilitáris múltjából, az ellenforradalmi rendszer kiépülésében játszott hathatós, gátlásoktól mentes és erőszakos szerepéből kifolyólag Horthy Miklós kormányzó egyik közeli, bizalmi embere, tanácsadója volt. Az ő személye kötött össze az autoriter konzervatív kormányzattal egy olyan, elsősorban első világháborús veteránokból álló, jórészt radikális jobboldali elvek mentén szerveződő paramilitáris-parapolitikai hálózatot, amely a két világháború között ugyan végig ellentmondásos viszonyban állt a mindenkori kormányzattal és hadvezetéssel, ám a hadvezetés e változó személyi összetételű, bár vissza-visszatérő tagokból szerveződő irreguláris katonai alakulatokat a saját céljai eléréséhez számos alkalommal felhasználta, elsősorban olyan hadicselekmények során, amelyek a mai hadtudományi terminológiával leginkább az irreguláris hadviselés, aszimmetrikus

¹⁰ Paolo MORISI, *Hell in the Trenches. Austro-Hungarian Stormtroopers and Italian Arditi in the Great War*, Warwick, Helion and Company, 2018.

hadviselés¹¹ és a különleges katonai művelet címkékkel jellemezhetők. Az aszimmetrikus hadviselés definíciója egyébként a magyar hadtudományi szakirodalomban többnyire az alábbi, és korunk jeles magyar hadtudósa, Resperger István foglalkozott vele a legtöbbet. E hadviselési forma jelentősége a Horthy-korszakban pedig abban állt, hogy a viszonylag gyenge, súlyos fegyverkezési korlátozások alatt álló magyar haderő harcképessége nyilván jelentősen elmaradt a szomszédos államok haderőinek harcképességével szemben, ezért a magyar haderő mérsékelt sikereket csak nem konvencionális harci cselekmények által (pl. diverzió, szabotázs, propaganda, különleges műveletek) érhetett el a szomszédos államok területén.

Az aszimmetrikus hadviselés tehát „...pontosan körvonalazott politikai célok érdekében folytatott, gyakran több szervezet ideológiai, vallási, etnikai közösségén alapuló katonai, és nem katonai műveleteket, eljárásokat és módszereket alkalmazó közvetlen és közvetett hatásokra építő, és egymás hatásait felerősítő, a biztonság különböző dimenzióinak területét veszélyeztető harcmodor, főként harcászati eljárás, melyek együttes hatásával kényszeríthetjük akaratainkat az ellenségre. [...] A katonai és a nemzetbiztonsági területeken értelmezve, az aszimmetria gyakorlatilag, a szembenálló féltől eltérő cselekvési változatokat (műveleteket), szervezeteket, és gondolkodási módot képvisel, abból a célból, hogy maximalizálja a saját előnyeit, és kiaknázza az ellenség gyengeségeit, valamint megragadja a kezdeményezést, vagy nagyobb cselekvési szabadságot nyerjen. Az

¹¹ Az aszimmetrikus hadviselésről lásd a magyar hadtudományi szakirodalomban: RESPERGER István, *Die Risiken, Herausforderungen, und Bedrohungen. Die Rolle der Streitkräfte in den neuen bewaffneten Konflikten aus ungarischen Sicht*, Hamburg, Hamburg University of Applied Sciences, 2003.; RESPERGER István–KISS Almos Péter–SOMKUTI Bálint, *Aszimmetrikus hadviselés a modern korban. Kis háborúk nagy batással*, Budapest, Zrínyi Kiadó, 2013.; RESPERGER István, *A válságkezelés és a hibrid harviselés*, Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2018.

*aszimmetria lehet politikai-stratégiai, vagy katonai-stratégiai, illetve ezek kombinációja is.*¹²

Héjjas Iván tartalékos főhadnagy/százados tehát a két világháború közötti időszakban számos alkalommal szervezett különleges rendeltetésű irreguláris katonai alakulatokat, és vezetett a magyar kormány és hadvezetés megbízásából különleges katonai műveleteket, melyekben megítélésem szerint a Horthy-korszakra vetítve korántsem anakronisztikus aszimmetrikus hadviselés, illetve ezzel szoros összefüggésben az irreguláris hadviselés, mint a hadviselés nem konvencionális formája is komoly szerepet kapott. Céлом e kis szakkönyvben elsősorban ezúttal elsősorban a titkosszolgálati, különleges katonai műveleti és irreguláris hadviselési szakember és a hozzá kötődő, elsősorban a szomszédos kisantant államok ellen végrehajtott különleges katonai műveletek, nem pedig a radikális jobboldali politikus bemutatása.

Az 1919 és 1921 között működő irreguláris katonai alakulatok, milíciák parancsokai és tagjai, az úgynevezett „különítményesek”, így Héjjas Iván tartalékos főhadnagy, majd később százados személye napjainkban, a vörös- és fehérterror időszaka századik évfordulója után nem sokkal egyre inkább emlékezetpolitikai viták tárgyát képezi, a jobboldali emlékezetpolitikai diskurzusban pedig a nyugat-magyarországi felkelésben, a kárpátaljai hadműveletben, illetve a németellenes ellenállásban vállalt, kétségtelenül hazafias indíttatású és kézzelfogható politikai és katonai eredményeket felmutató szerepe okán a közelmúltban még a rehabilitációját, mondhatni, nemzeti

¹² RESPERGER István, *Stratégiák és fogalmak háborúja, az aszimmetrikus hadviselés hadtudományi megközelítése*, Hadtudomány, 2016/26, 37–50.

hőssé avatását is megkísérelték egyes szerzők.¹³ A jelen munka tudományos műként egyáltalán nem kíván emlékezetpolitikai vitákba bocsátkozni Héjjas Iván megítélését illetően, még ha hangot is ad azon véleményének, hogy szerzője tudományos kutatóként úgy gondolja, hogy a szóban forgó történelmi személy a rendelkezésre álló, és egymással jól összevethető, ütköztethető adatok, források és az általuk feltárható történeti tények fényében a magyar történelem rehabilitálhatatlan figurája, akinek ugyanakkor a had- és politikatörténeti jelentőségét, katonai vezetői pályáját és tevékenységét sem szabad figyelmen kívül hagyni.

Héjjas Iván a kifejezetten és az ő személyéhez kötődő irreguláris-paramilitáris hálózat azért érdemlik meg a kutatói figyelmet, mert a rendelkezésre álló adatok tükrében Héjjas a radikális jobboldali magyar milicista mozgalom, az 1919-ben megjelenő, leginkább 1925-ig aktív, de a két világháború közötti időszakban változó intenzitással, de lényegében végig funkcionáló magyar irreguláris katonai alakulatok, milíciák, szabadcsapatok (ezekre a formációokra nyilván többféle elnevezés lehetséges, én az *irreguláris katonai alakulat, paramilitáris alakulat, milícia*, stb.

¹³ Vö. Héjjas Ivánról magyar nyelven a mai napig gyakorlatilag egyetlen monografikus igényű könyv Domonkos László a paramilitáris vezetővel szemben pozitív irányban erősen elfogult, őt nyíltan rehabilitálni és heroizálni kívánó, inkább esszéisztikus hangvételű, semmint tudományos igényű életrajza, mely mindazonáltal Héjjas Iván életrajzának egyes adatait illetően jól használható, és ilyen téren a jelen munka szerzője is hivatkozik rá helyenként. Megjegyzendő ugyanakkor, hogy az író-újságíró-esszéista szerző amúgy legtöbbször íróként, és nem történészként határozza meg önmagát, ezért történeti tárgyú művei nyíltan vállalják a szubjektívizmust. Ezt azonban egy tudományos igényű mű szerzője nyilván nem engedheti meg magának. DOMONKOS László, *A Héjjas-nyárfa árnyékában*, Budapest, Kairosz Kiadó, 2018. Jelen munka szerzője nemrég tett közzé ugyanakkor egy tárgyilagosságra törekvő kismonográfiát a paramilitáris vezető életrajzáról és kapcsolatrendszeréről, amely vállaltan e könyvvel is tartalmaz némi átfedést: KÁNTÁS Balázs, *Héjjas Iván. Vázlat egy magyar radikális jobboldali katonatiszt-politikus életrajzához és kapcsolatrendszeréhez*, Budapest, Hungarovox Kiadó, 2022.

kifejezéseket többé-kevésbé egymás szinonimáiként használom) központi figurája, kultikus alakja, e formációk de facto parancsnoka volt. Az ő két világháború közötti kapcsolati hálójának alakulása némi leegyszerűsítéssel gyakorlatilag a magyar radikális jobboldali, kvázi-állami szervezetekként működő (fél)katonai alakulatok, milíciák története is, ezért lényegében e munka is vállaltan a részben szerző e témában részben már megjelent forráskiadványai bevezető tanulmányainak, valamint kis- és mikromonográfiáinak egy új, Héjjas Iván tartalékos főhadnagyot/századost és a két világháború közötti komolyabb, részben általa vezetett magyar különleges katonai műveleteket a középpontba helyező összegzése, amely amúgy nem titkoltan a szerző korábbi, a történettudomány területén megvédett, *A Horthy-korszak első éveiben működő magyar radikális jobboldali titkos paramilitáris szervezetek töredékes története, 1919–1925*¹⁴ című doktori értekezésének kutatási eredményeire is támaszkodik. Mindazonáltal a szerző határozottan törekszik rá, hogy e kisebb volumenű munkájában a korábbi műveihez képest új kutatási eredményeket is közlőlegyen a két világháború közötti Magyarország had- és politikatörténetéről, már csak azért is, mert míg korábbi doktori értekezésében csak az 1919 és 1925 közötti időszak történéseivel foglalkozott, úgy jelen munkájában egészen 1945-ig vizsgálja a magyar „paramilitáris szféra” és titkos magyar katonai szervezetek történetét, működését, elsősorban három nagyobb – más szerzők által már részben kiváló munkák keretében feldolgozott, azonban Héjjas Iván és hálózata középpontba emelésével talán ezúttal új történeti kontextusba is helyezett – különleges katonai művelet vizsgálatán keresztül.

¹⁴ Kántás Balázs, *A Horthy-korszak első éveiben működő magyar radikális jobboldali titkos paramilitáris szervezetek töredékes története, 1919–1925*, Történettudományi PhD-értekezés, Károli Gáspár Református Egyetem Történettudományi Doktori Iskola, 2022. http://corvina.kre.hu:8080/phd/Kantas_Balazs_ertekezes.pdf

Rövid, összefoglaló jellegű hadtörténelmi szakmunkám kutatási hipotézisei, melyeket a levéltári alapkutatás, forrásfeltárás, illetve a rendelkezésre álló szakirodalmi források, korábbi feldolgozások fényében legalább részben igazoltnak gondolok, alapvetően a következők:

Héjjas Iván tartalékos főhadnagy, majd százados 1919 és 1945 között az általa formálisan elért legmagasabb katonai rendfokozat ellenére a magyar haderő és katonapolitika, ilyen értelemben közvetve a magyar hadtörténelem egyik fontos, bizonyos területeken meghatározó szereppel bíró, befolyásos alakja volt, ezért személye és a nagyrészt általa működtetett és a kormányzathoz kötött irreguláris katonai hálózat megérdemli az elfogulatlan kutató figyelmet.

A két világháború közötti időszakban számos, legalább három olyan alkalom volt, amikor elmondható, hogy Héjjas Iván nagy létszámú irreguláris katonai erő parancsnokaként némi leegyszerűsítéssel akár a magyar katonai felső vezetéshez/élithez tartozott, ezek elsősorban irreguláris katonai műveletek, mai terminológiával különleges hadműveletek voltak, amelyek a hivatalos kormánypolitikába nem illeszkedtek, formálisan a kormány nem ismerte el bennük a részességét, illetve részben kontrollálni sem tudta azokat: ezek a 1919 és 1921 közötti fehérterror polgárháborús időszaka után az 1921-es első és második nyugat-magyarországi felkelés; egyértelműen ilyen volt 1938-as kárpátaljai diverziós hadművelet; illetve az 1943-ban kezdődő, németellenes ellenállás, melyben Héjjas Iván által szervezett irreguláris katonai alakulat végül is a rendelkezésre álló adatok alapján érdemi szerepet különböző okok folytán nem vállalt.

Héjjas életpályája, politikai és katonai karrierje esettanulmányként mintaszerű jelleggel rámutat a Horthy-korszak autoriter konzervatív kormányzata és a radikális jobboldali parapolitikai-paramilitáris csoportok, kvázi-állami szervezeteként működő, bár olykor az állami ellenőrzés alól kicsúszó, és némely esetben egyenesen az állam ellen szervezkedő irreguláris katonai szervezetek, milíciák komplex, ellentmondásos, alapvetően kölcsönös

egymásra utaltságra épülő viszonyára, melyet hol a versengés, hol az érdekközösség alapján történő együttműködés jellemezett. Ebből kifolyólag a magyar haderő és a radikális jobboldali politikai szcéna közötti kapcsolatokról is következtetések vonhatók le, hiszen a kormányzat és a hadvezetés bizonyíthatóan számos alkalommal felhasználta a radikális jobboldalhoz köthető milíciákat, szabadsapatokat, irreguláris katonai alakulatokat, és őket kvázi-állami szervekként olyan politikai célok elérésében alkalmazta, amelyek a hivatalos bel-, kül- és katonapolitikába valamilyen nem illettek (hasonlóan a weimari köztársaság idején a német Freikorps típusú szabadsapatok alkalmazásához, illetve német Fekete Hadsereghez).

A legalább részben Héjjas Iván főhadnagy alapított és vezetett radikális jobboldali ellenforradalmár csoportok, paramilitáris szervezetek (Alföldi Brigád, Kettőskeresztű Vérszövetség, az Ébredő Magyarok Egyesülete Nemzetvédelmi Osztályai, Cselekvő Magyarok Tábora, az első és a második Rongyos Gárda, a Magyar Fajvédők Országos Szövetsége, majd végül az Országos Nemzetvédelmi Szövetség) a két világháború közötti időszakban változó intenzitással, de gyakorlatilag végig a reguláris magyar haderő részben a Nagy Háború vesztés országait sújtó fegyverkezési korlátozásait kijátszó rejtett, félhivatalos-féllegális, államilag szervezett és támogatott, irreguláris keretek között működő, mai terminológiával leginkább titkosszolgálati jellegű tevékenységet végző, kevésbé a hagyományos harci cselekmények területén használható kiegészítő alakulataiként funkcionáltak. Így volt ez még akkor is, ha felettük a kormányzati irányítás olykor csak részlegesen tudott érvényesülni. E szervezetek jobboldali radikalizmusuk mellett leginkább az 1920-as években Gömbös Gyula későbbi honvédelmi miniszter és miniszterelnök neve által fémjelzett ébredő és fajvédő mozgalom szellemiségét képviselték, többé-kevésbé végig hívek voltak a konzervatív (bár egyre jobbra tolódó) kormányzathoz és a katonatiszt államsfőböz, és eleinte egyrészt a baloldali, kommunista és szociáldemokrata, később pedig a német-olasz mintára szerveződő magyar fasiszta és nemzetiszocialista pártok elleni belsőreakció-elhárítási, politikai rendészeti munkát végezték amellelt, hogy a

trianoni békediktátum keretében tragikus módon elcsatolt magyarlakta területek visszafoglalását, a kormányzat revíziós politikai céljainak megvalósítását kísérelték meg előkészíteni. Működésük és az állam életében betöltött funkciójuk, mint fentebb említettem, igen hasonló volt a német Freikorps, valamint az osztrák Heimwehr típusú milíciákéhoz, ily módon nagyon jól nemzetközi hadtörténelmi kontextusba helyezhető, már csak azért is, mert az 1920-as években a kormányzat tudtával és beleegyezésével a magyar, német és osztrák katonai-félkatonai szervezetek szoros együttműködést folytattak egymással.

A két világháború között részben Héjjas Iván és egyéb volt „különítményes” katonák által szervezett és irányított irreguláris katonai alakulatok/paramilitáris szervezetek meglehetősen sokrétű feladatkört láttak el (a Horthy-korszak első éveiben belső rendfenntartás, karbtalmi feladatok, rendőri-rendészeti jellegű tevékenység, a baloldali szervezetekkel, elsősorban kommunistagyanús egyénekekkel és szervezkedésekkel szembeni politikai rendészeti tevékenység, hírszerző-felderítő-diverziós tevékenység¹⁵ és irreguláris hadviselés a környező, kvázi-ellenséges kizsantant országokban, stb.), és tevékenységük vizsgálata során igen nehéz a hagyományos katonai, rendészeti-rendvédelmi, valamint a hírszerző és kémelhárító, mai terminológiával titkosszolgálati-nemzetbiztonsági feladatkörök elhatárolása. Mindezt a problémakört csak még komplexebbé és nehezebben átláthatóvá teszi az a szomorú tény, hogy az 1920-as években működő, komoly kormányzati támogatást élvező, befolyással rendelkező katonatisztek által vezetett titkos fegyveres formációk esetében, melyek részben az első világháború elvesztése után komoly fegyverkezési korlátozások alatt álló magyar hadsereg rejtett kiegészítő alakulataiként is működtek, igen vékony volt a határ a titkos(szolgálati jellegű) állami szervezet, a politizáló titkos társaság, a radikális elveket valló bajtársi szövetség/veteránegyesület, valamint az egyes

¹⁵ A diverzióról, mint a hadviselés formájáról lásd bővebben a magyar hadtudományi szakirodalomból: KÖSZEGVÁRI Tibor, *Diverzió*, Zrínyi Katonai Kiadó, 1984.

tagjaik által elkövetett súlyos, politikailag motivált bűncselekményeknek köszönhetően a bűn- és terror szervezet között. Mindebből kifolyólag ugyanakkor állítható talán az is, hogy Héjjas Iván tartalékos főhadnagy és különítményes katonatársai az e szervezetekben betöltött tevékenységük okán, valamint e szervezetek összetett feladat- és tevékenységi köréből kifolyólag fontos, ugyanakkor máig elhanyagolt, szinte elfeledett alakjai a magyarországi had-, rendvédelem- és titkosszolgálat-történetnek, akiknek működésében a katonai, rendvédelmi és titkosszolgálati jellegű tevékenységek, ugyanakkor olykor a törvénytelen cselekmények elkövetése is erősen összemosódtak.

**VÁZLATOS ADATOK A KÉT VILÁGHÁBORÚ
KÖZÖTTI IRREGULÁRIS KATONAI ALAKULATOK
ÉS KÜLÖNLEGES MŰVELETEK KULCSFIGURÁJA,
HÉJJAS IVÁN TARTALÉKOS FŐHADNAGY
GYERMEK- ÉS IFJÚKORÁRÓL; VALAMINT
KÜLÖNÍTMÉNYE, AZ ALFÖLDI BRIGÁD
MŰKÖDÉSE A DUNA–TISZA-KÖZÉN A
FEHÉRTERROR IDEJÉN, 1919–1921**

A két világháború között működő magyar irreguláris katonai alakulatok vezéralakja, Héjjas Iván 1919-es év előtti életéről rendelkezésre álló források száma nem túl bőszeges, és az erre vonatkozó adatokról leginkább Domonkos László a különítményparancsnokot heroizáló, ám adattartalmában mégis jól használható esszémonográfiája, valamint Bodó Béla angol és magyar nyelven is megjelent, rövid életrajzi tanulmánya szolgálhat támpontokkal, annyi azonban bizonyos, hogy Héjjas Iván 1890. január 19-én született Kecskeméten, eredetileg valószínűleg erdélyi gyökerekkel rendelkező, jómódú, sokgyermekes parasztcsaládban, Héjjas Mihály és Battlay Teréz gyermekeként.¹⁶ A család 130 hold szántófölddel és 30 hold szőlővel rendelkezett, a Kecskemét környéki gazdatársadalom egyik befolyásos famíliája volt. Héjjas Mihály az 1910-es években a Kecskeméti Pinceszövetkezet elnöke is volt,¹⁷ összesen hat fiú- és három leánygyermek született. A Héjjas fiúk mindannyian középiskolát végeztek, a testvérek közül pedig Iván, Mihály és

¹⁶ DOMONKOS, i. m. 15–16.

¹⁷ Uo.

Aurél az első világháborúban is harcoltak.¹⁸ Ifjabb Héjjas Mihály 1916-ban hősi halált halt.¹⁹

Bár a későbbi paramilitáris parancsnok életének erről a szakaszáról tudjuk a legkevesebbet, annyi bizonyos, hogy Héjjas Iván 1909-ben az Aradvárosi Felsőkereskedelmi Iskolában szerzett a szerzett közgazdasági érettségit,²⁰ majd keresztapja, aki a Népbank helyi fiókjának vezetője volt, segítségével ugyancsak banktisztviselői állásba került.²¹ 1910-ben a Nagykőrösi Közgazdasági Bank Részvénytársaság segédkönyvelőjeként dolgozott,²² 1913-ban pedig ugyanebben a beosztásban a Kecskeméti Kereskedelmi és Ipar-hitelintézet és Népbank Részvénytársaság munkatársa volt ugyanebben a beosztásban.²³

Bár nem tudható, mindennek mennyi valóságalapja van, ugyanis az állítólagos dokumentumot Héjjas Ivánnal és a Nemzeti Hadsereggel szemben negatív irányban elfogult, emigráns magyar kommunista újságírók közölték a Bécsi Magyar Újságban, 1921-ben, állítólagos rendőrségi aktája szerint Héjjas Iván 1911-ben sikkasztást követett el szeretője, egy nála jóval idősebb, zsidó vallású asszony sérelmére, aki ezt követően hamarosan gyanus körülmények között el is halálozott.²⁴ Héjjas,

¹⁸ Héjjas Iván életrajzáról és tevékenységéről bővebben lásd többek között Bodó Béla tanulmányát: BODÓ Béla, *Héjjas Iván. Egy ellenforradalmár élete*, 2000, 2010/10, 9–27.

¹⁹ DOMONKOS, i. m. 16.

²⁰ *Az Államilag Segélyezett Aradvárosi Felső Kereskedelmi Iskola s vele kapcsolatos internátus buszonhatodik évi jelentése az 1910–1911. iskolai évről*, közli dr. SOMOGYI Gyula Igazgató, Arad, 1911, Aradi Nyomda Részvénytársaság Könyvnyomdája, 75.

²¹ BODÓ, i. m.

²² Mihók-féle Magyar Compass, 1910, 38/1., 848.

²³ Nagy Magyar Compass, 1913, 41/1, 746.

²⁴ HALMI József, *17699/920 belügyminiszteri akta Héjjas Ivánról. A Bécsi Magyar Újság munkatársától*, in *Magyar pokol. A magyarországi fehérterror betiltott és üldözött kiadványok tükrében*, szerk. MARKOVITS Györgyi, Budapest, Magvető Könyvkiadó, 50–53.

hogy elkerülje a sikkasztás – és talán a gyilkosság – vádját, az emigráns kommunista újságírók által közzétett állítólagos irat szerint a Balkánra menekült, ahol elvileg az Osztrák–Magyar Monarchia katonájaként vagy hírszerző tisztjeként részt vett az első világháború egyik előzményeként is értelmezhető Balkán-háborúban, és valamiképpen az Oszmán Birodalomból frissen kiváló Albániában uralkodó német herceg, Wilhelm zu Wied főtanácsadója lett.²⁵ Héjjas ebben az időben valószínűleg a Német Császárság és az Osztrák–Magyar Monarchia amúgy nem túl sikeres balkáni gyarmatosítási kísérleteiben²⁶ működött közre, elvileg mint a 19. császári és királyi gyalogezred tartalékos hadapródja/zászlósa²⁷ – egyévi önkéntes katonai szolgálatot teljesített²⁸ –, és valószínűleg ekkortájt sajátította el az általa később is szívesen és eredményesen alkalmazott gerillaharcmodort, és vált az irreguláris/aszimmetrikus hadviselés szakemberévé, illetve profi katonai hírszerzővé, mai terminológiával titkosszolgálati és különleges hadműveleti szakemberré, aki a két világháború közötti időszakban számos alkalommal teljesítette a magyar kormányzat utasításait olyan katonai műveletek keretében, amelyek nyilvánosan nem voltak felvállalhatók. Az is igen valószínű, hogy a Balkán-háborúban

²⁵ BODÓ, i. m.

²⁶ E témában lásd bővebben: CSAPLÁR-DEGOVICS Krisztián, „*Nekiünk nincsenek gyarmataink és bódítási szándékaink*”. *Magyar részvétel a Monarchia gyarmatosítási törekvéseiben a Balkánon (1867–1914)*, Budapest, ELKH Bölcsészettudományi Kutatóközpont, 2022.; DEMETER Gábor, *Kisállami törekvések és nagyhatalmi érdekek a Balkán-háborúk idején (1912–1913)*, Budapest, Hungarovox Kiadó, 2007.; DEMETER Gábor, *A két Balkán-háború hadtörténete (1912–1913)*, Debreceni, Kossuth Egyetemi Könyvkiadó, 2008.; DEMETER Gábor, *Diplomatic Struggle for Supremacy over the Balkan Peninsula 1878–1914*, Szófia, Institute for Historical Studies, Bulgarian Academy of Sciences, 2017.

²⁷ Vö. SZAKÁLY Sándor, *Talpra állás Trianon után. Interjúk, esszék, tanulmányok*, Budapest, Magyar Napló Könyvkiadó–Facultas Humán Gimnázium, 2021, 222–223.

²⁸ DOMONKOS, i. m. 32–33.

megtapasztalt féktelen erőszak is határozottan rányomta a bélyegét az ekkor még igen fiatal férfi jellemfejlődésére, és erősen meghatározta később katonai és politikusi pályáját. Annyi tudható, hogy Wilhelm zu Wied herceget két éven át szolgálta, egyes források szerint az albán fejedelem hadseregében őrnagyi rangot ért el, noha később, az osztrák–magyar közös hadseregben csak a főhadnagyi rendfokozatig jutott. Tisztázatlan okokból 1916-ban végül hátrahagyta Wilhelm zu Wied herceget és Albániát, és néhány tucat bosnyák és albán milicista kíséretében, akik későbbi irreguláris katonai alakulataiban is hű bajtársaivá váltak, visszatért Magyarországra.

Héjjas 1916-ban önkéntesként lépett be/vissza az Osztrák–Magyar Monarchia reguláris haderejébe, és négy évig szinte folyamatosan harctéri szolgálatot teljesített a Császári és Királyi 68. gyalogezredben. Érettségijének köszönhetően a haderőhöz tartalékos hadnagyként szerelt fel, 1916. november 1-jével pedig tartalékos főhadnaggyá léptették elő.²⁹ A háború végén pedig, számos különleges kiképzésen átesve már az Osztrák–Magyar Légierő (korabeli terminussal: *Luftfabrtruppen*, azaz a *Légjárócsapatok*) hőlégballonos felderítője és pilótája volt, ami, miként társadalomtörténeti irányultságú tanulmányában az életpályáját elemző történész, Bodó Béla kiemeli, a korszak igen korlátozott társadalmi mobilitási viszonyaihoz mérten jelentős teljesítmény volt egy paraszti származású, fiatal tartalékos katonatiszttól.³⁰ Harctéri szolgálata során a fiatal repülő főhadnagy számos kitüntetésben is részesült.³¹

²⁹ Budapesti Közlöny, 1916. november 19., 2.

³⁰ BODÓ, i. m.

³¹ Itt ragadom meg az alkalmat, hogy köszönetet mondjak Szakály Sándor professzornak, aki másolatban rendelkezésemre bocsátotta Héjjas Iván első világháborús katonai nyilvántartólapját. HU-HL-AKVI-1890/3524. Héjjas Iván főhadnagy.

A világháború vége felé, 1918-ban Héjjas végül visszatért Magyarországra, azon belül is a szülővárosába, Kecskemétre, és az őszirózsás forradalmat, illetve az Osztrák–Magyar Monarchia felbomlását követően, 1918 novemberében végén egy katonai küldöttség élén Budapestre utazott, hogy felajánlja szolgálatait az új, demokratikus elvek szerint kormányozni szándékozó Károlyi-kormánynak.³² A katonai küldöttség azt javasolta a kormánynak, hogy Magyarország keleti és déli határainak megvédése céljából a hadsereget nemzetőrség névre hallgató, kiegészítő alakulatokkal erősítsék meg, a kaotikus politikai viszonyok között azonban rossz döntések sorozatát eredményezték, a javaslat pedig nem talált megértő fülekre.³³

A baloldali demokratikus kormány tétovázása, tehetetlensége valószínűleg erősen hozzájárult ahhoz, hogy Héjjas Iván és erősen jobboldali beállítottságú tartalékos katonatársai kiábrándultak az új magyar államrendből, sőt, egyenesen meggyűlölték azt. Héjjas Iván vezetése alatt 1918. november 19-én 350 tartalékos katonatiszt gyűlt össze Kecskeméten, hogy anyagi természetű panaszaiknak adjanak hangot, és egyúttal követelték a kormánytól, hogy a tartalékos tisztek leszerelésük után rendfokozatuktól és harctéri szolgálati idejüktől függően jelentős (14–18 ezer korona, a korszakban még a gyors inflációt figyelembe véve is jelentős összeg) pénzbeli juttatásban részesüljenek. A tisztek többek között azt is követelték, hogy a munkaerőpiacon, főként közszolgálati állások betöltésénél részesüljenek előnyben az első világháborús veterán katonák, illetve a nagybirtokok újrafelosztásánál is részesüljenek előnyben a frontot megjárt, leszerelt katonák.³⁴

³² Uo.

³³ Uo.

³⁴ ROMSICS Ignác, *A Duna–Tisza köze hatalmi viszonyai 1918–19-ben*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1982, 46–51.

Miként az Bodó Béla társadalomtörténeti irányultságú Héjjas-életrajzában is olvasható, az első világháborúból hazatért, többnyire fiatal tartalékos katonatisztek ebben az időszakban elsősorban a parasztsággal és a vidéki középosztállyal azonosultak, nem pedig a felbomlott kettős monarchia hagyományos elitjével, a Károlyi-kormányt leváltó szélsőbaloldali hatalomátvétel azonban 1919 márciusában mégis arra predesztinálta a hazatért veteránokat, hogy a régi elittel kössenek szövetséget a kommunista kormányzat megdöntése céljából.³⁵

Héjjas Iván karrierje lényegében az 1919-es év folyamán kezdődött, amikor gyorsan a tanácsköztársaság összeomlása utáni ellenforradalmi erőszakhullám egyik hírhedt különítményparancsnokává vált, akinek a nevéhez talán a legtöbb önkényesen elkövetett gyilkosság köthető.³⁶ Frontot járt katonaként 1919 tavaszán hideg fejjel kezdte meg különítménye megszervezését gazdálkodással foglalkozó családja birtokának közelében, Kecskemét környékén a kommunista kormányzat megdöntésére. A különítmény magját a háborúból vele együtt hazatért repülőszázadának katonái alkották, akikhez a környék paraszti származású, többnyire szintén katonaviselt fiataljai is csatlakoztak.³⁷ A fiatal tartalékos tiszt hamar, már 1919 áprilisában a tanácskormány ellen kitört egyik komolyabb felkelés vezetőjévé vált.³⁸ Ekkor hirdette ki a családja birtokán összegyűlt 2–300 ember, többnyire első világháborús veteránok előtt a

³⁵ BODÓ, i. m.

³⁶ BODÓ, i. m., valamint ugyanez angolul: BODÓ Béla, *Iván Héjjas. The Life of a Counterrevolutionary*, East Central Europe, 2010/2–3, 247–279.

³⁷ A fehérterror társadalmi kontextusban való vizsgálatára Paksa Rudolf teoretikus tanulmánya tesz kísérletet: PAKSA Rudolf, *A fehérterror „logikája”. Események, olvasatok, kontextusok*, in *Terror 1918-1919. Forradalmárok, ellenforradalmárok, megszállók*, szerk. MÜLLER Rolf-TAKÁCS Tibor-TULIPÁN Éva, Budapest, Jaffa Kiadó, 2019, 217–245.

³⁸ ROMSICS, i. m.

hétponos Kecskeméti Kiáltványt, mely hamar a magyar radikális jobboldali eszme egyik fontos dokumentumává vált:

1. *Magyarország a magyaroké! Magyarország határai nem a maiak, hanem a háború előttié! Ezekért, és magyar fajunkért készek vagyunk bármelyik pillanatban életünket adni!*
2. *Harcolunk a nemzetközi, országvesztő vörös uralom ellen. Harcolunk az Istentelen és hazátlan rombolók ellen, de a feudális születési előjogok ellen is egyaránt.*
3. *A pacifizmus csak álmódzás – Amennyi a fegyvered – annyi az országod és a kenyered.*
4. *A földbirtok-egység legnagyobb határát a mezőgazdasági termelési eszközök fejlettsége határozza meg! Az ezen felüli birtokra földreformot követelünk a négy évig becsülettel, vérrel áldozó nincstelen parasztságunk javára az egyetemes magyar népszaporulat és népjóléti érdekében!*
5. *A bank és ipartőke kérdéseiben a döntő szó az államé legyen a nép érdekében, és ne fordítva!*
6. *A munkaadó és a munkás harcában álljon az állambatalom igazságos védőként a munkás mellé.*
7. *A magyar élet minden síkján magyarok legyenek a vezetők!*³⁹

Megjegyzendő, hogy 1919 során három dél-alföldi felkelés is kitört az egyébként valóban könyörtelen, az eszközökben nem válogató, népsanyargató radikális baloldali kormányzat ellen, ezek résztvevői pedig eleinte csak korlátozott kapcsolatban álltak a Szegeden, Aradon és Bécsben tevékenykedő jobboldali ellenforradalmár csoportokkal. A dél-alföldi parasztságot ugyanis lázadásra ösztökélték a kommunista kormány erőszakos rekvirálásai, az alkohol-előállításra vonatkozó tilalom, illetve a

³⁹ DOMONKOS, i. m.

vallási intézmények elleni agresszív kormányzati támadások.⁴⁰ Az alapvetően jobboldali beállítottságú, többnyire vallásos dél-alföldi lakosságnak a korabeli szélsőséges politikai és társadalmi viszonyok között gyakorlatilag nem volt vesztenivalója, a kormányzat által alkalmazott, állami politikai erőszakot pedig a lakosság részéről követte az alulról szerveződő, állampolgári politikai erőszak.

Katonai és ellenforradalmári tevékenysége mellett Héjjas Iván a fentebb már említett Ébredő Magyarok Egyesületének egyik alapítója és vezetője is volt, így ez a – ekkoriban egyre inkább paramilitáris elvek szerint szerveződő, a haderővel szoros kapcsolatot ápoló – nacionalista társadalmi egyesület sem maradhatott ki a kommunista kormányzat elleni lázadásból, sőt, a jelentős személyi átfedések okán korai tevékenysége gyakorlatilag elválaszthatatlan a Héjjas-különítmény működésétől. Egy elvesztett kecskeméti csata után Héjjas és ellenforradalmár társai – köztük például Francia Kiss Mihály vagy Liszka Béla, Kecskemét későbbi antiszemita polgármestere – végül csatlakoztak a Szegeden szerveződő ellenforradalmi kormányhoz.⁴¹ Horthy Miklós, a szegedi kormányhoz hű fegyveres erők parancsnoka, a Nemzeti Hadsereg későbbi fővezére és Magyarország későbbi államfője 1919 áprilisában minden valószínűség szerint személyesen fogadta Héjjas Ivánt, és megbízta azzal, hogy különítményét a Nemzeti Hadsereg karhatalmi segédcsoportként felhasználva szűkebb pátriájában, az Alföldön „tegyen rendet”, és számolja fel a még megmaradt kommunista csoportokat.⁴² Héjjas Iván főként első világháborús veteránokból álló, eredetileg önszerveződő irreguláris katonai

⁴⁰ BODÓ, i. m.

⁴¹ BODÓ, i. m.

⁴² BODÓ, i. m.

alakulata tehát 1919 közepére (a korabeli képlékeny államisági viszonyokat ismerve persze megkérdőjelezhető legitimitású) a szerveződő új, erősen jobboldali elvek mentén berendezkedő magyar állam haderejének a szerves részévé vált, és ettől kezdve állami szervezetként, elsősorban rendőri-segédrendőri jellegű fegyveres katonai alakulatként működött.

Az ország jelentős részét ekkorra már megszállva tartó Román Királyi Haderő igen hamar felszámolta a tanácsköztársaság kommunista kormányzatának maradványait, és 1919 nyarán Héjjas alakulatai is engedélyt kaptak a megszálló katonai hatóságoktól, hogy Kecskemét környékén a felbomlott társadalmi rend helyreállítása céljából segédrendőri (korabeli terminussal: karhatalmi és/vagy pótcsendőri) szolgálatot lássanak el. Héjjas Kecskeméten – ugyancsak a román hadsereg és a szegedi ellenkormány körül csoportosuló magyar fegyveres erők jóváhagyásával – városparancsnokká, lényegében a professzionális állami rendészeti szervek mellett párhuzamosan működő katonai rendészeti apparátus vezetőjévé nyilvánította magát, és ezzel megkezdődött azon személyek internálása és önkényes kivégzése, akik a tanácsköztársaság alatt állítólag pozíciót viseltek, vagy akár csak szimpatizáltak a rövid életű kommunista kormányzattal.⁴³

1919 októbere és novembere folyamán a román hadsereg még mindig megszállva tartotta az Alföldet, Héjjas Iván karhatalmi alakulatai pedig körülbelül száz olyan embert gyilkoltak meg (és persze vették el, majd fordították a saját hasznukra ingóságait), akiknek többségében semmi köze nem volt a tanácsköztársasághoz és a vörösterrorhoz. Az áldozatok többnyire olyan elszigetelt településekről származtak, mint pl. Páhi, Kiskunfélegyháza, Kerekegyháza, Soltvadkert, Bugac,

⁴³ BODÓ, i. m.

Csengőd, Akasztó, Köncsög, Kiskőrös, Móricgát, stb., melyeket Magyarország egy részét megszállva tartó román haderő alakulatai sem tudtak rendesen megvédeni, ezért a magyar paramilitáris alakulatok által alkalmazott erőszak mindenféle kontroll nélkül szabadulhatott el.⁴⁴

A források tanúsága alapján Héjjas Iván 1919–1920 folyamán valóságos kiskirályságot, szinte különálló magánállamot működtetett Kecskeméten és környékén a saját de facto vezetése alatt, melynek sajátos társadalmi rendjét a hozzá hű fegyveresek, mint formálisan a Nemzeti Hadsereg karhatalmi osztaga, rendészeti feladatokat ellátó katonai alakulata tartották fenn. Héjjas menyasszonya és későbbi felesége Papp Sarolta, dr. Papp György nyugalmazott kecskeméti rendőrkapitány lánya volt, ő maga pedig fegyvereseivel városparancsnokként az egész várost és környékét a kezében tartotta, mindössze bizonyos Jánossy és Dornbach rendőrfelügyelők mertek vele szembeszállni. Apja, idősebb Héjjas Mihály ekkoriban még mindig a Kecskeméti Pinceszövetkezet igazgatója, a környék gazdatársadalmának befolyásos személyisége volt, és ebben az időben teljesen nyíltan egy a fia parancsnoksága alatt álló fegyveresek által elkövetett rablásból származó autóval közlekedett. A Héjjas családnak persze már a fehérterror időszakára előtt is kiterjedt kapcsolatai voltak Kecskeméten és környékén, a rendelkezésre álló források tanúsága szerint azonban a paramilitáris fegyveres csoport megszervezésével viszont az anarchisztikus állapotokat kihasználva leginkább haszonszerzésre berendezkedett

⁴⁴ Vö. például Drozdy Győző 1924. január 22-ei parlamenti felszólalásával Héjjas Iván és különítménye bűneiről, amelyben az elkövetőket és az áldozatokat is igen részletesen számba veszi a rendelkezésre álló adatok alapján. A felszólalást Drozdy emlékiratainak legújabb kiadása is közli: DROZDY Győző, *Elvett illúziók. Drozdy Győző emlékiratai*, szerk. PAKSY Zoltán, Budapest, Kossuth Kiadó, 2007, 408–416.

bűnözőkként kezdtek el viselkedni. Arra is mutatnak adatok, hogy a Belügyminisztérium és a fővárosi államrendőrség igen sok részletet tudott az izsáki és az orgoványi gyilkosságokról, valamint a Héjjas-különítmény tagjainak egyéb, egyénileg elkövetett rablógyilkosságairól is, ám egy ideig halogatták az ellenük való fellépést.⁴⁵ Az bizonyos, hogy a Héjjas-különítmény tagjai által elkövetett emberölésekről a kecskeméti rendőrség 1919 végén tudott, ugyanis a kecskeméti rendőr-főkapitány egy körülbelül 50 eltűnt vagy meggyilkolt személy névsorát továbbította gróf Ráday Gedeon kormánybiztosnak, aki ugyanezt az iratot másolatban a Nemzeti Hadsereg Fővezéréhez is tovább küldte.⁴⁶

Héjjas és emberei cselekedeteiben a túlhajtott nemzeti érzelmeken, a megrögzött antikommunizmuson és az ehhez szorosan társuló antiszemitizmuson túl a nyereségvágy is igen nagy szerepet játszott, hiszen meggyilkolt áldozataikat gyakorlatilag kivétel nélkül kirabolták, elorzott javaikat pedig a maguk hasznára fordították. Ténykedésüket nemcsak gyilkosságok, hanem egyéb erőszakos cselekmények is kísérték, pl. számos, akár több száz kisebb-nagyobb zsidóverés és halálos áldozatokkal többnyire nem, de súlyos sérülésekkel járó pogrom

⁴⁵ Vö. a már idézett, állítólag 17699/920 iktatószámú, 1920-as belügyminisztériumi jelentéssel Héjjas Iván és paramilitáris alakulata alföldi tevékenységéről, melyet a korabeli emigráns magyar sajtó is idéz, illetve kivonata megjelent a *Magyar pokol* című, a Kádár-korszak alatt született, erősen propagandisztikus hangvételű forráskiadványban is. Mivel azonban az eredeti irat tudomásunk szerint nem maradt fenn levéltári őrizetben, a közvetett forrást mindenképpen kellő kritikával kell kezelnünk. HALMI i. m.

⁴⁶ A kecskeméti főkapitány jelentése gróf Ráday Gedeon kormánybiztosnak a Héjjas-különítmény vérengzéseiről, az elhurcolt kommunisták legyilkolásáról és a lakosság megfélemlítéséről, Kecskemét, 1919. november 27. In *Iratok az ellenforradalom történetéhez 1919–1945, I. kötet. Az ellenforradalom hatalomra jutása és rémuralma Magyarországon 1919–1921*, kiad. KARSAI Elek–KUBITSCH Imre–NEMES Dezső–PAMLÉNYI Ervin, Budapest, Szikra Kiadó, 1956, 221–223.

is kísérte – elég, ha például az 1919. november 17-ei izsáki pogromra gondolunk.⁴⁷

Teljesen pontos számok és névsorok⁴⁸ máig sem állnak a kutatók rendelkezésére, de miután a Tiszától keletre eső területekről 1920 áprilisában végre kivonult a megszálló román hadsereg, a Héjjas-különítmény az általa úgymond felszabadított területeket is megtisztította azoktól a személyektől, akiket nemkívánatosnak tartottak. 1920 decembere és 1922 decembere között Héjjas Iván emberei, az úgynevezett Alföldi Brigád tagjai országszerte körülbelül 3–400 embert gyilkolhattak meg.⁴⁹

Nem áll a kutatók rendelkezésre pontos adat, de a korábban már ismertetett Kettőskereszt Vérszövetség, az ekkoriban igen nagy befolyással bíró titkos szervezet – többé-kevésbé az Etelközi Szövetség, a kormányközeli titkos társaság alárendeltségébe tartozó milicista ernyőszerv – megalakulása is valamikor erre az időszakra, 1919-re tehető, és a szervezet egészen bizonyosan szoros átfedésben volt a Héjjas Iván különítményével, az Alföldi Brigáddal is.⁵⁰ Mint említettük, ez volt gyakorlatilag a magyar különleges műveleti rendeltetésű irreguláris katonai alakulatok genezise is. Héjjas Iván, amennyiben hihetünk az erről szóló forrásoknak, az 1920-as években a Kettőskereszt Vérszövetség helyettes katonai parancsnoka volt, így a két paramilitáris formáció közötti

⁴⁷ BODÓ, i. m.

⁴⁸ Vö. Bódók Gergely hiánypótló PhD-értekezése a vörös- és fehérterror témájában rendkívül részletes adattárat tartalmaz, mely táblázatszerűen a fehérterror 583 önálló eseményét és több száz halálos áldozatát dokumentálja (többségében név nélkül). BODÓK Gergely, *Vörös- és fehérterror Magyarországon, 1919–1921*, PhD-értekezés, Eger, Esterházy Károly Egyetem Történettudományi Doktori Iskola, 2018, 292–431.

⁴⁹ BODÓ, i. m.

⁵⁰ Prónay Pál feljegyzéseiben azt írja, hogy 1919-1920 során maga szervezte és szerveztette meg a nemzetvédelmi milíciákat és a Kettőskereszt Vérszövetséget. Vö. PRÓNAY Pál, i. m. 163.

átfedések egyértelműnek tűnnek.⁵¹ A Siménfalvy Tihamér ezredes, később, 1926-tól tábornok parancsnoksága alatt működő Kettőskereszt Vérszövetség a kezdetektől fogva kormányzati irányítás alatt állt, állami vagy kvázi-állami szerv, titkos irreguláris katonai alakulat volt, melynek a trianoni békeszerződés aláírása után elsődleges célja a kisantant államok elleni terrorcselekmények, szabotázs- és diverzánsakciók, középtávon pedig a magyarlakta területeken zavargások kiirtása és a területi revízió előkészítése volt.⁵² Siménfalvy Tihamér vezérkari ezredes mellett a szerv politikai vezetője vélhetően Kánya Kálmán későbbi külügyminiszter volt, a diverziós tevékenység pedig a tervek szerint Csehszlovákia, Románia, illetve kiemelten a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság ellen irányult.⁵³ Héjjas 1919 és 1921 között az Alföldön működő különítményének tagjai párhuzamosan ennek a titkos, 1920 után elsősorban irredenta célokkal működő katonai szervezetnek is a tagjai voltak – felépítését és történetét a következőkben még részletesen ismertetjük.

A Héjjas-különítmény/Alföldi Brigád tagjai esküt is tettek, mégpedig magára vezérükre, Héjjas Iván különítményparancsnokra esküdtek fel. Az eskü szövege nem meglepő módon meglehetősen hasonló a Kettőskereszt Vérszövetség fennmaradt esküjének szövegéhez is:

⁵¹ GYURGYÁK János, *Magyar fajvédők*, Budapest, Osiris Kiadó, 2012, 256. Gyurgyák János más szerzőkhöz hasonlóan nem ad meg forrást arra vonatkozóan, honnan veszi, hogy Héjjas Iván a KKVSz helyettes katonai parancsnoka volt. Az információ mindenesetre a vonatkozó szakirodalomban igen elterjedt.

⁵² HU-MNL-OL-K 64-a-1921-41-187. Feljegyzés az elcsatolt területeken folytatandó diverziós tevékenységről, 1921. Idézi: NÁNDORI Pál, *A Marseille-i gyilkosság nemzetközi jogi vonatkozásai*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1972, 24–26.

⁵³ NÁNDORI, i. m. uo.

„Én, XY, a Héjjas-brigád tagja, esküszöm és fogadom, hogy a szervezet tagjai között a legnagyobb testvéri egyetértés megteremtésén fogok dolgozni minden erőmmel. Esküszöm és fogadom, hogy a Héjjas-brigád, illetve a Héjjas vezér által kinevezett fellebvalóim parancsait minden körülmények között lehetőség szerint teljesítem. Esküszöm s fogadom, hogy minden az alakulattal kapcsolatos titkokat megtartok, az alakulat tagjait, annak parancsnokait senkinek soha el nem árulom. Titoktartási kötelezettségem még az alakulat megszűnésével is érvényben marad. Esküszöm, hogy minden erőmmel arra fogok törekedni, hogy szervezetünk értékét és közmegebecsülését tehetséggel és munkámmal előbbre segítsem. Esküszöm, hogy semmilyen titkos, vagy nyílt destruktív irányú egyesület tagja nem vagyok, s nem leszek. Esküszöm és fogadom, hogy még a Héjjas-brigád tagja vagyok, politikával és a királykérdéssel nem foglalkozom. Esküszöm, hogy a Héjjas-brigád tagjai között a legnagyobb fegyelmet meg fogom tartani és megtartatom. Fogadom, hogy sem nyílt, sem titkos ellenségeinkkel soha összeköttetésbe nem leszek. Bajtársamat semmi körülmények között, sem élve, sem sebesülve, de még meghalva sem fogom elbagyolni, rajta minden körülmények között segíteni tartozom. Alávetem magam a Héjjas-brigád tagjai által választandó fegyelmi és büntető bizottság bármilyen büntetésének. Isten engem úgy segítjen!”⁵⁴

Héjjas Ivánt felesküdtött emberei részéről személyi kultusz övezte, a paramilitáris vezető akarata pedig számukra a törvénnyel volt egyenlő. Komoly titoktartási kötelezettség terhelte őket, melynek megszegése, vagy a parancsoknak való ellenszegülés esetén súlyos, akár halálbüntetéssel is számolhattak. A Héjjas-különítményt Bethlen István miniszterelnök hathatós közreműködésével 1921-ben végül oszlatták fel hivatalosan, ám a kegyetlenkedések elkövetőivel szemben érdemi felelősségre vonás nem

⁵⁴ Az eskü szövege ugyancsak Kiss Gábor Jenő büntetőperének iratanyagában maradt fenn: HU-BFL-VII-5-c-198/1940. Idézi: ZINNER, i. m. 568–569.

történt, és az Alföldi Brigád a valóságban nem is szűnt meg teljes egészében létezni.⁵⁵

Héjjas Iván és emberei egy része ezután – részben talán az Alföldön elkövetett tetteik megtorlásától való félelemtől hajtva – csatlakozott a nyugat-magyarországi felkeléshez,⁵⁶ melynek során az aktív állományú, tartalékos és leszerelt katonákból, egyetemistákból és paraszti származású fiatalokból szerveződő, Rongyos Gárda elnevezésű irreguláris katonai alakulat tagjaiként kétség-telenül tevékeny szerepet vállaltak többek között a soproni népszavazás kikényszerítésében, melynek eredményeképpen Sopron, a hűség városa a mai napi Magyarországhoz, nem pedig Ausztriához tartozik.⁵⁷ A továbbiakban ennek a különleges katonai műveletnek a történetét ismertetem, melyre ugyanakkor a magyar kormánynak is csak korlátozott befolyása volt...

⁵⁵ A Magyar Királyi Belügyminisztérium rezervált iratai között fennmaradt egy, a titkos társaságok működését összegző, 1926-os rendőri jelentés, mely szerint az Alföldi Brigád, bár nem túl nagy intenzitással és nagyjából fegyver nélkül, de még mindig működött. HU-MNL-OL-K 149-1926-6-4250 – A titkos társaságok felfedése, 1926.

⁵⁶ SUBA János, *Karhatalmi formációk Magyarországon 1918–1920*, Rendvédelem-történeti Füzetek 2008/18, 131–142, 136.

⁵⁷ A nyugat-magyarországi felkelésről jó összefoglalót nyújt Botlik József tanulmánya. Lásd: BOTLIK József, *A nyugat-magyarországi felkelés, 1921. augusztus 28. - október 4.*, Valóság, 2007/3, 24–47, illetve 2007/4, 39–58.

AZ ELSŐ ÉS A MÁSODIK NYUGAT- MAGYARORSZÁGI FELKELÉS, AZ 1920-AS ÉVEK MAGYAR IRREGULÁRIS KATONAI ALAKULATAINAK LEGJELENTŐSEBB KÜLÖNLEGES HADMŰVELETEI

A Horthy-korszak első éveinek legnagyobb radikális jobboldali, félkatonai jellegű és a hadverővel is igen szoros kapcsolatban álló egyesülete, a többek között Héjjas Iván tartalékos főhadnagy által alapított Ébredő Magyarok Egyesülete katonai jellegét erősítette az ébredő illetőségű irreguláris katonai alakulatok igen markáns jelenléte az 1921-es nyugat-magyarországi felkelésben is.⁵⁸ Az Ébredő Magyarok Egyesülete, a Magyar Országos Váderő Egylet és a Kettőskereszt Vérszövetség működése, főként, ami a különleges katonai műveleteket és a paramilitáris egységek tevékenységét illeti, elválaszthatatlan egymástól, még ha az ÉME vagy a MOVE nem is tekinthetők egy az egyben a KKV Sz fedőszerveinek,⁵⁹ hiszen Prónay, Héjjas, Gömbös és a KKV Sz

⁵⁸ A nyugat-magyarországi felkelésről jó összefoglalót nyújt például Botlik József tanulmánya. Lásd: BOTLIK József, *A nyugat-magyarországi felkelés. 1921. augusztus 28–október 4, Valóság* 2007/3. 24–47, illetve 2007/4. 39–58. Botlik József a témában közzétett egy monográfiát is: BOTLIK József, *Nyugat-Magyarország sorsa, 1918–1921*. Kellő forráskritikával használható továbbá G. Soós Katalin 1967-es kismonográfiája is: G. SOÓS Katalin, *A nyugat-magyarországi kérdés 1918–1919*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1967.; valamint ugyancsak: G. SOÓS Katalin, *Burgenland az európai politikában 1918–1921*.

⁵⁹ Janet Kerekes Nemes Dezsőre hivatkozva leegyszerűsítő módon az írja, hogy a Kettőskereszt Vérszövetség nem volt más, mint a MOVE titkos katonai szárnya, éppen ezért a MOVE-t tekinti a KKV Sz fedőszerveinek. A két szervezet között persze mind a vezetők, mind a tagság tekintetében jelentős átfedés volt. Vö. Janet KERÉKES, *Álaroszál a Fehér Keresztben. A zsidó asszimiláció*, Budapest, L'Harmattan Kiadó, 2018, 227.

különböző katonai vezetői mindkét egyesületben vezető tisztségeket töltöttek be.

Közismert tény, 1921 őszére, az Osztrák–Magyar Monarchia felbomlását követően jelentős feszültségeket okozott Ausztria és Magyarország kapcsolatában Burgenland hovatartozásának kérdése. Bár a Párizs-környéki békeszerződések a területet Ausztriának ítélték, a magyar kormány megtagadta e területek átadását. Az Ébredő Magyarok Egyesületén belül szervezkedés indult ismét Prónay Pál, Héjjas Iván, Dániel Sándor⁶⁰ és más különítményes tisztek vezetésével, melyet a Bethlen-kormány hallgatólagosan támogatott. Bár az egykori tiszti különítményeket formálisan már feloszlatták, 1921-ben még mindig működtek az ÉME Nemzetvédelmi Főosztályának alárendelt nemzetvédelmi osztályok. Ezek lényegében a kormány által továbbra is hallgatólagosan megtűrt, irreguláris katonai/segédrendőri alakulatok voltak, melyeknek a belső rend fenntartásában és a kormányzat hatalmának megszilárdításában jutott volna szerep, és a honvédelmi tárcától is kaptak bizonyos mértékű kiképzést és anyagi támogatást is.⁶¹ A Bethlen-kormány intenciói ellenére az ébredő milicisták tevékeny szerepet vállaltak a nyugat-magyarországi felkelésben is, a Prónay, Héjjas, Hir György és más különítményparancsnokok által szervezett, állítólag mintegy 3000–4000 főnyi,⁶² Rongyos Gárda névre keresztelt irreguláris katonai alakulat bevonult Nyugat-Magyarország területére.

⁶⁰ Dr. Dániel Sándor jogász, ügyvéd, az Ébredő Magyarok Egyesületének vezetőségi tagja, a szervezet félkatonai milíciákat irányító nemzetvédelmi főosztályának vezetője. A korabeli sajtóban mint „az ébredők ügyésze” szerepel igen gyakran, ez az egyesület jogi képviselőjét jelenti.

⁶¹ ZINNER Tibor, *Az ébredők fénykora*, 124–126.

⁶² Más források szerint a nyugat-magyarországi felkelésben ennél jóval kevesebb fő vett részt. G. SOÓS Katalin, *A nyugat-magyarországi kérdés 1918–1919*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1967.

A felkelés 1921. augusztus 28-án kezdődött a mai Burgenland és Sopron környékének területén. A felek Ágfalvánál ütköztek meg, ahol Héjjas Iván mintegy 120 embere, a szűken vett Alföldi Brigád keveredett tűzharcba az osztrák csendőrökkel. A rongyosok gerillaharcot folytattak az osztrákokkal, így lehetetlenné vált, hogy Ausztria birtokába vegye a neki ítélt területet. Soprontól keletre szinte minden faluban jelen voltak a felkelők. 1921. október 4-én Prónay Pál felkelőcsapata merész módon kikiáltotta Lajtabánság de facto államot, az államfői tisztséget betöltő lajtai bán pedig maga Prónay lett. Külön érdemes kiemelni, hogy a magyar és az osztrák nacionalista szervezetek közötti, korábban reménytelinek tűnő együttműködési kísérletek, mint a Kettőskereszt Vérszövetség és a német ORGESCH és ORKA organizációk, valamint ausztriai társszerveik, a Heimwehr-milíciák tárgyalásai többek között éppen a nyugat-magyarországi felkelés okozta konfliktus miatt fulladtak kudarcba...⁶³

A nyugat-magyarországi felkelés mindazonáltal korántsem zajlott valamiféle egységes és előre meghatározott forgatókönyv szerint, jól szervezett hadműveletként, és a különböző paramilitáris alakulatoktól az adott körülmények között igen nehéz lett volna elvárni, hogy egyetlen központi akaratnak engedelmeskedjenek. A felkelők között voltak ugyanis legitimisták, szabad királyválasztók, és adott esetben királykérdéssel kevésbé foglalkozó, egyszerűen irredenta elveket valló személyek, de közönséges kalandorok is. Miként arra a Horthy-korszak külpolitikájáról szóló monográfiájában Gulyás László találóan rámutat, összesen öt érdekcsoportról beszélhetünk a felkelők között, ezek pedig az alábbiak voltak: a

⁶³ Vö. BELLÉR Béla, *Az ellenforradalom nemzetiségi politikájának kialakulása*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1975, 199.

legimista Lehár Antal ezredes, aki IV. Károly első visszatérési kísérlete idején diszkreditálta magát a kormány előtt; Friedrich István volt miniszterelnök, a korszak egyik tipikus kalandorpolitikusa; Gömbös Gyula százados, mint többé-kevésbé a Bethlen-kormány megbízottja, aki közvetíteni is próbált az egyes felkelőcsapatok között; Héjjas Iván és Prónay Pál fegyveresei; illetve végül az ugyancsak legitimista Ostenburg-Morawek Gyula őrnagy parancsnoksága alá tartozó csendőrzászlóalj.⁶⁴ Jól mutatja a helyzet komplexitását és az események sponataneitását, hogy ezeknek az alakulatoknak az egymáshoz és a kormányhoz való viszonya is igen gyorsan változott. Szintén Gulyás László hozza fel érdekes példaként, hogy Bethlen Győrben lefoglaltatott egy Friedrich István alakulatainak szánt fegyverszállítmányt, de mégis engedélyezte, hogy a fegyvereket átadják Héjjas Iván fegyvereseinek. Héjjas igen forrófejű, radikális embereit ugyanakkor Ostenburg-Morawek Gyula csendőrei (pontosabban: ekkor éppen csendőr fegyvernemi besorolással rendelkező katonái) valamivel később ugyancsak a miniszterelnök utasítására lefegyverezték és kitesékelték Sopronból.⁶⁵

Horthy végül Gömbös Gyula későbbi miniszterelnököt, a Magyar Országos Véderő Egylet katonai érdekvédelmi szervezet elnökét és az Ébredő Magyarok Egyesülete vezetőségi tagját nevezte ki nyugat-magyarországi ügyekért felelős kormánybiztossá, aki a lehetőségekhez képest megpróbálta a felkelőket valamiféle egységes irányítás alá vonni. Gömbös e közvetítő szerep elvállalásával egyébként nem kis kockázatot vállalt, a különböző paramilitáris felkelőcsoportok közötti éles

⁶⁴ GULYÁS László, *A Horthy-korszak külpolitikája 1. Az első évek 1919–1924*, Máriabesenyő, Attraktor Kiadó, 2012, 114–115.

⁶⁵ GULYÁS, i. m. 115.

vélemény- és érdekkülönbségeket pedig igen jól jelzi, hogy – már amennyiben hihetünk az információt dokumentáló Prónay Pálnak –, Ostenburg néhány tisztjében még Gömbös Gyula meggyilkolásának terve is szerepelt, és csak gróf Sigray Antal közbelépésére tettek le ezen szándékukról.⁶⁶ Bethlen István és kormánya a külföld előtt formálisan elhatárolhatta magát a Nyugat-Magyarországot ellenőrzésük alatt tartó magyar irreguláris fegyveresektől, akiknek egyébként körülbelül 70%-a volt tagja az Ébredő Magyarok Egyesületének,⁶⁷ és igen sokuk feltehetőleg a Kettőskereszt Vérszövetségnek is. Siménfalvy Tihamér ezredes, a Kettőskereszt Vérszövetség parancsnoka maga is részt vett a nyugat-magyarországi felkelés megszervezésében, illetve a Nyugat-Magyarországra küldendő, diverziós rendeltetésű irreguláris katonai alakulatok toborzásában.⁶⁸

Gróf Bethlen István miniszterelnök ezalatt a háttérből egyik bizalmasán, báró Perényi Zsigmondon keresztül részben maga irányította a szabadcsapatok tevékenységét, már amennyire azok engedelmessé váltak a kormánynak, hiszen az csak korlátozott befolyást tudott gyakorolni a tevékenységükre. Bethlen tervei között az antanthatalmakkal kötendő olyan kompromisszum szerepelt, mely szerint optimális esetben a vitatott hovatartozású terület negyedét-ötödét sikerülhet a Magyar Királyság határain belül tartani.⁶⁹ Az 1921. október 11-ei, olasz közvetítéssel megrendezett velencei konferencián Bethlennek végül Torretta márki olasz külügyminiszter hathatós

⁶⁶ PRÓNAY, i. m. 279.

⁶⁷ ZINNER, i. m. 131.

⁶⁸ Vö. G. SOÓS Katalin, *Burgenland az európai politikában 1918–1921*, 106, 139–140.

⁶⁹ RÓMSICS Ignác, *A trianoni békeszerződés*, Budapest, Helikon Kiadó, 2015, 177–178.

segítségével sikerült olyan alkut kötnie, mely szerint, ha az irreguláris magyar csapatok kivonulnak Nyugat-Magyarországról, Sopron lakossága népszavazáson maga dönthet a város hovatarozásáról. A szabadcsapatok egy része persze ennek ellenére vonakodott kivonulni a területről, és csak Horthy parancsára tették ezt meg, aki a reguláris hadsereg ellenük való bevetését is kilátásba helyezte.⁷⁰ Prónay egy ideig nem volt hajlandó teljesíteni a kormány parancsát, azonban Lajtabánság végül alig egy hónap fennállás után megszűnt, a magyar kormány pedig 1921. november 11-én jelezte az osztrákok felé, hogy az irreguláris magyar katonai egységek nagy része elhagyta Nyugat-Magyarországot.⁷¹

Miután az osztrák haderő bevonult a számára átadott területekre, a velencei tárgyalásokon aláírt jegyzőkönyv értelmében megtörténhetett a soproni népszavazás, melyre 1921. december 14-e és 16-a között került sor. A Sopron városa és a környékén elhelyezkedő nyolc falu hovatarozásáról szóló népszavazás – részben talán a városban tartózkodó, felfegyverzett magyar irreguláris katonák jelenléte miatt – Magyarország számára végül kedvezően alakult, Sopron és környéke pedig a Magyar Királyság része maradt.⁷²

Idetartozó érdekes tény, hogy bár a Kettőskereszt Vérszövetséget Siménfalvy Tihamér vezérkari ezredes mellett alapvetően Héjjas Iván tartalékos főhadnagy és Prónay Pál (nyugalmazott) alezredes nevéhez szokás kötni, és a rendelkezésre álló információk a szerint tagjai a nyugat-magyarországi felkelésben is aktívan részt vettek, a Nyugat-

⁷⁰ ROMSICS, i. m. 178.

⁷¹ GULYÁS, i. m. 118.

⁷² ROMSICS, i. m. 179.; Valamint a soproni népszavazásról a legfrissebb szakirodalomból lásd: Tóth Imre, *Mitosz és valóság. Sopron bűsége a 20. századi (emlékezet)politikában*, Világtörténet, 2022/2, 345–360.

Magyarországon tevékenykedő egyes irreguláris alakulatok pacifikálására, vagy legalábbis tevékenységük a kormányzati kontroll alá vonására a térségbe küldött Gömbös Gyulától fennmaradt egy Bethlen István miniszterelnöknek címzett, 1921. szeptember 30-ai keltezésű levél.⁷³ Gömbös, mint a kormány megbízottja, ebben az iratban arra kéri Bethlent, hogy ha lehetséges, bocsássa a rendelkezésére a „KKV-szervezet”, tehát bizonyosan a Kettőskereszt Vérszövetség 500 jól képzett, géppuskákkal felszerelt katonáját, mert nem tud szót érteni és megegyezésre jutni Héjjassal. Többek között tehát ebből a forrásból is az olvasható ki, hogy a KKV Sz ebben az időben kormányzati irányítás alatt állt, mint titkos állami katonai szervezet, és fegyvereseit a miniszterelnök parancsára Gömbös szándéka szerint épp azon, magukat önállósító irreguláris katonai parancsnokok ellen kellett volna bevetni, akik nem engedelmeskednek a kormány akaratának, ugyanakkor akik a szervezetről széles körben elterjedt információk szerint amúgy vele együtt ugyancsak annak vezetői közé tartoztak. Ebből is látszik, hogy a Kettőskereszt Vérszövetség és a magyar milíciák története mennyire teli van ellentmondásokkal, illetve – ahogyan az a reguláris katonaságnál sokkal lazább fegyelem alatt működő paramilitáris alakulatok esetében egyáltalán nem szokatlan – hogy a szervezeten belül különböző frakciók működtek, sosem állt egészen egységes vezetés alatt, és mennyire nyíltan megmutatkozott a horthysta (szabad királyválasztó) és a

⁷³ Gömbös Gyula levele Bethlen István miniszterelnöknek a Héjjas-különítmény megfékezése érdekében, melyben a Kettőskereszt Vérszövetség fegyvereseinek segítségét kéri, 1921. szeptember 30., in *Iratok az ellenforradalom történetéhez 1919–1945. II. A fasiszta rendszer kiépítése Magyarországon 1921–1924*, forráskiad. KARSAI Elek, NEMES Dezső, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1959, 203–204.

legitimista szárny ellentéte akár a nyugat-magyarországi felkelés, mint tipikus irreguláris katonai hadművelet során is...⁷⁴

A nyugat-magyarországi felkelés utójátéka volt az úgynevezett második nyugat-magyarországi felkelés kísérlete 1922 elején, amelyről Babucs Zoltán hadtörténész rövid, ám annál informatívabb, e könyv írása idején nemrégiben közzétett tanulmánya, valamint Botlik József valamivel régebbi szakcikkei és monográfiája – melyekre egyébként Babucs Zoltán munkája is támaszkodik – nyújtanak jó összefoglalót, akiknek kutatásai alapján néhány bekezdés erejéig magam is hasznosnak vélem összefoglalni a (részben had)történeti tényeket.⁷⁵

Az 1921. október 13-án elfogadott velencei tárgyalások eredményeként megszülettek szabályozta az Ausztriának ítélt nyugat-magyarországi területek átadásának szabályai, és rendelkeztek a Magyar–Osztrák Határmegállapító Bizottság tevékenységének felgyorsításáról is. Mind a magyar, mind az osztrák fél elfogadta Sopron és környéke esetében a népszavazást, valamint a határmegállapító bizottság működését, valamint azt is, hogy vitás kérdésekben a nemzetközi szervezet dönt. Torretta márki olasz és gróf Bánffy Miklós magyar külügyminiszterek a háttérben olyan titkos megállapodást kötöttek, amely szerint a határmegállapításban Olaszország a magyar igényeket fogja pártolni.⁷⁶ Magyarországnak az Ausztriának ítélt területeken fel kellett számolnia a különböző irreguláris katonai alakulatokat, fegyveres csoportokat, az osztrákok pedig vállalták, hogy a

⁷⁴ Nemes Dezső is megjegyzi, hogy megítélése szerint csak úgy, miként a többi titkos társaságon, pl. az EX-en belül folyamatos csatározás zajlott a vezető pozíciókért a tagok között, úgy a KKV Sz-en belül is működött egy horthysta és egy legitimista szárny, és különböző politikai irányultságú katonaisztek vetélkedtek a titkos katonai alakulat vezetéséért. Vö. NEMES, i. m. 160–161.

⁷⁵ BABUCS Zoltán, *Újabb rés Trianon börtönfalán. A második nyugat-magyarországi felkelés kísérlete 1922-ben*, tanulmány a Magyarságkutató Intézet Honlapján. <https://mki.gov.hu/hu/hirek-hu/evfortulok-hu/ujabb-res-trianon-bortonfalán-a-masodik-nyugat-magyarországi-felkeles-kiserlete-1922-ben> közzététel ideje: 2022. július 17. Letöltés ideje: 2022. augusztus 3.; BOTLIK József, *A második nyugat-magyarországi felkelés, 1922. július*, Vasi Szemle, 2010/4, 422–438.

⁷⁶ BABUCS, i. m.

felkelők lefegyverzését követően nyolc nappal később Sopron és környéke népszavazáson dönthet a saját hovatartozásáról.⁷⁷

Az határmegállapítás folyamata felgyorsult, az osztrák pedig fél vállalta, hogy nem avatkozik be a munkába és elfogadja a Nagykövetek Tanácsának felügyelete alatt álló határmegállapító bizottság döntéseit, s fellebbezés esetén elfogadja a Népszövetség Tanácsának határozatait. Az osztrákok továbbá arra is ígéretet tettek, hogy az osztrák fennhatóság alá kerülő területeken élő állami alkalmazottakat nem érheti hátrány azért, mert esetleg magyarok, vagy részt vettek a nyugat-magyarországi felkelésben. A gyakorlatban azonban ez nem valósult meg, az újonnan létrejövő osztrák tartomány, Burgenland közigazgatásának kialakítása folyamán az Ausztriának átadott területekről 1187 személy költözött át Magyarországra, döntő többségükben köztisztviselők, az osztrák hatóságok pedig folyamatosan zaklatták azokat a közszolgákat, akik vállalták magyar identitásukat.⁷⁸

A Magyar–Osztrák Határmegállapító Bizottság – Sopron s környéke kivételével – a magyar–osztrák határt három területre osztotta, Magyarország pedig minden esetben módosítási javaslattal élt, és 23 település követelt vissza. A bizottság a teljes határszakaszon meghallgatásokat tartott a községek lakói számára, miközben a Pinka völgyében a megfélemlítés és az osztrák uralom Szentpéterfán tiltakoztak először, és az elégedetlenség több falura is áttért. Az osztrák csendőrök keményen felléptek a magyar lakossággal szemben, majd a magyarok megfélemlítése és az ellenállás megtörése céljából

⁷⁷ BABUCS, i. m.

⁷⁸ BABUCS, i. m.

Szentpéterfa községbe felfegyverzett osztrák katonákat is vezényeltek.⁷⁹

Miként arra Babucs Zoltán jó összefoglaló cikke is érzékenyen felhívja a figyelmet, kevésbé ismert történelmi tény, hogy azok a felkelők, akik 1921-ben elérték a soproni népszavazást, újból szervezkedni kezdtek egy második nyugat-magyarországi felkelés kirobbantásának érdekében.⁸⁰ A kérdést Botlik József fentebb már hivatkozott tanulmánya dolgozta fel a legrészletesebben, és Babucs Zoltán cikke is részben az ő kutatási eredményeire támaszkodik.⁸¹ A második nyugat-magyarországi felkelés főszervezője ugyancsak Héjjas Iván tartalékos főhadnagy volt. A felkelők fegyveres irreguláris katonai alakulatait a magyar kormány részben leszerelte, részben formálisan a belügyi tárca felügyelete alá helyezte, míg egyeseket az ország másik végébe telepített át. A nyugat-magyarországi felkelést támogató kormányközeli, kvázi-állami, mondhatni, a magyar mélyállam részét képező irredenta félkatonai szervezeteket nyugati nyomásra formálisan feloszlatták, a megmaradtak közül a milicista mozgalom egyik fő bázisa, a részben Héjjas Iván és Prónay Pál vezetése alatt Ébredő Magyarok Egyesülete volt az, amely egy idő után szembefordult a magyar kormánnyal, miközben az osztrákok folyamatosan (joggal) újabb magyar paramilitáris szervezkedésektől tartottak, és fokozottan őrizték új, keleti határaikat. A Fertő-tó közelében, Sarród környékén a felkelők, mintegy háromszáz fegyveres ember, Budaházy Miklós és Szabó József századosok vezetése alatt az Esterházy-birtokon gyűltek össze hivatalosan mezőgazdasági munkásokként, ám valójában újabb irreguláris katonai műveletre készültek. A

⁷⁹ BABUCS, i. m.

⁸⁰ BABUCS, i. m.

⁸¹ BOTLIK, i. m.

felkelők hivatalos levelet küldtek gróf Bethlen István miniszterelnöknek, melyben közölték vele, hogy nem áll szándékukban a reguláris magyar haderőbe belépni, mert ők a „cselekvő irredentizmus válogatott emberei”, és megvárják, amíg egy újabb különleges, irreguláris katonai művelet újból fegyvert foghatnak az elcsatolt területek visszaszerzése érdekében.⁸² A felkelők együtt tartása céljából megszervezték a Dunántúli Munkaközvetítő Hivatal névre keresztelt fedőszervet, majd Gömbös Gyula közvetítésével tervezték felvenni és rendezni a kapcsolatot a kormánnyal és a miniszterelnökkel. A hatóságok ekkortól figyelték meg a Sarródon, Nyáros-majorban és a Mekszikó-pusztán tartózkodó 380 fegyveres, míg 1922 januárjában a Körmend melletti Egervár községben 40–50 felkelő gyűlt össze, hogy Németújvárt visszafoglalják. A Honvéd Vezérkar irányítása alá tartozó katonai titkosszolgálat azonban felderítette őket, a belügyi szervek pedig egy száz főből álló csendőralakulatot vezényeltek a térségbe. A csendőrök a szervezkedést „engedély nélküli toborzásnak” minősítették, a vezetőket letartóztatták, a legénységi állományú irreguláris katonákat pedig arra kérték, hogy jelentkezzenek végre a reguláris magyar haderő kötelékébe, ha már mindenképpen katonáskodni akarnak. Igen ellentmondásos helyzet állt elő, hiszen lényegében arról volt szó, hogy részben a magyar kormányzat/hadvezetés által életre hívott és a hivatalos katonapolitikába nem illő műveleteket végrehajtani hivatott irreguláris katonai alakulatok kicsúsztak az állami irányítás alól. 1922. február 6-án azonban ismét felkelők érkeztek Körmend környékére, ám a Hunyetz Károly ezredes parancsnoksága alatt álló csendőralakulat elfogta, és Budapestre toloncolta őket.⁸³ Az irredentizmus, az első

⁸² BOTLIK, i. m.

⁸³ BOTLIK, i. m.

világháborút lezáró békediktátum keretében megcsonkított ország területi integritása helyreállításának eszméje ugyanakkor az egész magyar közigazgatást és haderőt áthatotta, így a reguláris katonák és egyéb fegyveres testületek tagjai nehéz szívvvel léptek fel az ilyen műveleteket mindenáron folytatni kívánó irreguláris katonák ellen, akiket érthető módon kimondva-kimondatlanul is a bajtársaiknak tekintettek.

Nádossy Imre országos főkapitány, a rendőrség, a csendőrség és a folyamőrség irányításáért felelős belügyminisztériumi főtisztviselő (tulajdonképpen a korabeli rendészeti államtitkár) személyesen idézete be a 18 katonatisztból álló Felkelő Munkáselhelyezési Bizottságból Budaházy Miklós, Szabó Józsefet és Páter Bónis Lajos Arkangyal táborigádos papot, Zadravetz István táborigádos püspök titkárát, és erélyesen felszólította, hogy a határ környékén és Mekszikó-pusztán csökkentsék a felkelők létszámát, így márciusban már csak 114 fegyveres irreguláris katonai tartózkodott a térségben. Közben az osztrákok tudomást szereztek róla, hogy júliusban Héjjas Iván tartalékos főhadnagy Pomogy, Budaházy Miklós százados Pándorfalu, Prónay Pál nyugalmazott alezredes pedig ismeretlen hely felé szándékoztak támadást indítani a saját parancsnokságuk alá tartozó fegyveresekkel, ezért Ausztria diplomáciai jegyzékben határozottan követelte a magyar kormánytól az irreguláris katonai alakulatok eltávolítását a Fertő-tó környékéről, illetve azzal vádolta a kormányzatot, hogy a szabadcsapatok továbbra is a magyar állam szolgálatában állnak.⁸⁴

A magyar kormány egyébként attól is tartott, hogy a IV. Károly királyt támogató legitimista erők kezdtek el újból szervezkedni Vas, Sopron és Moson vármegyében – hiszen nem sok idő telt el a király két sikertelen, ám nagy diplomáciai

⁸⁴ BOTLIK, i. m.

bonyodalmakat és majdnem polgárháborús helyzetet előidéző visszatérési kísérlete óta –, mindez pedig szélsőséges esetben akár a környező kisantant államok katonai mozgósítását és a magyar haderő elleni bevetését is eredményezhette volna. Az újabb szervezkedés mögött azonban Hír György volt tiszthelyettes, különítményparancsnok, nemzetgyűlési képviselő és Prónay Pál nyugalmazott alezredes állt, a legitimista politikusok, mint például Sigray Antal gróf és Windischgrätz Lajos herceg pedig anyagilag támogatták a felkelőket.⁸⁵

Az osztrákok májusban határozott üzenetet intéztek a magyar irreguláris katonai alakulatok felé: ha két héten belül nem hagyják el Esterházy Pál herceg birtokát, akkor sor kerülhet arra, hogy a magyar arisztokrata ausztriai birtokait, aki végig szállást és ellátmányt biztosított az irreguláris katonáknak, zár alá veszik az osztrák hatóságok. A magyar fegyveresek odébb álltak a herceg birtokáról, hiszen nem akartak neki kellemetlenséget okozni, ugyanakkor senki sem akart nekik a környéken szállást és ellátást biztosítani, ezért végül a Hanságban és a Kapuvártól északra vertek tábort.⁸⁶

Az 1922. május 28-a és június 11-e között megszervezett, és a kormánypárt hatalmon maradása szempontjából sorsdöntő magyar nemzetgyűlési választások elterelték a politikusok figyelmét az irreguláris katonai szervezkedésről, így az irreguláris katonák folytathatták konspiratív tevékenységüket, rendezték a soraikat, és igen agilis módon kihasználták, hogy Ausztriában is éppen parlamenti választások voltak folyamatban, és többek között felderítő tevékenységet végeztek, illetve az ekkoriban már Burgenlandnak nevezett nyugat-magyarországi régió civil lakossága számára az Ausztriától való elszakadást propagálták.

⁸⁵ BOTLIK, i. m.

⁸⁶ BOTLIK, i. m.

Azt persze a magyar irreguláris katonák is józanul átlátták, hogy néhány százas létszámukkal aligha fogják tudni visszafoglalni a Magyarországtól elcsatolt területeket, ezért komolyabb politikai háttértámogatásra volt szükségük, így akartak Zadravetz István tábori püspök, tábornok vezetésével egy magyar irredenta pártot szándékoztak létrehozni, hogy politikai elképzeléseiket esetleg a parlamentáris keretek között is képviselhesék.⁸⁷

Közben a burgenlandi tartományi választásokon az osztrák Szociáldemokrata Párt győzött, amelyet a felkelők arra használtak fel, hogy kommunista hatalomátvétel rémével riogassák a helyi lakosságot. A magyar irreguláris katonák azt tervezték, hogy ha Magyarország visszakapja az általa követelt 23 települést, azonnal bevonulnak a terület biztosítása céljából, de mivel a határmegállapító bizottság javaslatával a felek nem értettek egyet, a döntés végül elnapolásra került. A magyar irreguláris katonai erők az osztrák monarchistákkal is keresték a kapcsolatot, számolva azzal, hogy velük együtt elérhetik az általuk egyszerűen kommunistának tartott osztrák szociáldemokrata kormányzat megdöntését.⁸⁸

Az osztrákok azonban tanultak az 1921-es első nyugat-magyarországi felkelés eseményeiből, ezért szövetségeseket kerestek, és már 1921. december 16-án szerződést kötöttek a Csehszlovákok Köztársasággal, mely szerint a két állam szavatolta és tiszteletben tartotta egymás államhatárait, illetve megfogadták azt is, hogy szükség esetén egy magyar katonai támadást közös erővel hárítanak el.

Mindez idő alatt a magyar irreguláris katonák sem tétkendtek, júniusban pedig a fővárosban folytattak titkos toborzást főleg a Héjjas Ivánhoz kötődő bosnyák nemzetiségű

⁸⁷ BABUCS, i. m.; BOTLIK, i. m.

⁸⁸ BOTLIK, i. m.

lakosok és a fegyveres állami rendvédelmi szervként működő Magyar Királyi Pénzügyőrség tagjai között, miközben vasúton folyamatosan érkeztek Nyugat-Magyarországra a hivatalosan villamossági eszközökként feltüntetett titkos fegyverszállítmányok is. Végül Gömbös Gyula volt az, aki végül a Hir–Prónay–Sigray-féle szervezkedésről értesítette a kormányt, és világossá vált, hogy küszöbön áll az új felkelés, amely azonban a Bethlen-kormány külpolitikai intencióinak már egyáltalán nem felelt meg.⁸⁹

1922 július 15-én, Sopron környékén 400 felkelő kelt át titokban az új osztrák–magyar államhatáron, hogy előkészítsék a terepet, Nagysároslak, Monyorókerék, Németújvár környékén, valamint az Ösztörmén-patak völgyében megrongálták a telefonvonalakat, Zurányban, Pándorfaluban és Nagysároslakon pedig erősen provokatív jelleggel kitépték a magyar lobogókat. Végül július 24–25-én három irányból tervezték a támadás megindítását, amelyet három helyről akartak indítani. A felkelők északi csoportjának parancsnoka Héjjas Iván volt, ők Magyaróvár környékén tervezték támadni, a középső csoport Budaházy Miklós és Szabó József századosok irányítása alatt állt, akik Kapuvár felől tervezték támadást indítani, a déli csoportot pedig Apáthy László százados irányította, akinek az emberei Körmend környékén gyülekeztek. Apáthy százados úgy tervezte, hogy emberei egy részével vonaton jut el Grácig, ahol a IV. Károly király visszatérési kísérleteiben is szerepet játszó, erősen legitimista érzelmű báró Lehár Antal ezredes várt rájuk. A tervekből azonban szinte semmi nem valósult meg, mert a Nyugat-Magyarországra igyekvő fegyveresek többségét feltartóztatták a magyar hatóságok. Dénesfán Prónay Pál nyugalmazott alezredes szervezkedett, ám beépített rendőrségi

⁸⁹ BOTLIK, i. m.

detektívek figyelték meg, így a kormányszatnak szinten minden lépéséről tudomása volt. A hatóságok tehát egy lépéssel a paramilitáris vezető előtt jártak, akinek így nem maradt sok mozgástere.⁹⁰

1922. július 18-án végül a Magyar Király Honvédség szombathelyi 3. vegyesdandár-parancsnoksága határozott kormányzati utasítást kapott a felkelés felszámolására, amelyet a katonák rendőrség és a csendőrség kijelölt alakulataival együtt kellett végrehajtaniuk. Először a déli felkelőcsoportot fegyverezték le, Apáthy László századost pedig letartóztatták. A déli felkelőcsoport egy része azonban Karácsfa községnél július 18-án osztrák katonai alakulatokkal konfrontálódott, és egynapi harcot követően, miután elfogyott a lőszerük, visszavonultak, ez után viszont a magyar csendőrök fogták el és fegyverezték le őket. Egyébként ez volt az úgynevezett második nyugat-magyarországi felkelés egyetlen fegyveres összecsapása, amely érthető módon majdnem komoly diplomáciai botrányt is okozott Ausztria és Magyarország között.⁹¹

1922. július 20–21-én a felkelők középső csoportjának két osztagát fegyverezték le a magyar csendőrök, az északon tevékenykedő fegyveres csoportot pedig július 27-én ártalmatlanították. A kormány által jóvá nem hagyott irreguláris katonai művelet szervezőt ellen eljárás indult, míg az egyszerű, mondhatni legénységi állományú résztvevőket a hatóság eljárás megindítása nélkül hazaküldték a lakóhelyeikre. A szervezőket lázadás és tiltott toborzás vádjával állították büntetőbíróság elé, ám végül érthető módon kormányzói kegyelmet kaptak. Apáthy István százados, aki talán túlzottan is irredenta érzelmű ember volt, azonban nem bírta feldolgozni a második nyugat-

⁹⁰ BOTLIK, i. m.

⁹¹ BOTLIK, i. m.

magyarországi felkelés sikertelenségét, a börtönben összeomlott, és tragikus módon öngyilkosságot követett el.⁹²

Babucs Zoltán és Botlik József történészi álláspontja szerint a felkelő irreguláris katonák ugyan nem, ám a legitimista politikusok veszélyt jelentettek Magyarországra és kormányzatára, a magyar kormány pedig arra hivatkozott, hogy a déli csoport felkelői a csendőrök elől menekültek át Karácsfánál a határon, ám Ausztria az antanthatalmagnál jegyzékben tett panaszt Magyarország ellen, az osztrák kormány pedig határozottan azt követelte, hogy a magyar kormány a jövőben a leghatározottabban akadályozzon meg minden fegyveres szervezkedést, és tartsa kordában a részben saját irányítása alá tartozó magyar irreguláris katonai alakulatokat.⁹³ Az osztrák kormánynak ugyanakkor diplomáciai szempontból kapóra is jött a magyar irreguláris katonák Burgenland-környéki különleges műveleti tevékenysége, hiszen a magyar csapatok betörésének veszélyére hivatkozva erősíteni tudta pozícióját a térség országai között a nemzetközi nagypolitika színterén.

Bethlen István magyar miniszterelnök azonban ügyesebbnek bizonyult, hiszen minden fórumon azt hangoztatta, hogy a magyar hatóságok határozottan felléptek a felkelők ellen, és kategorikusan tagadta, hogy a felkelők bármikor is a magyar kormány által irányított vagy legalábbis megtűrt titkos irreguláris katonai alakulatok lettek volna (mint ahogy egyébként eredetileg legalább részben ez volt a helyzet, noha a kormányzat spontán szerveződő fegyveres formációk felett nyilván nem rendelkezett teljes irányítással). Bethlen végül deklarálta, hogy Magyarország nem tűr meg olyan fegyveres katonai formációkat a területén, amelyek nem engedelmeskednek a kormányzat és a hadvezetés

⁹² BOTLIK, i. m.

⁹³ BOTLIK, i. m.

akarátának, ugyanakkor azt is határozottan tagadta a nemzetközi diplomáciai szintéren, hogy a nyugat-magyarországi felkelés Habsburg-restaurációt célzó, legitimista szervezkedés lett volna, és sikerült elérnie, hogy az első világháborút elveszítő térségbeli országok közül elsőként Magyarországot vegyék fel a Nemzetek Szövetségébe 1922. szeptember 18-án.⁹⁴

A második nyugat-magyarországi felkelésnek és a karácsonyi összecsapásnak más pozitív hozadéka is volt, ugyanis az osztrák fennhatóság alól szabadulni igyekvő akárcsói pinkavölgyi falvak magyar ellenállása tovább fokozódott, a Nemzetek Szövetsége Tanácsának 1922. szeptember 19-ei döntése alapján pedig 1923. január 10-ével nyolc Vas vármegyei község – Alsócsatár, Felsőcsatár, Horvátlövő, Kiszarda, Nagynarda, Magyarkeresztes, Németkeresztes, Pornóapáti, valamint a kőszegi erdő – végül visszakerült a magyar állam fennhatósága alá.

Az 1922. november 22-én aláírt magyar–osztrák csereegyezmény értelmében továbbá a Nemzetek Szövetsége 1923. március 8–9-én a magyar érzelmi, de többségében horvát lakosságú Ólmod és Szentpéterfa községek Magyarország részére történő visszaadásáról is döntött, amiért cserébe négy németajkú község, Rendek (Liebing), Rótfalva (Rattersdorf) Karácsony (Hagensdorf) és Lovászd (Luising) Magyarországtól Ausztriához került.

A Magyar–Osztrák Határmegállapító Bizottság végül 1924. augusztus 18-án fejezte be végleg hivatalos tevékenységét, munkájának eredményeként pedig, ha a számszerűsíthető eredményeket nézzük, 19 756 holdnyi földterület és 5383 lakos, Sopron és környékével együtt pedig összesen 64 384 holdnyi terület és 55 403 lakos került vissza Magyarországi fennhatósága

⁹⁴ BOTLIK, i. m.

alá. Magyarország az eredetileg Ausztriának ítélt terület 16,1, illetve lakosság 8,1%-át kapta vissza, lényegében a két nyugat-magyarországi felkelés és a térségben harcba bocsátkozó, a kormányzat által hallgatólagoson támogatott, ám annak akaratának nem minden esetben engedelmeskedő magyar irreguláris katonai alakulatok tevékenységének kézzel fogható eredményeként.⁹⁵

⁹⁵ BOTLIK, i. m.

AZ IRREGULÁRIS KATONÁK VISSZATÉRÉSE AZ ÁLLAM SZOLGÁLATÁBA– A KÁRPÁTALJAI KÜLÖNLEGES HADMŰVELET, 1938–1939

Amikor kitört a második világháború, az 1938-as év vége felé ismét eljött az idő, amikor Héjjas Iván tartalékos főhadnagy, majd százados, a magyar különleges műveleti rendeltetésű, irreguláris katonai alakulatok kulcsfigurája a magyar kormány tudtával és beleegyezésével, sőt, tulajdonképpen annak kifejezett kezdeményezésére, Magyarország hadba lépésével és éppen a németek agressziós politikája melletti elköteleződésével párhuzamosan fegyveres katonai/paramilitáris tevékenységhez is visszatérhetett, amelyhez egyébként a legjobban értett, mégpedig részben régi kvázi-állami irreguláris katonai alakulatai, a Kettőskereszt Vérszövetség, az Alföldi Brigád és a Rongyos Gárda (egykori?) tagjainak újbóli harcba szólítása által. Héjjas Iván volt az egyik kulcsember, akinek révén a fent említett egykori különítményes-ellenforradalmár hálózat katonai értelemben is reaktiválódhatott. 1938-ban ugyanis Kozma Miklós volt belügyminiszter (ekkoriban a Magyar Távirati Iroda elnöke-vezérigazgatója, később a visszafoglalt Kárpátalja kormányzói biztosa) irányítása alatt az újjászervezett (második) Rongyos Gárda egyik parancsnokaként részt vett a kárpátaljai különleges hadműveletben,⁹⁶ mely az 1920-ban a trianoni békeszerződés

⁹⁶ Az 1938-as kárpátaljai diverziós hadműveletről lásd bővebben: SÓREGI Zoltán, *Egy felemás diverziószakció. Szabadsapatok Kárpátalján 1938 őszén*, Felderítő Szemle, 2009/4, 148–156.

értelmében Csehszlovákiához csatolt Kárpátalja visszafoglalását készítette elő.⁹⁷

Mivel Héjjas Iván katonai vezetői pályájának megítélésem szerint fontos része volt a Második Rongyos Gárda életre hívása és a kárpátaljai irreguláris katonai művelet kivitelezése, erre hosszabban is kitérnék, elsősorban Sőregi Zoltán hadtörténész remek összefoglaló tanulmánya alapján. Miként azt Sőregi Zoltán is kiemeli, a Csehszlovákia elleni német–magyar érdekközösség jegyében az 1930-as években a két fél között e témában intenzív hírszerzési adatcsere folyt. 1935-től azonban az Abwehr, a német katonai titkosszolgálat ezt fokozatosan megszüntette, valószínűleg azért, mert a nemzetiszocialista német kormányzat meg akarta őrizni saját teljes katonai cselekvési szabadságát Csehszlovákiával szemben. Így 1938 elejére a Honvédség vezetésének már nem volt friss információja a cseh védelmi tervekről, a határ menti erődrendszeréről, illetve az oda telepített csehszlovák katonai erőkről. A magyar politikai vezetés felismerte, hogy Németország az csehszlovák kérdés megoldásában nem számít komolyan magyar katonai alakulatok részvételére, viszont szükségesnek tartotta területi követelését katonai eszközökkel is alátámasztani. Olyan megoldást kellett tehát keresni, amely nem hozható közvetlenül összefüggésbe a magyar állammal és kormányzattal, de kizárja azt is, hogy az erősen németbarát magyar szélsőjobboldali politikai erők vegyék át az akció irányítását.⁹⁸ A politikai döntés végrehajtását, a kormányzat irányítása alatt álló szabadcsapatok, titkos irreguláris katonai alakulatok szervezését a Honvédelmi Minisztérium VI. főcsoportja, azaz Vezérkar 5.

⁹⁷ ORMOS Mária, *Egy magyar médiavevő: Kozma Miklós*, Budapest, PolgArt Kiadó, 2001, 549–571.

⁹⁸ SŐREGI, i. m. 149.

osztálya (hivatalos nevén ekkoriban „Elvi és Katonapolitikai Osztály”, későbbi nevén 5. vkf. osztály) kezdte meg Homlok Sándor vezérkari ezredes irányítása alatt. Miként korábban már említettem, a Vezérkar e szervezeti egység fogta át mindazokat az alegységeket, tevékenységi köröket, amelyeket máshová nem lehetett besorolni, de főleg titkosszolgálati, hírszerző-kémelhárító és diverziós, különleges műveleti jellegű tevékenységet végzett, mint annak idején azt az 1920-as években kvázi elődszerve, a Kettőskereszt Vérszövetség/Siménfalvy-csoport tetet. Olyan különböző szakterületek tartoztak ide, mint a szabotázs, a propaganda, a biológiai fegyverek szakértői és a híradástechnika, és persze ide olvadtak be a korábbi, lényegében törvényen kívül működő, a nyilvánosság felé be nem vallott létezésű titkos katonai szervezetek is, amelyek már az 1920-as évek elejétől foglalkoztak a kisantant államaiban élő magyar kisebbség hírszerző és fegyveres tevékenységre történő megszervezésével, szabotázsakciók előkészítésével, fegyveres csoportok felkészítésével, illetve titkos fegyverraktárak létesítésével foglalkoztak. A Papp Dezső alezredes vezette katonai szervezet végezte például a jugoszláv államtól elszakadni kívánó, önálló horvát államért küzdő horvát usztasák jankapusztai kiképzését is, amelyben Héjjas Iván tartalékos főhadnagynak is tevékeny szerep jutott. Az 5. vkf. osztály végül később, 1941-ben oszlott fel, feladatainak egy részét pedig a 2. vkf. osztály, az 1920-tól létező katonai hírszerzési és kémelhárítási szervezet vette át, integrálta magába.⁹⁹ Ez persze elsősorban szervezeti kérdés volt, a különleges műveleti feladatkörök a két világháború között végig léteztek a haderő különböző szervezetein belül.

1938 áprilisában tehát végül a magyar kormány és a Honvéd Vezérkar döntése alapján úgynevezett speciális

⁹⁹ SÓREGI, uo.

lövészászlóaljakat kezdtek szervezni a kárpátaljai beavatkozás céljaira, római I-estől XIX-esig terjedő számozással, ami amúgy egyáltalán nem illeszkedett a magyar haderő alakulatszámozási rendszerébe, talán pont azért, hogy az irreguláris katonai alakulatok reguláris haderőhöz való kötődését elfedjék vele. Ezek az irreguláris katonai alakulatok persze teljességgel titkosak voltak, így paradox módon a Magyar Királyi Vezérkaron kívül a haderő más szervezeti egységei, csapattestei sem igen tudtak a létezésükről, ami igen aztán furcsa helyzeteket eredményezett a haderőn belül is. Az alakulatok felállítása során fontos cél volt, hogy radikális elveket valló, szélsőjobboldali személyek, elsősorban nyilasok, hungaristák, magyar nemzetiszocialisták ne kerüljenek be ezekbe az új katonai egységekbe, ezt azonban nehezen lehetett elkerülni, mivel a németbarát magyar szélsőjobboldali pártok korán felismerték, hogy ha tagjaikat a haderő kötelékén belülre tudják juttatni, úgy egészen könnyen fegyverhez juthatnak az esetleges puccskísérleteik céljainak biztosításához. Stefán Valér vezérkari százados tüzetes ellenőrzést végzett a szervezés alatt álló titkos irreguláris katonai alakulatok körében, ennek során pedig kiderült, hogy a kiképzésben résztvevő egyes katonák fegyvereket és lőszert loptak, a lövészászlóaljak állományában pedig számos, a nyilaskeresztes mozgalomhoz kötődő személyt találtak. Emiatt 1938 júniusában a kiképzést leállították, a németbarát radikális jobboldali mozgalmak híveinek bizonyult katonákat leszerelték, majd megbízható tartalékos katonák behívásával igyekeztek változtatni a személyi állomány összetételén, amennyire csak lehetséges volt.¹⁰⁰

A szélsőjobboldali érzelmű katonák leszerelése miatt az alakulatok létszáma azonban nyolc zászlóaljra csökkent, ezeket

¹⁰⁰ SÓREGI, i. m. 150.

Tiszaföldvár, Tiszakécske és Öcsöd térségébe telepítették, hogy a politikai helyzet megfelelő alakulása esetén könnyen át lehessen dobni őket Kárpátalja térségébe. A német sajtó azonban tudomást szerzett a fejleményekről, és a berlini újságok helyszíni tudósítások alapján nagy terjedelemben foglalkoztak az elvileg titokban zajló magyar katonai előkészületekkel. A magyar kormányzati szerepvállalás álcázása érdekében ekkor a politikai vezetés ekkor ismét Héjjas Iván tartalékos századost állította előtérbe, 1938 szeptemberében pedig Stefán Valér szállásszabályozó vezérkari tisztként Vásárosnaményban kezdett tevékenykedni a csapatok elhelyezése és az ellátásuk biztosítása érdekében. Kozma Miklós, amúgy szolgálton kívüli huszár alezredes is ide utazott, s mint tudjuk, ő lett később Kárpátalja kormánybiztosa. A „rongyosoknak” nevezett irreguláris katonáknak napok alatt szállást találtak a határ menti települések iskoláiban, magánházaiban, mivel a helyi lakosság érthető módon támogatta a területi revízió előmozdítására készülő magyar katonai egységeket.¹⁰¹

A kormányzat október 2-án Kozma Miklóst bízta meg az akció politikai irányításával és a propagandafeladatokkal, a katonai, szakmai vezetés pedig elsősorban Stefán Valér vezérkari százados és Héjjas Iván tartalékos százados feladata volt. Hamarosan megjelent a ma már Vásárosnaményhoz tartozó Gergelyiben egy körülbelül 150 fős alakulat, akik pénzbeli juttatást és fegyverellátmányt követeltek bemondáson alapuló létszám- és rendfokozati adatok alapján. Ez a furcsa irreguláris katonai egység volt az úgynevezett H-csoport, amelynek tagjait Héjjas Iván toborozta saját környezetéből, korábbi szervezetei, milíciái tagságából szervezte őket, és amely talán éppen a politikai vezetés ösztönzésére aktivizálódott a kormányzati szerep álcázása

¹⁰¹ SÓREGI, i. m. 151.

érdekében. A hivatásos katonáknak igen komoly gondjaik akadtak a fegyelmezetlen, hiányosan kiképzett, gyakran egyenesen tisztázatlan személyazonosságú és hátterű irreguláris katonákkal, majd 1938. október 5-én Stefán százados felderítette a határ túloldalán lévő csehszlovák erődvonalat. Kiderült, hogy Tarpa és Nagymuzsaly települések között egy másfél kilométeres szakaszon még nem került kiépítésre az erődrendszer, az ott korábban elhelyezett szudétanémet katonákat pedig a csehszlovák haderő megbízhatatlanságuk, érthető németbarátságuk miatt pedig kivonta a területről. A csehszlovák védelmen tehát komoly rés tátongott, ezután Homlok Sándor ezredes utasítást adott arra, hogy a Héjjas-csoport küldjön át a határon két járőregységet szabotázs- és propagandafeladatokkal. Ezzel kezelni próbálta az irreguláris katonai alakulatok által okozott gondokat is, mivel a tervek szerint ezek a járőrök Lengyelországba mentek volna a feladataik elvégzése után. A két járőregység Kassakürthy Pál és testvére, Kassakürthy Károly vezetésével október 6-án Tarpa közelében lépte át a határt, és október 18-án érkezett Lengyelországba. A magyar irreguláris katonai akcióba nagy helyismerettel rendelkező tarpai magyar fiatalok is bekapcsolódtak.¹⁰²

Sőregi Zoltán hadtörténész kutatásai szerint október 9-éig kilenc csoport lépte át a határt összesen 70 fővel. Az október 8-án induló, Dénesfalvy-Dinich Győző és Iványi Béla által vezetett csoportokat az ellenség Tekeháza térségében csapdába csalta, és 14 tagjuk elesett a csehszlovák katonákkal vívott tűzharcban. A magyar oldalon a gyülekezési körzetbe eközben további önkéntes irreguláris katonai erők érkeztek be, köztük a soproni erdészeti főiskolások csoportja, az úgynevezett Testnevelési Szaktanfolyam hallgatói, vagyis a magyar haderő

¹⁰² SŐREGI, uo.

rejtett, diverziós célú, különleges ejtőernyős alakulatának tagjai, valamint sokfelől érkezett 16–18 éves leventék, akiket Tornyospálcán vontak össze. A komolyabb hadműveletek végül október 9-én indultak meg, amikor Prém József főhadnagy vezetésével 80–100 úgynevezett „rongyos” irreguláris katona lépett át a határon 1. század elnevezéssel, majd követte őket a 152 fős 2. század Iván Imre főhadnagy parancsnoksága alatt. Az 1. század katonái megtámadták Nagyborzsova vasútállomását, ahol komoly károkat okoztak, de október 11-én Dercen környékén jelentős harcerőt képviselő, gyalogsággal megtámogatott cseh páncélgépkocsikba ütköztek. Négy-öt órás tűzharcban a csehek a magyar irreguláris századot felmorzsolták. Mintegy 20 fő elesett, hasonló számban, nagyrészt sebesülten csehszlovák fogságba estek, a többiek a magyar, illetve a lengyel határ felé menekültek.¹⁰³

A 2. század névre hallgató irreguláris katonai alakulat még szerényebb eredményt tudott felmutatni. 45 főnyi irreguláris katona hamarosan visszatért azzal, hogy eltévedtek, és nem találják az egységüket, a többiek pedig a határ átlépését követően szinte azonnal megálltak. Október 10-én a magyar katonai hírszerzés jelezte, hogy az ekkor még Csehszlovákiához tartozó kárpátaljai Beregszászban a csehek páncélos erőket vontak össze. Stefán százados a korábban átdobott csoportok támogatására további két egységet küldött harcba. Összesen mintegy 350–380 katona magyar lépte át a határt, és a csehszlovákokkal való számos kisebb összetűzés után, Salánk körzetében kerültek harci érintkezésbe jelentős, páncélosokkal, tüzérséggel és repülőkkal is támogatott csehszlovák erőkkel. A túlerőben lévő ellenfél körülbelül 345 magyar hadifoglyot ejtett, akiket az illavai börtönbe szállítottak, ahol a rendelkezésre álló források szerint

¹⁰³ SÓREGI, uo.

kínzásnak vetették őket alá, majd az elfogás és a rossz bánásmód után végül december 31-én Gányon átadták őket a magyar hatóságoknak...¹⁰⁴ A magyar irreguláris katonai alakulatok (egyébként nyilván nem túl jelentős) harcértékéről egyébként sokat tudhatunk, hála B. Stenge Csaba alapos hadtörténelmi kutatásainak,¹⁰⁵ illetve meglehetősen eklektikus, bár egyértelműen radikális jobboldali ideológiai háttérükről ugyancsak sok információ áll a rendelkezésünkre, elsősorban Bartha Ákos politika- és művelődéstörténelmi kutatásainak köszönhetően.¹⁰⁶

Időközben persze intenzíven folytak a Csehszlovákia sorsával foglalkozó nemzetközi diplomáciai tárgyalások, melyek a régió sorsát és hovatarozását valójában eldöntötték, a magyar hadvezetés ezért szüneteltette a harci tevékenységet, létszámcsökkentést rendelt el, és az addig alkalmazásra nem került erőket pedig 1938. október 13-án Tarpán vonták össze. A lövészalakulatok egy részét a honvédség reguláris egységeibe olvasztották, és közben az is nyilvánvalóvá vált, hogy az addigi módszereken változtatni kell. Stefán Valér százados megmaradt csoportjai egyébként törzsből, harci alosztályból, segédalosztályból és ellátóosztályból álltak, és kisebb helyi akciókat indítottak a zavarkeltés, a csehszlovák erők demoralizálása céljából. Október 20-a és 30-a között kis csoportokban lépték át a csehszlovák–magyar határt, rombolták

¹⁰⁴ SÓREGI, i. m. 153.

¹⁰⁵ B. STENGE Csaba, *Fejezetek a Rongyos Gárda kárpátaljai bevetésének történetéből I. A salánki megadás*, Acta Academia Beregsasiensis, 17. évfolyam, 2018, 39–66.; Uő, *Fejezetek a Rongyos Gárda kárpátaljai bevetésének történetéből II.: Térképbejlesztők a „vízkeresztű csatában”, 1939. január 6-án*, Limes, 2020/7, 43–58. Uő, *Magyar hadműveletek Kárpátalja visszacsatolása során, 1939. március. II. fázis (I. rész)*, Sereg Szemle, 2018/2, 106–114.; Uő, *Magyar hadműveletek Kárpátalja visszacsatolása során, 1939. március. II. fázis (II. rész)*, Sereg Szemle, 2018/3–4, 121–129.

¹⁰⁶ Vö. BARTHA Ákos, *A magyar fajvédelem útjai a második világháború idején*, in *Trianon után. Politikai gondolkodás és történetírás*, szerk. HÖNICH Henrik, Budapest, Századvég Kiadó, 187–210.

az ottani infrastruktúrát, megtámadták a cseh határőr-őrsöket.¹⁰⁷ A had vezetés november 3-án újabb létszámcsökkentés keretében 67 főt szereltetett le a kevésbé alkalmas katonák közül, a megmaradt titkos irreguláris katonai alakulatot pedig „Előd Zászlóalj” fedőnéven szervezték újjá, és november 16-án Tornyospálcán helyezték el. Az „Előd Zászlóalj” tagjai az első bécsi döntés életbe lépését követően álcázási célból, illetve a csehszlovák hírszerzés megfélemlítése céljából reguláris magyar katonai egyenruhába öltöztek, és felvette a „Honvéd Időjelző Szolgálat” fedőnevet. Feladatuk elsősorban az amúgy nem túl hatékony, és nem túl releváns eredményeket elérő propagandatevékenységben merült ki, a fedésüknek megfelelően, diverzáns jellegüket leplezendő, pedig ténylegesen időjárás-előrejelző állomásokat állítottak fel. A tényleges különleges katonai művelti tevékenységet november 14-én kezdték újra, és november 19-éig a rongyosok járőrei legalább négy alkalommal lépték át az első bécsi döntésnek megfelelő új államhatárt, és azon túl hajtottak végre katonai akciókat. November 21-én a huszti laktanyát támadta meg egy magyar irreguláris katonai alakulat, és az általuk terjesztett propagandaanyagok igyekeztek meggyőzni a helyi ruszin és zsidó lakosságot is arról, hogy egy esetleges népszavazás során a terület Magyarországhoz tartozásra voksoljanak.¹⁰⁸

A katonai helyzetet egyébként meglehetősen bonyolította, hogy a kárpátaljai térségben ebben az időszakban egyébként hatalmi interregnum uralkodott, és ebből kifolyólag érthetően több állam is megkísérelte magához csatolni a területet. Románia arra törekedett, hogy északi határát a Tiszaig tolja ki, és ezért a román haderő Nagyszőlős térségében erődítési munkálatokba

¹⁰⁷ SÓREGI, uo.

¹⁰⁸ SÓREGI, i. m. 154.

kezdt. A Huszton létrejött ruszin nemzetiségi kormány is igyekezett katonailag is megerősíteni a saját helyzetét. Katonai hírszerzési információk alapján végül a budapesti hadvezetés elrendelte, hogy az „Előd Zászlóalj” – reguláris honvéd alakulatokkal együttműködve – készüljön fel Nagyszőlős elfoglalására. 1938. november 21-én ezért az egységek Feketeardó és Tiszaújhely települések térségében vonultak fel, a meginduló támadást azonban a román csapatokkal történt kisebb összetűzést követően a Honvéd Vezérkar főnöke leállította, és november 22-én a zászlóalj visszavonult eredeti állomáshelyére.¹⁰⁹

November 24-én újabb átszervezésre került sor, a magyar irreguláris katonák egy része „Térképhelyesbítő Szolgálat” fedőnevet vette fel, és már kizárólag propagandafeladatokat kapott, 12 településen összesen 109 fővel. Ez a feladat nyilván nem járt jelentősebb eredményekkel, az állomány többi részét pedig elkezdték leszerelni, illetve kisebb csoportjaik még a reguláris honvéd erőkkel együttműködve szabotázsgyakorlatokat tartottak a térségben. A „térképhelyesbítő” fedőnévre hallgató irreguláris katonák vezetését a szintén a Vkf-5. osztály állományába tartozó Csics György vezérkari őrnagy vette át, majd az „Előd Zászlóalj” parancsnoksága az ellátószerveivel együtt visszatért Budapestre, és egy újabb, ezúttal „Műszaki Iroda” katonai fedőnév alatt megkezdődött az alakulat felszámolása. Fogadták a fogságból hazatérteket, és segítettek nekik visszailleszkedni a polgári életbe, elhelyezkedni állami nagyvállalatoknál. A „rongyosok” egy része később csatlakozott a Finnországba készülő magyar önkéntes katonai alakulathoz, amelynek parancsnoka Kémeri Nagy Imre

¹⁰⁹ SÓREGI, uo.

főhadnagy lett, aki természetesen szintén részt vett a kárpátaljai akciókban.

1939. január 6-án került sor a magyar irreguláris katonai alakulatok utolsó komolyabb harci cselekményére Kárpátalján. A cseh reguláris erők három *Tatra* típusú páncélgépkocsival megtámogatva támadást indítottak az Oroszvég település közelében fekvő Latorca-híd birtokbavétele érdekében. A már említett, „térképhelyesbítő” fedőnév alatt működő irreguláris magyar katonai alakulat egy része a hidat őrző négy magyar határőr segítségére sietett, a küzdelem során pedig az egyik cseh páncélgépkocsi mozgásképtelenné vált, legénysége elhagyta, és a magyar csapatok zsákmánya lett. A harcnak több halálos áldozata volt, de a cseh erőket a magyarok végül nagy erőfeszítések árán, hősiessen visszavonulásra kényszerítették.¹¹⁰

Sőregi Zoltán a fentiekben összefoglalt, kiváló hadtörténelmi tanulmányának kutatási eredményei alapján a Második Rongyos Gárda kárpátaljai tevékenységében összesen körülbelül 1200 irreguláris magyar katona vett részt. A 90%-uk behívott honvédségi tartalékállományba tartozó tiszt és honvéd, 10%-uk önkéntes katona volt, további 150 hivatásos és tényleges katona pedig parancsnoki és egyéb szakmai feladatokat látott el. Az összlétszámból a fennmaradt adatok és források szerint összesen 52 fő esett el és halt hősi halált, 57-en hadirokkanttá váltak, az elesettek közül Rozs József tartalékos zászlóst és Szarka István önkéntes, tartalékos karpaszományos tűzmestert – a Magyar Királyi Honvédség katonái közül elsőként – Magyar Arany Vitézségi Éremmel posztumusz tüntették ki.¹¹¹ A zsákmányolt páncélgépkocsit tanulmányozás után a magyar

¹¹⁰ SŐREGI, 155.

¹¹¹ Bővebben lásd: *Szarka István ravatala – A II. világháború első pestszentlőrinci áldozata és a nagyhatalmi politika*. Tanulmány a Tomory Lajos Múzeum honlapján. <http://muzeum18ker.hu/szarka/> Letöltés ideje: 2022. szeptember 11.

haderő végül is megtartotta, és a későbbiekben oktatójárműként hasznosította. A Rongyos Gárda névre hallgató irreguláris katonai alakulategyüttes tevékenységének lezárásában egyébként komoly szerepe lehetett annak is, hogy 1940 őszén Dél-Erdélyben a román titkosszolgálat, a Siguranța felfedte a Vkf-5. osztály által erősen támogatott magyar irredenta mozgalmat, és a román kormány diplomáciai úton tiltakozott határozottan a magyar kormánynál. Az egyébként is feszült magyar–román viszony miatt Werth Henrik vezérezredes, ekkoriban a Magyar Királyi Honvéd Vezérkar főnöke az összes szabotázsakció és határokon túli diverziós katonai művelet felfüggesztésére kényszerült.¹¹²

Itt ért véget Héjjas Iván százados második irreguláris katonai parancsnokságának az ideje, és talán itt, a felemásra sikerült kárpátaljai diverziós hadművelet kapcsán érdemes kiemelnünk egy személyes momentumot is a radikális jobboldali katonatiszt-politikus töredékesen rekonstruálható szakmai életrajzából, ugyanis Héjjas állítólag még a trianoni békediktátum hatályba lépése idején romantikus esküt tett, hogy addig nem nősül meg, amíg a békediktátum által elcsatolt területek egy része vissza nem tér az anyaországhoz.¹¹³ Ha mindez igaz volt, úgy Héjjas valóban tartotta magát esküjéhez, ugyanis éppen az első bécsi döntés hatályba lépése és az elcsatolt Felvidék egy részének Magyarországhoz való visszatérése után, 1938 novemberében vette feleségül menyasszonyát, Papp Saroltát, akivel 1920 óta jegyben járt.¹¹⁴

¹¹² SÓREGI, uo.

¹¹³ DOMONKOS, i. m. 258.

¹¹⁴ Uo.

**A TITKOS IRREGULÁRIS KATONAI
ALAKULATOK ÉS HÉJJAS IVÁN
SZAKASZVEZETŐ SZÁZADOS UTOLSÓ
FELLÉPÉSE NÉMETELLENES
ELLENÁLLÓKKÉNT, 1942–1944**

Ami az 1919 és 1945 közötti magyar titkos irreguláris katonai alakulatok és különleges katonai műveletek történetét illeti, 1943 végén Szombathelyi Ferenc, a Magyar Királyi Honvéd Vezérkar főnöke Kádár Gyula vezérkari ezredest – aki 1942-től a propaganda- és szabotázsstevékenységért felelős 6. vkf. osztály, majd 1943 augusztusától a hírszerzésért és kémelhárításért felelős 2. vkf. osztály vezetője volt¹¹⁵ – egy 5000 fős, irreguláris keretek között működő katonai segéderő megszervezésével bízta meg,¹¹⁶ melyben végül Héjjas Iván tartalékos százados, mint a diverziós/szubverziós/aszimmetrikus hadviselés, a különleges katonai műveletek e téren egyébként igen jó képességű szakembere ugyancsak tevékenyen részt vett. Az egykori paramilitáris vezető 1943–1944-ben titokban, szakaszvezető századosi (vagy már őrnagyi) rendfokozatban ugyanis a Magyar Királyi Fővezérség Különleges Csoportjánál szolgált. Az ellenforradalmi időket idéző nevet viselő Fővezérség a második világháború idején nem volt más, mint a Honvéd Vezérkar harcoló csapattesteket irányító törzse, mely közvetlenül a Vezérkari Főnökség alárendeltségébe tartozott, ezen belül pedig a Különleges Csoport a propaganda-, szabotázs- és diverziós akciók kivitelezéséért felelt, és elsősorban Csehszlovákia és Románia elleni, a hivatalos hadviselés keretei közé nem illő

¹¹⁵ SZAKÁLY Sándor, *A magyar katonai felső vezetés, 1938–1945*, Budapest, Ister Kiadó, 2001, 160–161.

¹¹⁶ BODÓ, i. m.

műveleteket bonyolított, azaz lényegében ez volt a különleges katonai műveleteket végrehajtó magyar alakulatok parancsnoksága.¹¹⁷

A kormányzat és a hadvezetés ebben az időszakban már helyesen, és egyre határozottabban átlátta, hogy a németek minden reményük és kommunikációjuk ellenére valószínűleg el fogják veszíteni a második világháborút, és a magyar politikai és katonai elit egy jelentős részében értelemszerűen komolyan felmerült a háborúból való kiugrás lehetősége. A Vezérkar ebben az időszakban egyébként számos magyar paramilitáris, esetlegesen a hadsereg irreguláris kiegészítő alakulataként felhasználható szervezettel, ellenforradalmár- és veteránegyesülettel folytatott titkos egyeztetéseket, az ilyen szervezetek és a reguláris haderő közötti szoros kapcsolat és átjárhatóság, mint korábban említettem, az 1920-as évek zavaros „különítményes” időszaka után végig megmaradt, a második világháború kitörése és az ország hadba lépése után pedig jelentősen fel is erősödött. A jórészt első (és később már második) világháborús veteránokból álló milíciák, paramilitáris egyesületek változó intenzitással, de végül is a két világháború között végig a magyar haderő rejtett, félhivatalos szatelitalakulataiként funkcionáltak még akkor is, ha időnként feszültségek támadtak a szabadcsapatok, irreguláris katonák és a kormányzat/hadvezetés között. A „rejtés” időszakában a kormányzat a szoros fegyverkezési korlátozásokat igyekezte kijátszani velük, a második világháború kitörése után pedig továbbra is jól jöttek a hadvezetés számára a hivatalos katonapolitikai elképzelések közé nem illeszkedő, adott esetben az elvileg erős és kikezdzhetetlen német–magyar szövetséget

¹¹⁷ BARTHA ÁKOS, *Véres város. Fegyveres ellenállás Budapesten, 1944–1945*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2021, 19–25.

bomlasztó hadműveletek végrehajtása céljából. A kiugrás terve pedig 1943-ban éppen ilyen elképzelés volt, hiszen nem jelentett volna mást, mint a magyar haderő szembefordulását a szövetséges német kormányzattal és haderővel. Szombathelyi Ferenc vezérkari főnök, a 6. vkf. osztályt vezető Kádár Gyula ezredes, Éliássy Sándor rendőr-főkapitány és Faragho Gábor altábornagy, a csendőrség főfelügyelője a németbarát szélsőjobboldal és egy esetleges kiugrási kísérlet esetén a németek mellé álló állami és kvázi-állami fegyveres alakulatok elleni fellépés céljából egy ötezer fős „segédrendőrség” és tizenötezer fős „segédcsendőrség” felállítását kezdeményezte – a karhatalmi alakulatok személyi összetételénél pedig kiemelt szempont lett volna, hogy a tagok nem állhatnak kapcsolatban (németbarát) szélsőjobboldali mozgalmakkal, lehetőleg legyenek katonaviseltek, illetve rendelkezzenek saját fegyverekkel.¹¹⁸ Ez az elképzelés végül nem valósult meg, mint ahogyan a kormányzó nevét viselő szegedi gyalogezred németellenes érzelmű katonákkal való feltöltése, és száz százalékban kormányzóhű, karhatalmi és különleges művelti jellegű katonai alakulattá történő átszervezése sem. A hadvezetés tárgyalt továbbá báró Atzél Edével, a Wesselényi Lovászegylet vezetőjével, aki azt állította, a visszacsatolt Erdélyben rengeteg megbízható ember felett diszponál,¹¹⁹ illetve vitéz Kiss János nyugállományú altábornaggal, a Kettőskereszt Vérszövetség egyik utódszerve, a Turáni Vadászok Országos Egyesülete vezetőjével is, azonban Kádár Gyulának báró Atzél Edét túlságosan „zavaros fejű embernek”, a TVOE-t pedig túlságosan „értelmiségi jellegű

¹¹⁸ BARTHA Ákos, i. m. 22.

¹¹⁹ Kádár Gyula, *A Ludovikától Sopronkőhidáig*, Budapest, Magvető Könyvkiadó, 1978, 519.

szervezetnek” tartották.¹²⁰ A választás tehát végül szinte értelemszerűen ismét Héjjas Iván egykori különítményparancsnokra, a gerillahadviselés specialistájára esett, aki minden szempontból megbízhatónak bizonyult...

Miként arra Kádár Gyula emlékiratában maga is utal, Héjjas valószínűleg Horthy Miklós kormányzó személyes akaratából lett végül a száz százalékban az államfő személyéhez hű, gyakorlatilag kizárólag az ő irányítása alá tartozó magyar irreguláris katonai alakulat parancsnoka, és itt talán érdemes néhány mondat erejéig magát a 6. vkf. osztály vezetőjét idéznünk:

„Végül, bosszas töprengések után, Héjjas Ivánra esett a választás. Gondolom, ez Horthy kívánsága volt, Szombathelyi velem már mint tényt közölte. Héjjas mint a „rongyos gárda” vezetője, kétségtelen tapasztalatokkal rendelkezett a szabadcsapatok ügyében; a kormányzóbüség tekintetében minden gyanún felül állt; szélsőségesen sovén nacionalista meggyőződésű ember volt, ezért most, amikor a németbarátokkal szemben is fellépésre kerülhetett volna sor, megfelelő embernek tartották. És bármennyire hibetetlenül hangzik is – ellenforradalmi múltjának és viselt dolgainak ismeretében –, mégis tény, hogy a nyilasok és szélsőjobboldaliak szemében „átpártolt, renegát zsidóbarát”-nak számított, amit számos korrupciójával bizonyítottak is. Héjjas meggyőződése szerint nem volt németbarát. Tudta és érezte, hogy egy nyilas kormányzat feltétlenül letaszítani a Horthytól kapott pozíciójából (névleges államtitkár). És ugyanilyen megbízhatónak számított szemébe egy esetleges baloldali megmozdulás esetében is, lévén 1919-cel kapcsolatban nem kevés elszámolnivalója. Ismeretes volt az is, hogy Héjjasnak a

¹²⁰ HOLLÓS Ervin, *Rendőrség, csendőrség, V/2/2*, Budapest, Kossuth Kiadó, 1971, 225–226. Idézi: BARTHA Ákos, i. m. 23.

Kecskemét környéki tanyavilág parasztságánál – elsősorban kisbirtokos kulákságánál – nagy presztízse volt...¹²¹

Kádár Gyula ezredesnek persze a névrokonáról, Kádár János kommunista politikusról elnevezett korszakban stílusát tekintve némileg alkalmazkodnia kellett a pártállami diktatúra elvárásaihoz, ha azt akarta, hogy visszaemlékezése legalább szerkesztett változatban megjelenhessen. Ezzel a rendszerkonform magatartással magyarázható a fent idézett rövid részletben szereplő „kulákozás” is. Mindezzel együtt azonban a 6. vkf. osztály egykori vezetője, a Horthy-korszak jelentős különleges művelti és titkosszolgálati szakembere nagy vonalakban valószínűleg jól látta a korszak történéseit, és jól emlékezett a magyar hadtörténelem általa személyesen is átélt és alakított eseményeire.

Eljött hát az időszak, mikor Héjjas Iván tartalékos százados egy rövid időre újra szerepet játszhatott a magyar hadtörténelemben. Héjjas Iván részben egykori rongyos gárdistákból és a Kettőskereszt Vérszövetség/Alföldi Brigád valamikor tagjaiból szerveződő irreguláris katonai alakulatának a fő célja az lett volna, hogy elősegítse Magyarország kiugrását a világháborúból, illetve az ország – ekkoriban már előre látható – német megszállása esetén szembeszálljon a németekkel.¹²² Az alakulat gerincét az egykori Alföldi Brigád tagjai, a Kecskemét környéki tanyavilág katonaviselt gazdái adták, a szevezési munkába pedig szinte értelemszerűen bekapcsolódott Héjjas régi baj- és eszmetársa, Francia Kiss Mihály főtörzsőrmester is.¹²³ Itt is megemlíthetjük, hogy mai, de reguláris keretek között még az

¹²¹ KÁDÁR Gyula, i. m. 519–521.

¹²² BARTHA Ákos, i. m. 21.

¹²³ KÁDÁR Gyula, i. m. 520.

1940-es évekbeli körülmények között egy ekkora létszámú katonai alakulat parancsnoki pozíciója legalább ezredesi, vagy inkább egysillagos tábornoki rendfokozatot feltételez, így Héjjas Iván katonai rendfokozata egyáltalán nem tükrözi vissza azt az informális politikai és katonai befolyást, amellyel ténylegesen rendelkezett. Ebben az időszakban a különítményparancsnok tulajdonképpen egy rövid időre közvetve ismét a magyar katonai elit részévé válhatott, hasonlóan az 1919 és 1921 közötti fehérterror időszakához.

Kádár Gyula ezredes visszaemlékezése szerint az 1943-ban megszerveződő alakulat ugyanakkor nem egy állandóan fegyverben tartott, élő katonai egység volt, hanem csupán számontartott, nyilvántartott, megbízható emberei voltak, akiket riadóztatásuk esetén gyorsan össze lehetett hívni, és fel lehetett fegyverezni. A fegyvereket nem az egyes, tartalékos jellegű jogviszonyban, készenlétben tartott katonák otthonában, hanem az egyik kecskeméti laktanyában tárolták, az embereket pedig kéthetes turnusokban képezték ki a Honvédség V. Hadtestének orgoványi kiképzőtáborában, mely a két világháború közötti időszakban többször szolgált a magyar irreguláris, különleges rendeltetésű katonai alakulatok kiképzésének helyszínéül. Az irreguláris katonák a kiképzés alatt polgári ruhában, mindenféle megkülönböztető jelzések nélkül gyakorlatoztak, majd a kiképzési idő után hazatértek, Héjjas Iván pedig azt a bizalmas utasítást kapta, hogy az alakulat bármilyen körülmények között álljon a kormányzó rendelkezésére, és azok ellen harcoljon, akiket a kormányzó, mint legfelsőbb hadúr az ellenségüknek kijelöl.¹²⁴ Ez jelenthette akár a németeket, de jelenthette a magyar haderő vagy más állami fegyveres szervek velük kollaboráló alakulatait is.

¹²⁴ KÁDÁR Gyula, i. m. 521.

A szervezkedés azonban nem maradhatott teljes titokban, és a Honvédelmi Minisztériumban, valamint a Magyar Királyi Honvédség állományában a németbarát, és igen sok esetben hungarista/nyilaskeresztes érzelmű katonatisztek is hamar felfigyeltek rá, és nehézségekbe ütközött a Héjjas Ivánhoz kötődő irreguláris katonák felszerelésének biztosítása. A Honvédelmi Minisztérium Anyagi Osztálya első körben mereven elzárkózott a felszerelések kiadásától, a Hadművelési Csoport vezetője pedig kíváncsi volt az alakulat szervezésének céljára. Szombathelyi Ferenc vezérkari főnök az egység felállítását azzal indokolta, hogy egy ilyen irreguláris katonai alakulatra szükség lehet a délvidéki partizánmozgalmak elleni harcban. Kádár Gyula visszaemlékezése szerint a Vezérkari Főnökség és a Honvédelmi Minisztérium vezetése alapvetően szükségtelennek látta egy ilyen kétes összetételű és jogállású alakulat felállítását a haderő, a rendőrség és a csendőrség mellett, azonban Szombathelyi, Kádár és ifjabb Horthy Miklós, a kormányzó kisebbik fia közbenjárására végül megindulhatott a kiképzés, az alakulat alegységeinek parancsnokai pedig idősebb ellenforradalmár veteránok, volt rongyos gárdisták voltak.¹²⁵ Az alakulat fegyvereit az ország számos részén, elsősorban Kecskeméten és környékén, de részben a budatétényi Lanária-telepen és a Bakonyban rejtették el.¹²⁶

Miként arra Bartha Ákos, a második világháború végi magyar katonai ellenállás történetének kiváló kutatója felhívja a figyelmet, az orgoványi kiképzőtáborban nem csupán „rongyos”-nak címkezett irreguláris katonák, de a Magyar Tűzharcosok Szövetsége nevű, immár nem csupán első, de második világháborús veteránokat is tömörítő paramilitáris

¹²⁵ KÁDÁR Gyula, i. m. 522.

¹²⁶ BARTHA, *Véres város*, 23

veteránegyesület tagjai is gyakorlatoztak. A Tűzharcos Szövetség társelnöke báró Ullein-Reviczky Antal, a Magyar Királyi Külügyminisztérium sajtóosztályának vezetője volt, aki ekkoriban titkos diplomáciai megbízatással ugyancsak a háborúból való kiugrás előkészítésén dolgozott. Bartha Ákos megállapításai szerint a Magyar Tűzharcos Szövetség irreguláris katonái a Turáni Vadászokhoz hasonlóan elsősorban a Bácskában láttak el hírszerző-elhárító feladatokat, és némi túlzással eleve Horthy Miklós kormányzó „magánhadseregének” szánták a szervezetet.¹²⁷ Szomoró történeti tény, hogy Ullein-Reviczky Antalt, aki a német megszállás után nem volt hajlandó a német kollaboráns Sztójay-kormányt szolgálni, 1944-ben még magyar állampolgárságától is megfosztották...¹²⁸

Kádár Gyula visszaemlékezésében egyébként az alábbi, találó és pontos leírással emlékezik meg a Fővezérség Különleges Csoportja alárendeltségében felállított, Héjjas Iván parancsnoksága alatt álló, különleges rendeltetésű irreguláris katonai alakulatról:

„A csoport reguláris alakulatnak a szó jogi értelmében nem tekinthető, mert nem képezte a honvédség hadrendi részét. Olyan, valóságban nem működő irreguláris alakulatnak minősíthetjük, amely nem egyéni kezdeményezésből létesült, hanem az államszervezet akaratából és annak parancsára. Kétségtelenül számoltak arra, hogy adott esetben a kormányzó és a kormány megdöntésére irányuló németbarát és jobboldali akciók letörésére használják fel, azonban emellett egy a kormányzó ellen irányuló baloldali megmozdulás esetében is alkalmazásra került volna. Mivel ebben az időben a nagyobb veszélyt a német irányítás alatt álló nyilas és szélsőjobb erők képviselték, nyugodtan mondhatjuk, hogy ez volt a kézenfekvőbb hivatása. Ez persze

¹²⁷ BARTHA, uo.

¹²⁸ BARTHA, uo.

korántsem jelentheti, hogy valamiféle „ellenállási” kísérlet magaslatára emelhetnénk, még akkor sem, ha tudjuk, hogy egy esetleges baloldali megmozdulás esetében nem lett volna szükség az alakulatra, lévén a csendőrség, honvédség stb. ennek letörésére tökéletesen elég.

És végül úgy voltunk ezzel is, mint minden mással: nekirugaszkodás, fecsegés, tervezgetés, szándék – és amikor a döntő pillanat eljött a cselekvésre: meghunyászkodás, visszahúzódás, sőt kimosakodás.”¹²⁹

Héjjas Iván egykori fajvédőként tehát kormányzóhű, egy idő után pedig ezzel párhuzamosan erősen németellenes katonatiszt-politikus volt, aki semmilyen körülmények között nem volt hajlandó a magyar nemzetiszocialista nyilaskeresztes mozgalomhoz csatlakozni, jórészt németellenes ellenállási és kiugrási céllal felállított irreguláris katonai alakulata azonban végül nem játszott különösebb szerepet a magyarországi hadieseményekben. Kádár Gyula visszaemlékezésében megjegyzi, hogy a Héjjas-milícia felhasználása végül akkor sem merült fel, mikor a nyugati nagyhatalmak az kiugrási kísérlet keretében azt várták volna a magyar haderő egy részétől, hogy partizánharc keretében vegye fel a harcot a megszálló német alakulatokkal.¹³⁰

Magyarország 1944. márciusi német megszállása után Héjjas barátját és eszmetársát, Dénesfay Dinich Győzőt, a Fehér Ház Bajtársi Egyesület legitimista radikális jobboldali szervezet a haderővel ugyancsak szoros kapcsolatban álló félkatonai szárnya, a Rongyos Gárda Tagozat vezetőjét a megszálló németek 1944 májusában végül letartóztatták és meggyanúsították, hogy a Rongyos Gárdából németellenes irreguláris katonai alakulatot szervez, és a megszálló német erők elleni lázadást akar

¹²⁹ KÁDÁR Gyula, i. m. 522.

¹³⁰ KÁDÁR Gyula, i. m. 523.

kirobbantani.¹³¹ Dénesfay Dinich Győző, az egykori rettegett különítményes tiszt és nyugat-magyarországi felkelő Héjjas Ivánhoz hasonlóan ugyan maga is kétségtelenül szélsőjobboldali és antiszemita nézeteket valló ember volt, ugyanakkor a nemzetiszocialista németekkel és magyar követőkkel, a nyilaskeresztesekkel és egyéb nemzetiszocialista mozgalmakkal egyáltalán nem szimpatizált, sokkal inkább az autoriter konzervatív kormányzat és Horthy kormányzó híve maradt.¹³² A régi fajvédő alapokon álló, illetve a németbarát nemzetiszocialista szélsőjobboldal közötti kontrasztot mindenesetre jól érzékeli, hogy az 1920-as évek egykori különítményparancsnokai közül Héjjas Iván például végig hű maradt a kormányzóhoz, Prónay Pál viszont, ha ideológiai értelemben nem is lett egyértelműen nemzetiszocialista, de paramilitáris vezetőként Magyarország német megszállása után a nyilaskeresztes kormánynak is felajánlotta a szolgálatait. Ilyen értelemben még egyértelműbb a kontraszt például Héjjas Iván és Endre László között, akik közül az előbbi a régi fajvédő eszmék híveként a magyarországi szélsőjobboldal németellenes szárnyának egyik vezetője lett, míg utóbbi a kollaboráns Sztójay-, majd az immár teljes mértékben német irányítás alatt álló Szálasi-kormány tisztviselőjeként a magyarországi zsidóság megsemmisítésének egyik fő megszervezőjévé, és így a Harmadik Birodalom tömeggyilkos politikájának magyar kiszolgálójává vált. A két magyar radikális jobboldali politikus életútjában közös, hogy katonatiszteként részt vettek a tanácsköztársaság összeomlása utáni ellenforradalomban, majd a részben a vesztes államokat sújtó fegyverkezési korlátozások kijátásása és irredenta célok magvalósítása érdekében működő magyar irreguláris katonai

¹³¹ BARTHA, *Véres város*, 20.

¹³² Uo.

alakulatok szervezésében.¹³³ Mindketten vezető tagjai voltak az 1920-as évek jelentős politikai befolyást gyakorló, radikális jobboldali titkos szervezeteinek, az Etelközi Szövetségnek és a Kettőskereszt Vérszövetségnek, illetve részben nyíltan működő tömegszervezeteinek, az Ébredő Magyarok Egyesületének és a Magyar Országos Véderő Egyletnek. Vitézi címüket is ugyanakkor, 1929-ban kapták meg, közös barátjukkal, Gömbös Gyula honvédelmi államtitkárral, Magyarország későbbi radikális jobboldali miniszterelnökkel együtt. Ezen felül mindketten viszonylag magas beosztású közszolgálati tisztviselőként futottak be karriert – Héjjas előbb parlamenti képviselő, majd minisztériumi osztályvezető, végül címzetes államtitkár, Endre főszolgabíró, alispán, de facto belügyminiszteri jogkört gyakorló belügyi államtitkár, végül a nyilaskeresztes kormány idején rendkívüli főkormánybiztos lett. Nagy vonalakban ugyanonét indultak 1919–1920-ban, még szűkebb pátriájuk, Pesti-Pilis-Solt-Kiskun vármegye is közös volt, és az 1920-as években személyes, baráti jó viszony kötötte össze őket. Ultranacionalista és antiszemita ideológiai elképzeléseik merőben hasonlóak voltak, ugyanazon titkos (para)politikai és paramilitáris szervezetekben vállaltak vezető szerepet, a második világháború végén mégis ellentétes oldalra álltak, ami az egyre növekvő német befolyáshoz és Magyarország szuverenitásához való viszonyukat illeti.

Magát Héjjas Ivánt ugyancsak Kádár Gyula ezredes visszaemlékezése szerint Magyarország 1944. márciusi német megszállása után a Gestapo azonnal berendelte, mivel tudtak a megbízatásáról és az általa szervezett irreguláris katonai alakulatról. Héjjas azonban 1919–1921-es ellenforradalmár,

¹³³ VÁGI Zoltán, *Endre László. Fajvédelem és antiszemitizmus a közigazgatási gyakorlatban 1919–1944*, in *Tanulmányok a Holokausztról II.*, szerk. Randolph L. BRAHAM, Budapest, Balassi Kiadó, 2002, 81–154.

„zsidóüldöző” múltjára hivatkozott, és mivel a parancsnoksága alatt álló irreguláris katonai egység lényegében csak papíron létezett, illetve jelentős harcértékkel nyilván nem rendelkezett, csupán határozottan megtiltottak neki mindenféle további katonai szervezkedést, és a továbbiakban nem törődtek vele.¹³⁴

Itt jutunk el az 1944–1945-ös, németellenes magyar katonai ellenállás Bartha Ákos által a fentebb már idézett, kiváló monográfiában feldolgozott történetéhez, melyben azonban a rendelkezésre álló források alapján Héjjas Iván és az alárendeltségébe tartozó irreguláris katonai alakulatok szervezetten, érdemben és tevékenyen végül nem vettek részt, hiába volt meg erre eredetileg a kormányzati szándék. Ahogyan Pócs Nándor fogalmaz Kováts Tivadar különítményes tisztt, az Országos Nemzetvédelmi Szövetség ügyvezető igazgatója, Héjjas Iván baj- és eszmetársa pályája kapcsán, valószínűleg ez volt az a pont, amikor Héjjas Iván tartalékos szakaszvezető százados és irreguláris, „rongyos” és „különítményes” katonatársai kihullottak a történelmi időkből...¹³⁵ A második világháborúval gyakorlatilag a Horthy-korszak radikális jobboldali, irreguláris katonai alakulatainak története is véget ért.

A rendelkezésre álló adatok alapján, miután az általa szervezett, és részben fel is állított irreguláris katonai alakulat végül nem került bevetésre sem a németek elleni ellenállás céljából, sem pedig más katonai céllal a második világháború utolsó hónapjaiban, Héjjas Iván a családjával együtt 1944 végén vagy 1945 elején az előre nyomuló szovjet csapatok elől menekülni kényszerült, és elhagyta Magyarországon. Amennyiben lehet hinni a szórványos forrásoknak, úgy a Héjjas

¹³⁴ KÁDÁR Gyula, i. m. 523.

¹³⁵ PÓCS, i. m. 143.

család valószínűleg 1944. december 8-án lépte át a magyar határt Ausztria felé.¹³⁶

Héjjas Iván maga Ausztriába, majd Németországba menekült, egy ideig az osztrák hegyekben bujkált, majd egyik öccse, Héjjas Jenő segítségével végül ferences rendi szerzetesnek öltözve, Esteban (spanyolul: István, nem pedig Iván, de e pontatlanság nyilván lényegtelen...) atya álnév alatt Svájcban és Franciaországon keresztül Spanyolországba menekült. Itt a német háborús bűnösöknek és szövetségeiknek, de a szovjet megszállás alá került kelet-európai államokból menekülő egyéb jobboldali és radikális jobboldali emigránsoknak is előszeretettel menedéket nyújtó nacionalista diktátor, Francisco Franco tábornok tudtával és beleegyezésével a Galícia tartománybeli Vigóban telepedett le, és a rendelkezésre álló információk szerint itt – annak ellenére, hogy az egész Héjjas család eredetileg református vallású volt – lényegében katolikus világi szerzetesként egy kolostorban, teljes visszavonultságban élt.¹³⁷

Az egykori irreguláris katonai vezető spanyolországi emigrációjának időszakáról lehet tudni talán a legkevesebbet, azonban ha lehet hinni a szórványos, és részben egymásnak si ellentmondó forrásoknak, ez alatt az időszak alatt Héjjas Iván felesége, Papp Sarolta Párizsban dolgozott gyermekgondozóként, és amikor lehetett, meglátogatta férjét a spanyol emigrációbeli visszavonultságában.¹³⁸ Héjjas Iván egyik öccse, a fentebb már említett, jogász végzettségű dr. Héjjas Jenő és a család egyéb tagjai az Amerikai Egyesület Államokba emigráltak, a Héjjas család terve pedig az volt, hogy idővel majd Iván is követi őket. A Héjjas Ivánról immár a szocialista korszakban, az 1950-es

¹³⁶ DOMONKOS, i. m. 293.

¹³⁷ Uo.

¹³⁸ DOMONKOS, i. m. 295–296.

években készült, halmozott forráskritikával kezelendő állambiztonsági jelentés – melyet egyébként értekezésem forrásmellékletében közlök is – ugyanakkor ezeknek az elsősorban Domonkos László által leírt, feldolgozott adatoknak számos helyen elentmond. E forrás például különböző állambiztonsági operatív adatgyűjtésekre hivatkozva azt írja, Héjjas Iván és felesége, Papp Sarolta 1948 körül elváltak.¹³⁹ Mivel azonban Domonkos László meglehetősen elfogult monográfiája igen nagy részben a Héjjas család leszármazottainak elmondásán alapul, adattartalma e tekintetben a kommunista korszakban keletkezett politikai rendőrségi jelentésnél vélhetően lényegesen megbízhatóbb. Márpedig Domonkos László könyvében nem olvashatunk olyan információt, mely szerint az egykori különítményparancsnok és felesége elváltak volna, azt azonban maga is írja, hogy az emigráció éve alatt Papp Sarolta lényegében külön élt a férjétől.¹⁴⁰ Héjjas Iván azonban ekkoriban már súlyos beteg volt, gyomorbántalmai már az 1940-es évek óta kínozták, ekkor azonban betegsége kezdett elhatalmasodni rajta, és gyakorlatilag már Vigót is képtelen volt elhagyni.¹⁴¹ Ilyenkor már a család számára kezdett világossá válni, hogy Spanyol emigrációba szorult, súlyos beteg rokonuk immár soha nem települ át Amerikába.

Bár Héjjas Ivánt, a két világháború közötti magyar irreguláris katonai alakulatok egyik fő szervezőjét az erős szovjet befolyás alatt álló magyar népbíróóság végül – koncepciók pernek egyébként nem nevezhető, a megszálló szovjetek által befolyásolt magyar igazságszolgáltatási szervek ítélkezési gyakorlatához képest többé-kevésbé még korrektnek is nevezhető, megkésett

¹³⁹ HU-ÁBTL-3.1.5.-O-14850/103. Héjjas Iván Aurél.

¹⁴⁰ DOMONKOS, i. m. 294.

¹⁴¹ Uo.

büntetőeljárásban – 1949. augusztus 25-én, elsődlegesen a fehérterror idején elkövetett orgoványi gyilkosságok miatt távollétében halálra ítélte,¹⁴² az egykor félelmetes hatalommal rendelkező milíciaparancsnok végül spanyol emigrációban, egy gyomorműtétet követően, 60 éves korában, 1950 decemberében vagy 1951 februárjában minden valószínűség szerint természetes halállal hunyt el.¹⁴³

Szintén Domonkos László szerint, akinek esszémonográfiája írása során hozzáférése volt Héjjas Jenő bátyjáról szóló emlékiratához, a fiatalabb Héjjas fivér így emlékezett meg bátyja betegségéről és haláláról:

„Az örökös testi-lelki feszültségek betegséget idéztek elő az ő viharálló testében – olyannyira, hogy a mindenki előtt titkolt betegsége dacára, hallatlan önuralommal, már súlyos betegen vezette felvidéki, kárpátaljai 1938–39. évi harcait. És ugyanez a betegség vitte el őt, már 61 éves korában, szent bizonyossággal: Csaba királyfi égi seregébe.”¹⁴⁴

Ugyancsak Domonkos László elfogult, ám adattartalmában kétségtelenül értékes és használható könyvből derülnek ki érdekes, fontos adatok Héjjas Iván halálának pontos körülményeiről, melyeket a szerző egy magát megnevezni nem kívánó jobboldali magyar emigráns, aki Héjjas Ivánnal együtt került Spanyolországba, ám jóval régebb óta ismerte az egykori

¹⁴² HU-BFL-VII-5-e-1949/20630 – Héjjas Iván és társai népbírósi pere – Ítélet. A Héjjas-per teljes fennmaradt iratanyaga kutathó a Hungaricana Közgyűjteményi Portálon.

https://library.hungaricana.hu/hu/collection/leveltari_iratok_BFL_1918-1919ForradalmakForrasai_Feherterror/ Letöltés ideje: 2022. május 23.

¹⁴³ Héjjas Ivánt halálának oka feltehetőleg gyomorvérzés volt, súlyos, kezeletlen gyomorfekély vagy emésztőrendszeri rákbetegség következtében. Vö. DOMONKOS, i. m. 97.

¹⁴⁴ Domonkos, i. m. 295.

különítményparancsnokot, lévén az ellenforradalom idején katonatársak voltak, fedett fel a Héjjas családnak, immár jóval rokonuk halála után. A magát megnevezni nem kívánó személy elvileg 1973-ban írt levelet Héjjas Iván az Amerikai Egyesült Államokban élő rokonainak, amelyből az derül ki, hogy ő maga 1919-ben ismerkedett meg Héjjas Ivánnal, mint különítményes katona, mégpedig a hírhedt Prónay-különítmény tagjaként, a Britannia Szállóban. A névtelen emigráns egykori katonatárs végül 1950 májusában látta viszont Héjjast, akivel Vigo mellett, Ramallosa faluban találkozott, az egykori különítményparancsnok pedig ekkor borzasztóan rossz egészségügyi állapotban volt. Domonkos Héjjas-életrajza az említett levélből az alábbi részleteket közli:

„Kánlódott egy pricszen, egy vele együtt menekült katolikus plébános hívta fel rá a figyelmemet. Soba nem ismertem volna meg, mert eltekintve rongyos ruháitól, tekintélyes szakállt növesztett. [...] Kardos Illés falusi katolikus pappal és annak 80 év körüli édesapjával került Ausztriába. [...] áttért a katolikus vallásra [...] Vigói villánkba vittem, felöltöztettem és orvoshoz vittem, mert tűrhetetlen gyomorfájdalmi voltak. Penicillinnel és sok más orvossággal annyira talpra állt, hogy hónapokig semmi baja nem volt. [...] 1950 decemberében bentlítottam a vigói kórházba kivizsgálásra. Soká vizsgálták, míg 1951 februárjában elhatározták az operációt. Megoperálták, és másnap belső vérzésben meghalt. Összes holmiját kiküldtem Jenő bátyjának Amerikába.”¹⁴⁵

Az Egyesült Államokban letelepedett rokonai Héjjas Iván hamvait végül csak valamivel a fentebb idézett levél keletkezése előtt, 1971-ben vitték át a tengeren túlra, és helyezték őket végső nyugalomra a Los Angeles-i Valhalla Temetőben. Az egykori

¹⁴⁵ DOMONKOS, i. m. 296.

radikális jobboldali katonatiszt-politikus sírkövén a mai napig csupán az az álnév olvasható, amely alatt Héjjas Iván 1945-ben szerzetes papnak öltözve spanyolországi emigrációba vonult: Padre Esteban...¹⁴⁶

¹⁴⁶ DOMONKOS, i. m. 299.

HADTÖRTÉNETI FORRÁS

-

A MAGYAR POLITIKAI RENDŐRSÉG „HÉJJAS IVÁN AURÉL” CÍMŰ OPERATÍV DOSSZIÉJA BUDAPEST, 1948–1965.

BM.III/III/3-Osztály.

b. alosztály.

Szigorúan titkos!

Tárgy: Héjjas Iván Aurél volt 1919-es ellenforr.-már
nyilvántartásba vételére

Javaslat.

Budapest, 1965. február 8-án.

Megvizsgáltam Héjjas Iván Aurél /Kecskemét 1888. Battlay Teréz/ fogl. földbirtokos, 1941 évi adat szerint utolsó lakhelye Bp. VII., Damjanich u. 3. sz. – 1945 óta külföldön tartózkodó személy nyilvántartási anyagát, és a következőket állapítottam meg.

Nevzett 1919-ben részt vett a Tanácsköztársaság megdöntésében, parancsára kommunista és haladó gondolkodású személyeket végeztek ki.

A kecskeméti ellenforr. szervezője volt, szegedi futártisztként tevékenykedett, rendfokozata szds. volt.

1919-es tevékenységét több tanúkihallgatási jkv. bizonyítja.

1921-ben a ny.-magyarországi felkelés részese volt.

1938-ban a Rongyos Gárda szervezője és egyik parancsnoka volt. Ebben az időben a már korábban, az 1919-es Kecskemét környékén toborozott „Alföldi Brigád” Héjjas Iván vezetésével beleolvadtak a Rongyos Gárda alakulataiba.

1938. X. 13. és X. 7. között 308 főből alakított harcos alosztályt. Dokumentumok szerint fegyveres támadásokat vezetett Munkács, Ungvár, Antalóc területei ellen, emellett propaganda- és röpcédulaterjesztési tevékenységekre adott utasítást.

Szolgálati idejének tartamára vonatkozó adattal nem rendelkezünk.

1941-ben Nemzetvédelmi Kereszt kitüntetést kapott.

1945 előtti tevékenységéért eljárás nem volt ellene.

Bűnügyi nyilvántartási adatai szerint a Belügyminiszter 3/1963/VIII.20/BM. sz. rendelete alapján nevezett a nyilvántartás holt anyagában szerepel.

Nevezett kartonkáról javaslom törölni az R-10-125 sz. irattári do.-ét, mivel abból a rá vonatkozó anyagok a 8-121. sz. obj. do.-ba lettek bedolgozva.

A 8-121. sz. obj. do.-ét pedig a BM.III/1. Csfs. 1964-ben megsemmisítette.

Szerepel: az OD-2001/59. sz. obj. V-26226, O-1969, V-38760, P-188, O-682, Sz-2490, V-102532 sz. irattári do.-ban.

A fenti adatok alapján javaslom a lap nyilvántartásba való vételét.
Egyetértek:

[aláírás]

Bodrogi László r. alez.
alosztályvezető

[aláírás]

Rosta Oszkár
r. fhdgy.

Készült: 2. pld./Tné.
kapja III/2 osztály
OD-2001/59

Nyt. sz. 3/57-1613

Jelentés
Budapest, 1948. január 9.

Dr. Somogyi Béla a Rongyos Gardánál Héjjas Iván személyes embere, hóhéra volt, aki számtalan embert ölt meg. Jelenleg mint közjegyzőnek a Dorottya u. 2. I. emeletén van gazdagon berendezett irodája.

Dr. Somogyi Béla időnként lejár Balatonkenesére, állítólag rokonaihoz.

Dénesfai Dinich Győző, a Rongyos Gárda egyik vezetője rendszeresen jár a Novotny-féle vendéglőbe a Kölcsey utcába. Vele együtt szokták látni a Rongyos Gárda egy Sesevics nevű tagját, akit gyilkosságért köröztek a múltban.

Hajcs Béla kijelentette, hogy Gödér Pál kétkulacos politikát folytat, és a jelenlegi rendszernél is fedez magát. Hajós ugyanis látott Gödnérnél egy jelentést arról, hogy Siófokon a rendőrök milyen pártállásuak. Gödér saját szavai szerint a H. I. bizalmi embere Siófokon, és már szóba hozta azt, hogy reméli, a többi rongyos gárdisták nem értik félre, hogy ő a rendőrségnél van, és a rendszerváltozás után igazolni fogják.

Hajós azt mondta, nem hiszi, hogy a jelenlegi illegális tevékenységekről Gödér jelentene a BM-nek, de egyébként elítéli, mert kiszolgálja egyéni érdekei miatt a jelenlegi rendszert.

Jelenetés

Budapest, 1948. február 18.

Draskóczy László f. hó 17-én kifejtette, hogy most már nem vár tovább, legkésőbb a jövő héten ki kell menni Ausztriába, és ott felvenni a kapcsolatot a legitimistákkal, vagy ahogy Draskóczy nevezi, a Rex-mozgalommal.

Megállapodtak abban, hogy a Draskóczy által fogalmazott röpcédula, melyet az SzDP kongresszusához címeztek, már nem aktuális, és nem készítik fel. Draskóczy f. hó 21-ig új röpcédulát fogalmaz, melyben a moszkvai útra, mint hazaárulásra fog hivatkozni, és drámai hangon festi le a munkásság előtt, hogy eltörlik az ünnepeket, támadják Krisztust és az anyaszentegyházat a mostani zsidó diktatúrában.

Figyelmezteti a magyar népet, hogy a moszkvai megegyezés eredményeképpen el fogják vinni a magyarokat Oroszországba kényszermunkára.

Draskóczy úgy gondolja, hogy mielőtt a jövő héten kimennek Ausztriába, szétküldik a röpcédulákat, és visznek is magukkal belőle. Kint Héjjas Ivánnal vagy Horthyval akar Draskóczy tárgyalni, és Hajcs Béla aláírt levelét fényképpel együtt magukkal viszik Ullein-Reviczkyhez.

Draskóczy elgondolása az, hogy Borbás, Draskóczy és 33/K/5 menne át nyugatra tárgyalni. Draskóczy szívesen venné, ha 33/25/2 is velük menne.

Draskóczy elmondta, hogy Herke törzsőrmester a Nádor laktanyából vállalta a rongyos gárdisták fegyverrel való ellátását, és azt, hogy a laktanya kulcsai átadja nekik.

Borbás leír majd angolul egy levelet Chapinnek, amelyben összegzik a két beadványban leírt dolgokat, és megírják, hogy most mennek ki Ausztriába, ahol felveszik a kapcsolatot a magyar legitímistákkal. Draskóczy azért akarja ezeket Chapinnel tudatni, mert így Chapin megtudja majd, hogy nem provokáció volt a két beadvány, és amikor visszajönnek nyugatról, már támogatni fogja őket.

Draskóczy elmondta, hogy már kiment volna nyugatra tárgyalni, de f. hó 18-án van du. ½ 4-kor az igazolása a Markó u. 25. I. 137. szám alatt, és ha nem jelenne meg, akkor máris keresnék.

Draskóczy beszélt Segesváry Györggyel és Kállay György volt kereskedelmi minisztériumi titkárral.

Kállay György elmondta, hogy egy volt miniszter, aki ma már nincs az országban, felkereste az amerikai követet, és azt mondta, ha támogatják, akkor megszervezi a fehérpartizán-csoportokat. Kállay György szerint a követ gúnyosan válaszolt, azt mondta, hogy „maguk magyarok, ah ezren összejönnek, abból 800 áruló lesz. Maguk nem tudnak olyan akciókat csinálni, mitn a szerbek?”. Kállay szerint a követ határozottan kijelentette, hogy nem támogat semmilyen magyar illegális szervezkedést.

Draskóczy László megkérdezte Segesváry Györgytől, hogy a magyar nyelvű, bizalmas írásokat ki olvassa el az USA-követségen. Segesváry kijelentette, hogy maga Chapin olvasson, ti. Chapin tökéletesen beszél magyarul.

Draskóczy megállapodott Segesváryval abban, hogy a fentebb említett angol levelet, amelyet Ausztriába menésük előtt írnának meg, Segesváry adja át Chapinnek.

Draskóczy szerint Segesváry György Pestszentlőrincen lakok a Kolozsvári út 10 szám alatt.

Segesváry szerint Chapin kijelentette neki, hogy azért nem támogatnak egyetlen magyar illegális szervezkedést sem, mert akiket eddig kivittek az amerikaiak azzal, hogy később visszajönnek, és megszervezik az ellenállást, egyik sem jött vissza.

Segesváry szerint Chapin kizárólag a legitimistákat tartja olyan szervezkedésnek, amelynek jövője van.

33/K/5

II/5-b. alosztály.

Szigorúan titkos!

Adta: "Béldi Imre"

Vette: Oravecz Ferenc r. fhdgy.

1959. április 8.

Tárgy: A felszabadulás előtti illegális alakulatok és törvénytelen cselekedeteik

Jelentés

Budapest, 1959. április 10.

Ügynökünk jelenti:

Kb. 1933–34-ben, Gömbös Gyula miniszterelnöksége idején Jugoszláviában alkalmazandó akciókra fegyvers kiképzésben részesítettek embereket Dunántúlon, Jankapusztán. Hallomásom szerint ebbe is bevonták Stefán Valér vk. ezds.-t, aki délvidéki, vagy horvátországi születésű volt, és beszélt is szerbül. Ezt később a marseilles-i szerb királygyilkosság után nemzetközi

nyomásra beszüntették. Arról nem tudok, hogy az itt kiképzettek közül kerültek-e ki a király merénylői.

Mág 1919-ben alakult meg Kecskemét környékén az ún. Alföldi Brigád Héjjas Iván és Francia Kiss Mihály vezetésével, amelynek terrorista működése gyilkosságokkal a Duna–Tisza közén zajlott le. Ezt később forma szerint feloszlatták, de valójában tovább létezett, és ebből alakult részben a Rongyos Gárda, amely az előzőekből jelentettek alapján 1939-ben Kárpátalján működött. Valószínűleg ezek közül vettek részt egyesek Zsabka Kálmán vezetésével 1939–40-ben a finnországi háborúban.

1919-ben Szegeden, az ellenforradalom idején alakult meg Prónay Pál hu. alez. parancsnoksága alatt egy tiszti zászlóalj, amely azután később Budapestre is került. Megelőzőleg hallomásom szerint a Dunántúlon működött, Siófok központtal. Úgy tudom, itt követték el a gyilkosságokat, és több más községben a rablásokat.

Nyugat-Magyarországon, valószínűleg Szombathelyen állították fel Ostenburg-Moravek őrgy. parancsnoksága alatt a róla elnevezett különítményt 1919 nyarán azokból az Ausztriába szökött ellenforradalmárokból, akik az 1919-es proletárdiktatúra alatt hagyták el az országot, és Fürstenfeldben gyülekeztek. Az Ostenburg-különítményt csak úgy, mint a többi „különítményt”, 1920-ban, a békeszerződés aláírása után feloszlatták, és egy csendőrtartalék zászlóaljat alapítottak belőle Ostenburg parancsnoksága alatt. Ez a zászlóalj vett részt a Prónay-különítménnyel együtt a nyugat-magyarországi harcokban. 1921-ben a Sopronban állomásozó Ostenburg-zászlóalj a királypuccs idején a királypártiak oldalára állott, míg a Prónay-zászlóalj a Horthy-oldalon maradt. Az Ostenburg-zászlóaljat ezért a királypuccs leverése után feloszlatták, és Ostenburgot megfosztották rendfokozatától. A volt kormányzóval való

személyes ellentétek miatt később Prónay Pált is megfosztották a rendfokozatától, mikor feloszlatták a zászlóalját.

1919–20-ban működött Budapest egy különítmény Bibó Dénes vezetésével a Britannia /jelenleg Bika/ szállóban, amelyet ezért „britanniasok”-nak neveztek. Ennek későbbi sorsáról nem tudok.

Végül jelentem, hogy ezek a többé-kevésbé illegális alakulatok nemcsak a polgári lakossággal, hanem a honvédség alakulataival is állandó ellentétekben és ellenséges viszonyban voltak. A nemzetközi nyomáson kívül főleg ez volt az oka a feloszlásuknak.

”Béldi Imre”

Megjegyzés: A jelentés egy példányát átadom Kincs elvtársnak további felhasználás céljából.

[aláírás]

Oravecz Ferenc r. fhdgy.

Készült: 4 pld.

2 old.

Nyt. sz.: 60/7

Zné.

II/5-b. alosztály.

Szigorúan titkos!

Adta: ”Mátrai”

Vette: Kincs István r. szds.

1959. aug. 26.

Tárgy: Rongyos Gárda

Jelentés.

Budapest, 1959. augusztus 26.

Ügynökünk jelenti:

SZÉPE LÁSZLÓ fhdgy. volt községi tisztviselő. A szabadsapat helyi szervezője és útbaindított szd. pk-a. Iszákos természetű, elvált ember volt. Állítólag a hitleri háború idején meghalt.

Helyettese: DÖBRÖSI ANDOR fhdgy. volt karmacsi tanító. Vele 1939 őszén, Keszthelyen találkoztam. Ezt megelőzően Nagykanizsán, 1938-ban belbiztonsági gyakorlaton találkoztam vele. Állítólag a hitleri idején meghalt. Iszákos természetű ember volt. Fia az ellenforradalom idején tevékeny szerepet játszott a környéken.

KONCZ JÓZSEF fhdgy., volt keszthelyi adóhivatali tisztviselő. Csendes természetű ember volt. Állítólag családi körülményei voltak ziláltak. A szabadsapat óta nem láttam. További sorsa, vagy jelenlegi tartózkodási helye ismeretlen előttem.

SZÁVAI ISTVÁN hdgy., volt keszthelyi segédjegyző. Csendes természetű, hallgatag ember volt. 1939 óta nem láttam. Jelenlegi sorsa, vagy tartózkodási helye ismeretlen előttem.

BÁLINT TIBOR zsls., Mór, forgalmi tiszt. Legutóbb a pécsi üzletveztősnél működött. Legutóbb 1944-ben Dordán láttam, ahol MÁV forg. tiszt volt. Valamikor Keszthelyen lakott szüleivel együtt. Édesapja kéményseprő mester volt. Később édesapja a dél-dunántúli kéményseprő vállalat igazgatója lett. Fia ugyanakkor a pécsi MÁV üzletveztőségén töltött be fontosabb

pozíciót. Csendes természetű, jómódú fia volt, aki inkább a jómódú emberekhez húzott keszthelyi diákévei alatt is.

DR. NAGY MÁRTON hdp. őrm., volt járásbírósi joggyakornok. Parasztszülők gyermeke. Csendes természetű, gondolkodó ember volt. Nagy sovíniszta. Legutóbb a szabadcsapat idején láttam. Sorsa és jelenlegi tartózkodási helye ismeretlen előttem.

KÉTSZERI LÁSZLÓ hdp. őrm., földművelésügyi tisztviselő. Legutóbb évekkel ezelőtt a keszthelyi strandon láttam. Ekkor a bpesti F. M. tisztviselője volt. Azóta ugyanilyen minőségben a keszthelyi mintagazdaságot többször is ellenőrizte. Csendes természetű ember. A hitleri háborúban részt vett, sőt, tudomásom szerint Ausztriában megsebesült, és fogságba esett. Valahol Budapesten lakik. Néhány év óta sorsa és tartózkodási helye ismeretlen előttem.

MITTL JÁNOS törm., évekkel ezelőtt meghalt. Keszthelyen a Vazsori-Kallos u.-ban volt műhelye. Erősen német nacionalista beállítottságú ember volt. 1944-ben Keszthelyen láttam legutóbb.

vitéz PATASI GÉZA őrm., volt taxivállalkozó. A szabadcsapat óta nem láttam. Jelenlegi sorsa ismeretlen.

PATAKI ISTVÁN vulkanizáló, volt szk. Jelenleg Keszthelyen a Vas-sori Kolos u.-ban van műhelye. A felszabadulás után a községnél nagyobb szerepet játszott. Jelenleg is Keszthelyen él. Legutóbb 2 évvel ezelőtt láttam. Csendes természetű ember volt.

HUTTERER IMRE őrv., kútásó. Tudomásom szerint jelenleg Keszthelyen él. Újpesten a vasútállomás mellett levő

épületanyag-kereskedelmi vállalat alkalmazottja volt évekig. Itt és Keszthelyen is láttam azóta. Iszákos, verekedő természetű ember.

PÁLFI IMRE "Angyal", mint fiatalos került a szabadcsapathoz. Szülei keszthelyi prokátorok. Tudomásom szerint Keszthelyen él, bár Dunántúlon sok helyen dolgozott már. Csendes természetű, inkább munkakerülő fiú volt. Foglalkozása nincs. Urasági inastól kezdve matrózig minden volt már.

A felsoroltakon kívül a legénység Keszthely és környéke fiatalságából rekrutálódott. További nevekre pillanatnyilag nem emlékszem.

Zalaegerszegi csoport:

VARGA "Csibi" zls., műszaki tiszt. A Piski József parancsnoksága alatt lévő műszaki alakulat tagja. Pénzügyőri tiszt volt. A felszabadulás után Keszthelyen a strandon találkoztam vele legutóbb. Ekkor is pénzügyőr volt még. Azóta sorsa és tartózkodási helye ismeretlen előttem. A cseh határzár eltávolításánál tevékeny részt vett.

BLUM FIRGYES őrv., 1944-ben találkoztam vele legutóbb. Ekkor azt mondta, hogy a HM. vkf/2. osztályán működik. Azóta nem láttam. Jelenlegi tartózkodási helye ismeretlen előttem.

vitéz HORVÁTH vagy VARGA SÁNDOR – a szabadcsapat óta nem láttam. Jelenlegi sorsa és tartózkodási helye ismeretlen.

”Ludmilla” csúfnévre hallgató, maga zalaegerszegi, notórius verekedő. A szabadsapat óta nem láttam. Ottani magatartása is ismeretlen előttem.

Tarpai csoport:

A keszthelyi és a zalaegerszegi egységek Tarpán az Előd zlj-ba lettek besorolva. Ennek egy CSAPÓ JÓZSEF szds. volt a parancsnoka. Csapó tudomásom szerint lefokozott tiszt volt. Állítólag sikkasztás miatt volt ellene bűnvádi és fegyelmi eljárás. A szabadsapat óta nem láttam – sorsa ismeretlen előttem.

Közvetlen Héjjas környezetéből ismertem látásból HÉJJAS IVÁN szds-t. Állítólag nyugatra szökött.

KÉMERI NAGY IMRE fhdgy., állítólag a hitleri háború alatt meghalt.

GYULAI MOLNÁR FERENC fhdgy., csúfnévén ”Kácsa”, iszákos természetű, sorsa és a tartózkodási helye ismeretlen.

KASSAKÜRTI fhdgy. – azóta nem láttam.

CSIFÓ CSORBA fhdgy., iszákos természetű ember volt. A szabadsapat óta nem láttam. Állítólag tiszt sem volt. A rendfokozat nem volt jogos neki.

PISKI JÓZSEF alez., a műszaki alakulatok parancsnoka. Tarpán láttam legutóbb. Azóta sorsa és tartózkodási helye ismeretlen előttem.

A felsoroltakon kívül a Héjjas-féle vezérkarhoz többen is tartoztak, azonban ezek neveire pillanatnyilag nem emlékszem.

”Mátrai Ferenc”

Megjegyzés: az ügynök volt rongyos gárdiasta kapcsolatait írja le. Ezeket részletesen jellemzni fogja a következő tanálkozókon. A jelentést a Rongyos Gárda feldolgozásánál használjuk fel.

[aláírás]

Kincs István r. szds.

Készült: 4 pld.

3 old.

Nyt. sz.: 60/1082.

Mné.

Belügyminisztérium

III/III/3-a alosztály

Szigorúan titkos!

.. pld.

Tárgy: Héjjas Ivánról –

Jelentés

Budapest, 1965. augusztus 3.

Jelentem, hogy Héjjas Ivánt személyesen ismertem, 1944-ben találkoztam vele utoljára Budapesten, amikor fenn jártam nála hivatalában a Hunyadi János úton.

Héjjas Iván 1893. szülötett – 72 éves, I. világháborúban főhadnagyi rangban szolgált. Az 1918–19. ellenforradalom,

Kecskeméten–Orgoványban igen sok kommunista baloldali embert ártatlanul kivégeztetett parancsnoksága alatt álló embereivel, /:Tabi Árpád, Stefanovits Iván segédtsitzjei:/ utasításainak végrehajtóival. Horthy Miklós ezen gyilkosságaira amnesztiát adott későbbben.

Több jobboldali szervezetnek tényleges vezetője volt. 1920-ban a Simonyi-Semadám-kormány ellen éles hangú országos támadást indított – plakátokon és tüntetéseke –, aminek köszönhetően a kormány lemondott. Az Ébredő Magyarok Egyesületének egyik szervező elnöke volt. Részt vett az 1921. nyugat-magyarországi felkelésbe Prónay Pál Lajtabán vezetése mellett.

Több embert végeztetett ott is ki. Erre vonatkozólag tanú erre Kapsz László akkori felkelő, aki valami parancsmegtagadás miatt volt a kivégzendők közé beosztva. Nevezettel utcán szoktám találkozni az 1958 – években. Legjobb tudomásom szerint Bpest, Barcsa u. 3. sz. alatt lakik, I. em.

A másik tanú élő Fodor Lajos, aki Bpest, X. ker, Kőbányai úti Pongrácz út 134. lakótelepen lakik. Egyik bizalmas embere volt Héjjas vánnak. 1938-ban Tiszaújlakon egy orvost gyilkoltak meg kegyetlenül, ebből kifolyólag életfogytiglan ítélték. Fodor L. ismeri azokat a gyilkosságait is, melyek eddig nem jöttek nyilvánosság elé, és ismeri 1938-ban Héjjas Iván által megszervezett, Stefán Valér volt vezérkari ezredes vezetésével végrehajtott kárpátaljai betörést. Fodor Lajos ismeri a Héjjas Iván szűkebb családi körét is.

Az 1926-ban történt erzsébetvárosi bombamerénylet¹⁴⁷ fő tettesét, Márffy Józsefet és társait héjjas Iván bujtotta fel a gyilkosságokra. Amikor Márffyt halálra ítélték, Héjjas Iván

¹⁴⁷ Az erzsébetvárosi bombamerénylet helyesen 1922-ben történt.

közbenjárására a tábla levette a büntetést 6 évre – utána szabadlábra engedték Horthy kegyelméből.

Az 1926-ban letartóztatott Marich Jenő miniszteri tanácsost Héjjas Iván jelentette fel, hogy rendszeres információkat ad a Bécsi Szovjet Követségnek a magyar ügyekről.

1926 februárjában Héjjas utasítására Vannay László és Gyuki Molnár Ferenc Vázonyi Vilmost /antiszemita gyűlöletből/ utcán megverték, amely verés következtében Badenban meghalt 1926 májusában Vázsonyi. Ugyancsak a Vági János kommunista csoportját is Héjjas Iván jelentette fel, amikor a Várban tüntettek, és megszervezője volt Héjjas Iván a frankhamisítási ügynek is, csak nevét nem szerepeltették.

A vádlottak között szereplő Szörtsey Józsefet és Baros Gábort, akik főcinkosok voltak, Héjjas kimentette.

Ugyancsak Zadavecز püspököt is, aki a lakásán őrizte a hamis frankokat, megtömött ládát, és a terjesztésre vállalkozó tiszteteket titoktartásra feleskette.

Zadaveczhez igen közeli barátság kötötte Héjjas Ivánt. Héjjas Iván csoportjához tartozott embereivel, akik még élnek, szoktam utcán találkozni. Ezek közül a legtöbbet találkozom Ákoncz János volt Prónay fhdgy., jelenleg portás az ÉM. Szolgáltató Vállalatnál. Lakása: Bpest, VII., Visi Imre u. 6. sz. II. em. 28. ajtó.

Nevezett levelezési viszonyban áll Komáromi Andrással Londonban. Komáromi Andrásra sokat dolgoztam /Pest megyei jelentésemben/, mielőtt disszidált /1956./.

Ákoncz János Héjjas bandájához tartozott 1918–1919 években, és később is. Az elállamosított birtokai is ezekben a rablásokból kerültek birtokába.

Francia Kiss Mihályhoz is igen közeli barátság fűzi, sőt, tudott a bujkálásának helyéről. Annak idején kezdett

jelentéseimben szerepel, hogy Ákoncz Jánostól hallottam, hogy Francia Kiss Mihály lejár a kecskeméti–orgoványi régi embereihez, és a birtokán dolgozott percenteket ígérgette, hogy vigyázzanak, mert nemsokára vissza fog jönni – ?

Ákoncz János, aki által megösmertem Bocskai Jánosné, Budapest, VIII. ker. Déri Miksa u. 10. IV. 5., elmondotta nekem – ezelőtt egy hónappal, hogy az „öreg” Ákoncz János nagyobb pénzekkel rendelkezik. Sokat utazik vidékre. Elmondotta, hogy neki is adott 5000, azaz ötezer forintot kölcsön. Elmondotta, hogy Ákoncz Jánosnál látott százezer forintos betétkönyve?

Bocskai Jánosné nem rokonom. Amikor [...] és igaz-e, hogy Héjjas Iván meghalt, aki szintén Londonban lakott, mikor kapott levelet? Azt mondta Ákoncz nekem, keressem fel és mutassam meg, mit írnak – Komáromiék –, de ő úgy tudja, Héjjas Iván él és nem halt meg! Levelezésben van Komáromi Andrással, mgé Buday Antal volt vámnoki főtiszt, aki 1944-ben Prnay Pálnak II. segédtsztje volt, az I. Komáromi András volt. Együtt rabolták ki az Áfonya utca 3. villát /zsidó/ Rózsadombon, amibe beköltöztek az ostrom alatt.

Jelenleg Buday Dorottya u. 6. Külker Váll. vámkezelő Manzer Gézától hallottam, hogy levelezik Buday Londonban Komáromival. Héjjas Ivánról egyedül eddig csak Kovrig Mártonnal beszéltem, akinek jó barátja volt H. Iván, Kovrigtól tudtam meg születésének évszámát.

[aláírás]

Julinszky Rezső r. szds.

BM. III/III/3-B Alosztály Vezetőjének

Nytsz.: 3/6/1364

Sz.-né.

II/5-b. alosztály.

Szigorúan titkos!

Adta: "Bartók"

Vette: Rajos Pál r. fhdgy.

1960. I. 29.

Táry: "Előd" Zlj.

Jelentés.

Budapest, 1960. február 1.

Ügynökünk jelenti:

Kb. 1938. szept közepe táján – az időben a Hárosz-sziget Műszaki Karpaszományos Iskoal parancsnoka voltam – berendeltette a VKF. 6. Oszt. Dísz-téri helyiségébe, ahol Homlok Sándor vk. ezrdes, Kuthy vk. őrgy. és Stefán vk. szds. előtt elmondotta, hogy a Felvidék visszacsatolásával kapcsolatban a Műszaki Karp. Iskolának „nagyon szép, hazafias feladatokat” kell majd végrehajtani, részben propaganda-, részben robbantási munkálatokkal, s amely feladatok végzetével a karpaszományosok zsl-á lépnek elő. Ugyanakkor elrendelte, hogy másnap szálláscsinálókat küldjenek Vásárosnaményba. A Karp. Iskola Vásárosnaményban a Műszaki Század elnevezést veszi fel, és egyik alakulathoz Stefán V. szds. által szervezendő zlj-nak. Ekkora hozta tudomásomra Homlok, hogy aznapról Stefán Valér a parancsnokom.

Vásárosnaményban csak pár napig voltunk. Innen – úgy emlékszem – Tarpára kerültünk, s tulajdonképpen ott alakult az Előd Zlj. Ott már a másik két szd. is gyülekezett: egyik Héjjas

Iván t. szds., a másik Vannay t. fhdgy. parancsnoksága alatt. A Héjjas-szd. főként kecskeméti vidéki elmekből, a Vannay szd. pedig vegyes /mindenhonnan jött/ egyénekből alakult. Itt nagy izgalmat keltett az a hír, hogy a csehek egy páncélgépkocsi-századot hoztak Beregszászra, és Stefán meg volt győződve, hogy ezek Tarpán el fognak látogatni. Ezért két nap és éjjel tankcsapdákat ástunk és szereltünk. Valószínűleg ez a hír lehetett az oka annak, hogy ott sem maradtunk sokáig, hanem elhúzódtunk Kisvárda irányába. Ma már nem emlékszem pontosan, hogy e környéken egy, vagy két helyen táboroztunk-e. Innen már rendszeresen és sűrűn indultak járőrök a határon túlra.

Minden járőr tüzérből és műszaki ezredből állott. A tűzert a Héjas- vagy Vanay-szd. embereiből alakított, 10–20 puskás és géppisztolyos, a műszaki egységet 1 + 4 vagy 1 + 8 műszaki szd-beli karpaszományos alkották. A műszakiak felszerelése karbély vagy pisztoly, és 1–2 db. robbanóanyag /gyutacs, zsinór, töltény, stb./ volt. A járőr parancsnoka mindenkor a puskás egységtől került ki. Az összeállításban kivétel képezett a „Salánki-különítmény”, mely fél század erejű volt. Ez a csoport egy nagyobb cseh csendőregységbe ütközött, és rövid tűzharc után megadta magát. Tudomásom szerint a foglyokat a csehek 1938 év végén vagy 1939 elején hazabocsátották. A járőrözések polgári ruhában történnek, viszont a visszacsatolt területekre egyenruhába öltözve vonultak be Héjjas és Vannay emberei is.

A járőrök feladatait Stefán szds. eligazításon személyesen, vagy írásban adta ki. Ugyannakor lett kijelölve az a személy, ki az „átdobási helyen” a járőrt eligazítani köteles volt. Ez lehetett valamely szd.pk., vagy a törzshöz tartozó személy, esetleg a zlj.pszág. által kijelölt személy. A járőröket „átdobási helyük” közelébe gépkocsin szállították. Onnan a határátlépési

helyig a kijelölt eligazító személy vezette a járőrt, aki kioktatás után útjára bocsátotta a járőrt, rendszerint éjjel 11–12 óra között. Ma, 21 év távlatából csak egyetlen ilyen helyre emlékszem: Göncről É-ra, a határőrörs környékén volt.

A visszacsatolás után Beregardóban, majd Munkács és Beregszász között egy faluban, továbbá néhány napig átmenetileg Ungvár közeében egy községben voltunk elszállásoltak. Ekkor is járőröztünk, de nem oly sűrűn, mint visszacsatolá előtt, és úgy emlékszem, hogy főként propagandaanyagot vittek a járőrök.

Kb. december közepe és karácsony közötti időben hazajövetelre kaptunk parancot. Minden fegyvert és felszerelést a Munkács és Beregszász között fekvő községben okmányváltás ellenében le kellett adni. Ez alkalommal tudtuk meg, hogy az Előd Zlj. megszűnt, és a további ügyeket Budapesten a Műszaki Iroda intézi.

A Műszaki Irodában Laczkovits Béla g. szds., Gergorics E. ny. őrgy., Szelecsényi D. ny. fdgy., Stefán szds., öccse és még néhányan, akiknek a neve nem jut eszembe, működtek, eü. szabadságomig. Kb. hat hétig én is ide tartoztam, és századom leszerelését, pénz- és anyagi elszámolását végeztem. A Műszaki Iroda általában pénz-, ruha-, fegyverzet- és egyéb elszámolást intézett, azon kívül segélyeket, özvegyek, árvák ügyeit, rokkantak és egyéb kérelmeket intézett. Stefán – azt hiszem, ekkor már őrgy. volt – naponta kijött az irodába, aláírt, és megnézt a munkákat.

Eü. szabadságra távozásom, majd nyugállományba helyezéssel megszűnt a kapcsolatom úgy az irodaával, mint az Előd Zlj. személyeivel.

”Bartók Dezső”

Megjegyzések: Bartók előzetes megbeszélés alapján írta le a fentieket. A leírás hiányos, erre a figyelmét felhívtam, de arra hivatkozik, hogy nem tudja emlékezetből leírni a vállalkozásaikat és beosztottainak tevékenységét, tekintve, hogy 22 éve történt.

Feladatul kapta Erdélyi nevű beosztottja lakásának felderítését, és javaslattételt, milyen módon tudna vele kapcsolatot teremteni.

Rajos Pál r. fhdgy.

Készült: 4 pld.

2 old.

Nyt.sz.: 12/251.

Mné.

Bács-Kiskun Megyei Rendőrkapitányság

Kecskemét.

Szigorúan titkos!

III/III. alosztály

Tárgy: Héjjas család feltérképezéséről...

Jelentés

Kecskemét, 1965. augusztus 27.

A III/III-3 Osztály kérése alapján Héjjas Iván és testvéreit, rokoni kapcsolatait és tartózkodási helyüket az alábbiak szerint állt módunkban megállapítani:

Vitéz Héjjas Iván /:1890-ben született Kecskeméten./ Az első világháború idején repülő fhdgy-i rendfokozatot ért el. Horthy hatalomra jutását nagyben elősegítette és szilárdította az általa

szervezett „Ébredők” és „Rongyos Gárda” szervezetében. A felszabadulás előtt állandó tartózkodási helye Budapest volt. Időnként látogatóba érkezett Kecskemétre a szüleihez, akik a Kecsemét Damjanich utca 3–5 szám alatt laktak. Jelenleg ez az épület a Szeszipari V. raktára. A felszabadulás elől több személy társaságában nyugatra távozott, és magával vitte Papp Sára nevű hajadont, akivel szerelmi kapcsolatban állt. Papp Sára apja Kecskemét rendőrfőkapitánya volt, nővére, Papp Mária jelenleg is Kecskemét László Károly u. 6. szám alatt lakik. Héjjas Iván nyugatra való távozása alkalmával hivatalosan is feleségül vette Papp Sárát, akivel kb. 1948-ig élt. Ekkor elvált a feleségétől, Spanyolországba költözött, és ott egy szerzetesi kolostorba vonult. Az adatszolgáltatások elmondása alapján kb. 5–6 évvel ezelőtt Spanyolországban, mint szerzetes, kolostorban halt meg. Az adatszolgáltatások szerint tudomásunk nincs arról, hogy a felszabadulás után nyugatról hazatért volna Magyarországra, akár csak kisebb időre is.

Héjjas Endre András 1900-ban született Kecskeméten. Az adatszolgáltatások elmondása szerint durva, otromba, arrogáns magatartást tanúsított Kecskeméten való tartózkodása alatt. Kecskeméten a Rákóczi u. 3. sz. alatti ház jelenleg Helvéciai Áll. Gazd. üzlete volt az ő tulajdonában, és itt textilüzlete volt. Feleseége Szál Katalin, aki 1903-ban született Kecskeméten, a: Mészáros Ilona, jelenleg nyugalmazott tanítónő, s Kecskemét, Lechner Ödön út 1 szám alatt lakik. A felszabadulás alkalmával férje nyugatra távozott, ő pedig Kecskeméten maradt. Eddigi adataink szerint állítólag a rossz bánásmód miatt nem ment nyugatra a férjével. Házasságukból két leánygyermekük született. Magda, aki Maklári László ht. szds. felesége. 1964 őszén költöztek Kecskemétről Szegedre. Maklári Lászlóra „F” dosszié volt felfektetve. A másik lánya Katalin, aki Segesvári volt repülő

szds-hoz ment felelségül, és jelenleg Budapesten, a Bem-rakpart környékén. Segesvári volt repülős tiszt, 1942–1943-ban az orgoványi „rongyos kiképzőtábor” állandó parancsoka volt.

Vitéz Héjjas Aurél 1888-ban született Kecskeméten. A felszabadulás elől nyugatra távozott, előzőleg Los Angeles-ben élt a feleségével együtt, majd kb. 1955 körül Európába költöztek, s jelenleg Ausztria Feldkirthenben telepedtek le. Felszabadulás előtt Kecskeméten textil- és fűszerkereskedő üzlete volt, a Kecskemét Tiszai Vadásztársaság elnöki tisztségét is betöltötte. Kisebb-hosszabb ideig élt a szüleinél, de leginkább Pesten tartózkodott. Felesége Eördögh Angyal kecskeméti származású nő, születi és rokonai Kecskemét és Lakitelek környékén élnek. Házasságukból 1 leány és 1 fiúgyermekük született. A fiúgyermekük a II. v.háborúban mint tiszt teljesített szolgálatot, és a szovjet fronton elesett. A lányuk, név szerint ismeretlen, osztrák orvos felesége.

Héjjas János 1908-ban született Kecskeméten. A felszabadulás előtt teljes mértékben elkülönítette magát Héjjas Iván testvérétől. Nem kapcsolódott bele az Iván által vezetett szervezetbe. A mérsékelt irányzatot képviselte, ennek tudható be, hogy kommunista érzelmű egyénekkal is tartotta a kapcsolatot. Felesége Pataki Erzsébet, akinek az apja 1919-es Tanácsköztársaság idején és 1921-ig illegálisan rendszeres orvosi ellátásában részesítette – ingyenesen – a kommunistákat, ezért az országot el kellett hagynia, Bécsben telepedett le, ahonnan a 20-as évek végén tért haza. Pataki Erzsébet anyja jelenlegi is Kecskeméten él a Nagykőrösi út 22. sz. alatt, és aktív levelezési kapcsolatot tart fenn lányával. Los Angeles-ben élnek.

Vitéz Héjjas Tibor Kecskeméten született, a felszabadulás után nyugatra távozott, majd szintén Los Angeles-ben telepedtek le. Felsége kecskeméti származású, Muraközi Máriának hívják. A rokonsága Kecskemét és Lakitelek környékén élnek. Héjjas Tibor az adatszolgáltatók elmondása szerint 1965. július elején szívbajban halt meg Los Angeles-ben.

Héjjas Jenő kecskeméti születésű, a felszabadulás előtt mint ügyvéd tevékenykedett. Az adatszolgáltatók elmondása szerint a felszabadulás előtt az egyik legjobb bartája Molnár Erik volt. Teljes mértékben elkülönítette magát Héjjas Iván és bandájától. A Felszabadulás után szintén nyugatra került, és jelenleg Los Angeles-ben él, s mint ügyvéd dolgozik. Ott is nősült meg.

Héjjas Borbála. Nevezettel kapcsolatban annyit tudunk megállapítani, hogy Kiss Gyula, vagy Albert vette feleségül és jelenleg Los Angeles-ben él.

Héjjas Szeréna. Hajnóczi Iván vette feleségül, és szintén Los Angeles-ben élnek.

Héjjas Mária férje Závay volt tábornok. Beliumban élnek, és állítólag szeretetházban laknak.

Héjjas Erzsébet 1884-ben született Kecskeméten, férje Gál József, Kecskemét. Horváth Döme út 14 szám alatt laknak, férje nyugdíjas agronómus. Aktív levelezési kapcsolatot tartanak testvéreikkel.

Megjegyezni kívánom, hogy Héjjasék 13-an voltak testvérek. Két testvére kiskorában halt el, egy pedig az I. v.háborúban Doberdónál esett el.

A meglevő adataink szerint nevezettekkel levelezési kapcsolatot tart fenn, a már említett Gál József és felesége, Pataki Zoltánné, Papp Mária kecskeméti lakosok, Maklári László és felesége jelenleg szegedi lakosok. Maklári László és felesége az elmúlt években többször tettek kísérletet, hogy újtlevél megszerzése útján az Amerikában élő testvéreit, illetve rokonait meglátogadják.

Láttam:

[aláírás]

Kastyák János r. őrgy.
alosztályvezető

[aláírás]

Futó László
r. őrgy.

Nytsz: 98-670/65

Készült: 2 pld.

Kapja: 1pld. III/III-3 Osztály. Bp.

1 pld 30-1087 sz. obj. do.

Belügyminisztérium

III/III/3-a. osztály

Szigorúan titkos!

5 pl.

Tárgy: Makláry László volt szds.-sal folytatott beszélgetésről

Jelentés

Budapest, 1965. október 20.

Jóváhagyott javaslat alapján a Csongrád Megyei Rendőrfőkapitányság Politikai Osztályán beszélgetést folytattam volt fehérterrorista és rongyosvezető felderítése ügyében.

Maklár László /: 1908. VIII. 31. Zólyom, Kovács Mária :/ volt horthysta szds., hálózatból kizárt személy, jelenleg F-dossziés személy, szegedi lakos. Korábbi adataink szerint Maklár László 1953-ban és ezt megelőzően is Kecskeméten szolgált, ahol megismerkedett a Héjjas családdal, és feleségül vette Héjjas Endre leányát. A felszabadulást követően Maklár Lászlót szervünk több esetben meghallgatta, de nem merült fel kihallgatásai során a Héjjas család körülményeinek tisztázása.

A beszélgetést megelőzően a Csongrád Megyei Politikai Osztályon áttanulmányoztuk az osztályvezető és alosztályvezető elvtársakkal nevezett F-dossziéját. Az anyag nagy terjedelme, valamint összefoglaló jelentés hiányában nem tudtunk megfelelő áttekinthető képet nyerni, ezért az alábbi terv szerint alakítottuk ki a beszélgetés lefolytatását.

Személyigazolványának ellenőrzésével kezdtük az ismerkedést, melyből tudomást szereztünk arról, hogy nevezett Szegeden 1964. aug. óta van ideiglenesen bejelentkezve, állandó lakása Bp. XVII. 10-es utca 18 sz. alatt van. Ezt a kettősséget azzal magyarázta, hogy 15–16 éves gyermekeit nem tudta Budapesten zenei középiskolába járatni, Szegeden ezt sikerült megoldania, így ideköltöztek, főbérleti lakással rendelkeznek. Budapesten családi háza van, melynek eladása most van folyamatban, ennek árán öröklakást szándékozik venni.

Munkahelyével kapcsolatban előadta, hogy az Állami Biztosító városi fiókjánál van alkalmazva, mint személyi biztosító. Területe a 25. KISZÖV-höz tartozó ktsz., valamint a most épült Gumigyár és az ÉM Csongrád megyei vállalata. E terület átfogását megbízottain keresztül végzi. Továbbá

foglalkozásként említette meg, hogy mint zenész, 5 órai teán a Hungáriában zongorázik. Fentiekén túl foglalkozik még társasásházépítés megszervezésével, valamint IBUSZ-kirándulások szervezésével. Az IBUSZ útján járt Csehszlovákiában és Jugoszláviában. Munkakörülményei folytán elmondása szerint 1 év alatt szinte az egész várost megismerte, tisztelik és szeretik.

A fentiek hivatkoztam korábbi kapcsolatunkra, és arra kértem, hogy tájékoztasson arról, hogy hogyan értékeli Szeged gazdasági és politikai helyzetét.

Előadta, hogy gazdaságilag az eredmények mellett a hibát ott látja, hogy baj van az anyagmozgatással, ennek megszervezésével, valamint a munkatempóval. Tapasztalja, hogy a szellemi és fizikai dolgozók között növekszik az ellentét, a fizikai dolgozók felvetik, hogy a tisztviselők nem törődnek a dolgozók problémáival, csak a „feketézéssel”.

Politikailag nem lát olyan dolgot, ami arra utalna, hogy szervezkednének a rendszer megdöntésére. Aggasztónak tartja ugyanakkor azt a jelenséget, hogy a nyugat-európai országokban nagymérvű a munkaerőcsábítás, erre az IBUSZ adata lehetőséget használják fel. Disszidálásukkal kapcsolatban kifejti, hogy Nyugat-Európából Amerika csábítja el a jó szakembereket, addig Nyugat-Európa a szocialista országokból szerzi be szakkáderállományát.

A fentiek után feleségének körülményeit tisztáztuk. Elmondta, hogy Héjjas lány a házastársa. 1943-ban esküdtek meg, két gyermekük van. Jelenlegi munkahelye a Szeged Városi Gyermekkórház, röntgenasszisztens. Német és angol nyelven beszél. Kérdésünkre, hogy felesége azonos-e a Kecskeméten élt Héjjas család tagjával, igennel válaszolt. Elmondta, hogy felesége Héjjas András Endre lánya. Elmondta továbbá azt is, hogy ő apósát nem ismerte, mivel esküvőjének időpontjában nem

tartózkodott Kecskeméten, majd ő a frontra került, és csak 1947-ben tért haza. Arról nincs tudomása, hogy hova távozott, jelenleg hol tartózkodik. Előadta továbbá, hogy ő személyesen egy Héjjas gyermeket sem ismert, velük semmilyen kapcsolata nem volt.

Anyósa, Héjjas Endréné jelenleg Kecskeméten él /leánykori neve Széll Katalin/. Maklárý elmondása szerint anyósa sem tud H. Endre hollétéról, vele levelezési kapcsolatot nem tart fenn. 1945 után, mivel nem került elő, törvényesen elvált tőle.

Héjjas Ivánnal kapcsolatban előadta, hogy a család egyik rokon tagja, dr. Pataki Zoltánné kecskeméti lakos /egy hónapja meghalt/ beszerezte Héjjas Iván halotti papírját, és bemutatta Kecskeméten a Politikai Osztályon. Az ő értesülése szerint Spanyolországban, egy kolostorban hal meg. Az irat bemutatása állítása szerint 1955–60 között történt.

A Héjjas család hollétének tisztázását a továbbiakban nem erőltettem, mivel elmondásából világossá vált, hogy nem őszinte. A felderítést a továbbiakban operatív úton kell megoldani. A kérdések erőltetése veszélyeztetné a további feldolgozó munkát.

A kérdések megbeszélése után egyéni problémájaként felvetette, hogy útlevílkérelmét a Csongrád M. Kapitánýságh elutasította.

Kérdésemre közölte, hogy felesége dr. Pataki Zoltánné kecskeméti lakoson keresztül levélkapcsolatba került egy Los Angeles-ben élő barátnőjével, Turainéval /közelebbit nem tud róla/, aki meghívta őt 3 hónapra tanulmányútra, költségeinek fedezése mellett. Elmondása szerint felesége elhelyezést nyerne egy kórházban, ahol tanulmányozhatná a legújabb módszereket, hazajövet nagy hasznára lenne a szegedi kórháznak. Felvetette, hogy a mi szempontunkból is jó lenne feleségének kimenetele, mert tájékozódhatnánk az ottani körülményekről.

Maklárý felségének körülményeit sem adta elő őszintén, nem tájékoztatott, hogy valójában ki az a Los Angeles-ben élő barátónó. A Kecskeméti Politikai Osztály 1965. VIII. 27-ei jelentésében korábbi felmérés szerint megállapította, hogy a Héjjas család tagjai közül Héjjas János és felesége, Pataki Erzsébet /dr. Pataki Zoltánné leánya/, Héjjas Tibor és Héjjas Jenő Los Angeles-ben élnek. A fentiekben túl Héjjas Borbála, Héjjas Szeréne, Héjjas Mária, Héjjas Erzsébet szintén Los Angeles-ben laknak, K-ellenőrzés adatai bizonyítják.

Fentiek alapján megállapítható, hogy a Maklárý feleségének küldött meghívólevél – Turayné feladóval – valamelyik Héjjas család Los Angeles-i fedőneve.

A kialakult körülményeket megbeszélve az osztályvezető-helyettes elvtárssal, arra a megállapításra jutottunk, hogy azt a látszatot teremtyük Maklárý irányába, hogy az elmondottakat őszinte megnyilatkozásnak vesszük, és a továbbiakban is gazdasági és politikai kérdésekben kikérjük a véleményét. Célunk ezzel az, hogy eltereljük a figyelmét a Héjjas családról.

Közöltük vele, hogy az idő rövidsége miatt részletesen nem tudjuk megbeszélni az általa felvetett kérdéseket, ezért a jövőben két-három alkalommal még igénybe vesszük idejét. Ezt ő megértéssel fogadta, és készségesen állt rendelkezésünkre. Megadta a telefonszámlát, amin keresztül felvehetjük vele a kapcsolatot.

Összegezve megállapítható az eddigi adatok elemzése alapján, hogy a Héjjas család több tagja Los Angeles-ben él. A kecskeméti elvtársak korábbi adatai alátámasztják a Maklárý által elmondottakat /a felesége útlevélproblémája/. A kecskeméti elvtársak korábbi tájékoztatása szerint Maklárýék már Kecskeméten is kísérleteztek útlevélkérelem megszerzésével, de elutasították őket. Feltehetően Kecskemétről Budapestre és

Szegedre azért jelentkeztek e, hogy kivonják magukat a BM szerveinek látóköréből, útlevelhez jussanak.

A beszélgetésből megállapítható, hogy Maklár László minden olyan kérdésről szívesen és lehetőleg őszintén beszél, ami nincs összefüggésben a Héjjas családdal. 1945 óta sikeresen takargatták a családot annak ellenére, hogy konspirált módon állandóan kapcsolatban voltak az itthonmaradottak a külföldiekkel. Feltehetően magyarországi postaládájuk dr. Pataki Zoltánné volt, aki Maklár elmondása szerint 1 hónapja meghalt.

Dr. Pataki Zoltánné leánya Héjjas János felesége volt. Adataink szerint Héjjas János elkülönítette magát Ivántól, kommunista egyénnel is tartott kapcsolatot. Ezt a megállapítást alátámasztja az a tény is, hogy dr. Pataki Zoltán leányát vette feleségül, aki 1919–21-ig, mint orvos, ingyenes kezelésben részesítette a kommunistákat, ami miatt el kellett hagynia az országot. Bécsbe szökött.

Meglévő adatok birtokában megállapítható, hogy több intézkedés megtétele szükséges ahhoz, hogy Maklár Lászlóval és feleségével érdemben folytathassuk a beszélgetést, leleplezzük Los Angeles-i kapcsolataikat, újabb adatokat szerezzünk be a Héjjas családra vonatkozóan.

A fentiek alapján az alábbi intézkedések megtételét javaslom végrehajtani a Csongrád és Bács-Kiskun Megyei Rendőr-főkapitányság Politikai Osztályán.

Csongrád megye.

- 1./ Összefoglaló jelentést kell készíteni Maklár László F-dossziéjáról.
- 2./ A Maklárné útlevelkérelméhez csatolt meghívólevelet lefotózni, és osztályunknak megküldeni.
- 3./ Maklárt K-ellenőrzés alá vonni, és 10 nap figyelésre felvenni kapcsolatainak tisztázása végett.

4./ Lakókörnyezetésben KT-t kell készíteni.

Felelős: Csonrád. M. RFK. Pol. O.

Határidő: 1965 december 1.

Bács-Kiskun megye.

1./ Dr. Pataki Zoltánné /aki egy hónapja meghalt/ levelezését beszerezni.

2./ Héjjas Endréné sz. Széll Katalin levelezését titkos úton fotózni kell, valamint K-ellenőrzés alá kell vonni.

3./ A kecskeméti elvtársakkal tisztázni kell, hogy dr. Pataki Zoltánné mutatott-e halotti levelet Héjjas Ivánra kiállítva.

Felelős: Csongrád M. RFK. Pol. O.

Határidő: 1965. december 1.

A feladatok végrehajtásáig javaslom, hogy Szegeden hozzunk létre találkozót a november hónapban Maklár Lászlóval abból a célból, hogy jobban megismerjük, leleplezéséhez megfelelő taktikát tudjunk kialakítani.

Javaslom továbbá, hogy a fenti feladatokat mindkét megyei kapitányságon keresztül személyesen beszéljük meg. A jelentés 1. pl. küldjük meg az illetékes megyei kapitányságoknak, valamint a b. alosztálynak.

Javaslom:

[aláírás]

Molnár Lajos r. őrgy.

[aláírás]

Agócs István r. alez.

alosztályvezető

Egyetértek:
Cskái Ernő r. őrgy.
osztályvezető

3/6.3007.
Készült: 5 pl.

*Az irat jelzete: HU-ÁBTL-3.1.5.-O-14850/103. Eredeti, gépelt, több
helyen aláírt.*

FELHASZNÁLT FORRÁSOK ÉS IRODALOM

Levéltári források

Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára (HU-ÁBTL)

HU-ÁBTL-3.1.5. O-14850/103. Héjjas Iván Aurél.

HU-ÁBTL-4.1. A-686. Etelközi Szövetség.

HU-ÁBTL-4.1. A-650. Összefoglaló. Prónay-különítmény alakulása és tevékenysége 1919–1945.

HU-ÁBTL-4.1. A-687 Az 1919-es ellenforradalmi kormány által megalakított szervezetek (1947).

HU-ÁBTL-4.1. A-719. Zdravec István tábori püspök “Hét év a táborban” című naplója dokumentumokkal.

HU-ÁBTL-4.1. A-720/1 A Horthy-rendszer jobboldali szervezetei.

HU-ÁBTL-4.1. A-879 1919-es fehérterroristák anyaga.

HU-ÁBTL-4.1. A-881 Rongyos gárdisták, szabadcsapatok, különítményesek anyaga.

Bundesarchiv, Berlin (BArch)

BArch-R 1507/2129. Bajor sörpuccs.

BArch-R 1507/400. Organisation Escherich. Orgesch Orka.

BArch-R 707/142. A bajor-magyar kapcsolatokra vonatkozó iratok.

Budapest Főváros Levéltára, Budapest (HU-BFL)

HU-BFL-IV-1407-b-XI. üo.-151/1922. A Budapesti Főkapitányság főkapitányi jelentése Budapest székesfőváros tanácsának.

HU-BFL-VI-15-c-205/1945. A Magyar Államrendőrség Budapesti Főkapitányság Államrendészeti Osztálya jelentése a Kettőskereszt Vérszövetség felosztatott egyesület adatai tárgyában Budapest főváros főpolgármesteréhez, Budapest, 1945. december 03.

HU-BFL-VII-1-d-10935/1924. Keő-Kucsera István büntetőpere.

HU-BFL-VII-5-c-8821/1920. Illy László és társai büntetőpere.

HU-BFL-VII-5-c-16193/1923. Márffy József és társai büntetőpere.

HU-BFL-VII-5-c-11717/1923. Bedő József és Dula József büntetőpere.

HU-BFL-VII-5-c-10559/1925. A Kovács testvérek büntetőpere.

HU-BFL-VII-5-c-198/1940. Kiss Gábor Jenő pere.

HU-BFL-VII-18-d-8963/1925. Kmetty Károly büntetőpere.

HU-BFL-VII-18-d-1923-03/041. Apor Viktor és társai büntetőpere.

HU-BFL-VII-18-d-1923-03/0610. Ulain Ferenc és társai büntetőpere.

HU-BFL-VII-18-d-193/1926. Windischgrätz Lajos és társai pere.

HU-BFL-VII-101-c-fegyenc-I-8184. Márffy József fogolytörzskönyve.

HU-BFL-XXV-1-a-1945/778. Budaváry László büntetőpere.

HU-BFL-XXV-1-b-4587/1946. Márffy József igazolási eljárása.

HU-BFL-XXV-2-b-8311/1947. Dr. Minich József igazolási eljárása.

HU-BFL-XXV-2-b-4767/1946. Kovarcz Emil népbüvészeti büntetőpere.

HU-BFL-VII-5-e-1949/20630. Héjjas Iván és társai népbírósi büntetőpere.

Hadtörténelmi Levéltár, Budapest (HU-HL)

HU-HL-VKF. A Magyar Királyi Honvéd Vezérkar Főnöke Levéltára, 1919–1945.

HU-HL-AKVI. Anyakönyvi lapok gyűjteménye.

Magyar Nemzeti Levéltár Csongrád Megyei Levéltára, Szeged (HU-MNL-CSML)

HU-MNL-CSML-XXV-8-5-d-NB-148/1945. Pirooska János háborús és népellenes bűntette.

Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Budapest (HU-MNL-OL)

HU-MNL-OL-K 27. Minisztertanácsi jegyzőkönyvek, 1867–1944.

HU-MNL-OL-MOL-K 64-1920-2-60. Külügyminisztérium – Politikai Osztály rezervált iratai – Megállapodás az elszakadt részekben folytatandó irredenta szervezéséről, 1920.

HU-MNL-OL-K 64-1920-41-515. Külügyminisztérium – Politikai Osztály rezervált iratai – Előterjesztés a külügyminiszter részére az elcsatolt területeken megvalósítandó diverziós és terrorcselekményekről, 1920.

HU-MNL-OL-K 64-1921-41-187. Külügyminisztérium – Politikai Osztály rezervált iratai – Feljegyzés az elcsatolt területeken folytatandó diverziós tevékenységről, 1921.

HU-MNL-OL-K-64-1921-41-199. Külügyminisztérium – Politikai Osztály rezervált iratai – Schitler vezérkari alezredes feljegyzése a német és a magyar irredenta szervezetek közötti együttműködés tárgyában, 1921.

HU-MNL-OL-K-64-1921-41-221. Külügyminisztérium – Politikai Osztály rezervált iratai – Jelentés a német ORKA és Orgesch irredenta szervezetekkel való tárgyalásról, 1921.

HU-MNL-OL-K 64-1923-41-81. Külügyminisztérium – Politikai Osztály rezervált iratai – Masirevich Szilárd bécsi magyar követ

számjeltávirata a külügyminiszter részére, melyben arról számol be, hogy Ludendorff német tábornok nála járt, és titkos tárgyalást kezdeményezett Siménfalvy ezredessel, mint a kormányzó bizalmi emberével, Bécs, 1923. február 6.

HU-MNL-OL-K 65 – Külügyminisztérium – Politikai osztály – „D” (defenzív) referatúra iratai.

HU-MNL-OL-K 67. Külügyminisztérium – Politikai hírszolgálati osztály.

HU-MNL-OL-K 149-1926-6-3473. Belügyminisztérium rezervált iratai – A Magyar Királyi Belügyminisztérium bizalmas körlevele a törvényhatóságoknak és a rendőrkapitányságoknak a Nemzeti Munkavédelmi Tartalék a megszűnt Kettőskereszt Vérszövetséggel való kapcsolatba hozása tárgyában, Budapest, 1926. március 5.

HU-MNL-OL-K 149-1926-6-4250. Belügyminisztérium rezervált iratai – A titkos társaságok felfedése, 1926.

HU-MNL-OL-K 149-1924-1-2042. Belügyminisztérium rezervált iratai – Siménfalvy Tihamér vszkt. ezredes felterjesztése a Kormányzó Katonai Irodájához Károlyi Mihály szabadkai tartózkodásáról, Budapest, 1924. október 1.

HU-MNL-OL-K 429-1926. 05. 07.–10. 14. A Magyar Távirati Iroda – Napi hírek – Frankper, 1926. május–október.

HU-MNL-OL-KS 274-f-11. cs.-44. őrzési egység. Jelentés az Etelközi Szövetségről.

HU-MNL-OL-K 429. Belügyminisztériumi levéltár – Kozma Miklós iratai.

HU-MNL-OL-P 1360. Magyar Országos Véderő Egylet.

HU-MNL-OL-P 2249-7. sorozat. Ébredő Magyarok Egyesülete.

HU-MNL-OL-P 2249-81. sorozat. Magyar Fajvédők Országos Szövetsége.

OSZK 1956-os intézet Oral History Archívuma, Budapest (1956-os Intézet OHA) (Ma: Veritas Történetkutató Intézet és Levéltár)

OSZK 1956-os Intézet OHA – 45. sz. 53. Mester Miklós – interjú. Készítette Gyurgyák János–Varga Tamás, 1986.

Politisches Archiv, Berlin, (PA)

PA-AA-(B)-R 30531-Bd. 1. Szigorúan titkos bizalmas jelentés Budapestről a a német–magyar jobboldali együttműködésről, 1923. augusztus 23.

PA-AA-(B)-R-30531-Bd. 1. Boltze német követségi titkár szigorúan bizalmas feljegyzése az Ulain-ügyéről, 1923. november 10.

PA-AA-(B)-R-30531-Bd. 1. A német külügyminisztérium átírata a közrendvédelmi felügyeletet ellátó birodalmi megbízottnak, 1923. november 14.

PA-AA-(B)-R 30531-Bd. 1. Welczeck budapesti német nagykövet jelentése a Külügyi Hivatalnak az Ulain-ügyről, 1924. január 26.

Szakirodalmi források

ABLONCZY Balázs, *Teleki Pál*, Budapest, Osiris Kiadó, 2005.

ABLONCZY Balázs, *A frankhamisítás. Hálók, személyek, döntések*, Múltunk, 2008/1, 29–56.

ABLONCZY Balázs, *Keletre, magyar! A magyar turanizmus története*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2016.

ABLONCZY Balázs, *A miniszterelnök élete és halála. Teleki Pál (1879–1941)*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2018.

ÁDÁM T. István, *A nyugat-magyarországi felkelés története*, Külpolitika Kiadása, Budapest, 1935.

A Horthy-korszak Magyarországja jugoszláv szemmel. Délszláv levéltári források 1919–1941, forráskiad. HORNYÁK Árpád, Pécs–Bp., Kronosz Kiadó–MTA BTK Történettudományi Intézet, 2016.

A magyarországi zsidóság története, szerk. RÓNA Tamás–MEZEI Mónika, Budapest, Szent István Társulat, Budapest, 2018.

ANDAHÁZI SZEGHY Viktor, *Trianontól Bledig. A Magyar Királyi Honvédség szervezése és lehetőségei 1920–1938 között*, Hadtudomány, 2019/3, 15–23.

ANGYAL Béla, *Érdekvédelem és önszerveződés. Fejezetek a csehszlovákiai magyar pártpolitika történetéből*, Fórum Intézet–Lilium Aurum Kiadó, Dunaszerdahely, 2002.

ARDAY Géza, *A Johannita Rend Magyar Tagozatának arcképei. Hálakötet 90 esztendőért*, Budapest, L'Harmattan Kiadó, 2014.

A Wilhelmstrasse és Magyarország. Német diplomáciai iratok Magyarországról (1918–1934). I. kötet. Az 1920-as évek, forráskiad. NÉMETH István, Budapest, Magánkiadás, 2017.

A XX. század magyar beszédei, szerk. Vajda Barnabás, Budapest, Agave Kiadó, 2007.

Az Endre-Baky-Jarosp-er, forráskiad KARSAI László, MOLNÁR Judit, Budapest, Cserépfalvi Kiadó, 1994.

B. STENGE Csaba, *Fejezetek a Rongyos Gárda kárpátaljai bevetésének történetéből I. A salánki megadás*, Acta Academia Beregsasiensis, 17. évfolyam, 2018, 39–66.

B. STENGE Csaba, *Magyar hadműveletek Kárpátalja visszacsatolása során, 1939. március. II. fázis (I. rész)*, Sereg Szemle, 2018/2, 106–114.

B. STENGE Csaba, *Magyar hadműveletek Kárpátalja visszacsatolása során, 1939. március. II. fázis (II. rész)*, Sereg Szemle, 2018/3–4, 121–129.

B. STENGE Csaba, *Fejezetek a Rongyos Gárda kárpátaljai bevetésének történetéből II. Térképelhelyesbítők a „vízkereszti csatában”, 1939. január 6-án*, Limes, 2020/7, 43–58.

BABUCS Zoltán, *Újabb rés Trianon börtönfalán. A második nyugat-magyarországi felkelés kísérlete 1922-ben*, tanulmány a Magyarországtudató Intézet Honlapján, közzététel ideje: 2022. július 17. Letöltés ideje: 2022. augusztus 3.

BALLA Tibor, *A trianoni békediktátum és az önálló magyar haderő*, Honvédségi Szemle, 2020/3, 109–122.

BÁLINT BENCZÉDI Ferenc–ILLÉS László–INOKAI Balázs–FOLCZ Tóbiás–FRANKO Mátyás–KÁLMÁN Szabolcs–LAJTOS János–MADAS Katalin–RÓNA Tamás–SZALAI Gábor, *Megemlékezés a MEVME-ről*, szerk. SCHWEIGHARDT Ottó, Tata, Vidékfejlesztési Minisztérium, 2017.

BARTHA Ákos, *Bajcsy-Zsilinszky Endre. Életút és utóélet*, Budapest, MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont, 2020.

BARTHA Ákos, *Az utolsó csepp a pohárban. Soltra József rendőr meggyilkolása*, in *Csoportosulás, lázadás és a társadalom terrorizálása. Rendészettörténeti Tanulmányok 2.*, szerk. Jámbor Orsolya Ilona, Tarján G. Gábor, Budapest, Rendőrség Tudományos Tanácsa, 2019, 28–44.

BARTHA Ákos–PÓCS Nándor–SZÉCSÉNYI András, *Egy bosszan „ébredő” túlélőművész. Zsabka Kálmán pályarajza (1897–1971) I. rész*, Múltunk, 2019/2, 138–180.

BARTHA Ákos, *Véres város. Fegyveres ellenállás Budapesten, 1944–1945*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2021.

BARTHA Ákos, *A magyar fajvédelem útjai a második világháború idején*, in *Trianon után. Politikai gondolkodás és történetírás*, szerk. HÓNICH Henrik, Budapest, Századvég Kiadó, 2022, 187–210.

BELLÉR Béla, *Az ellenforradalom nemzetiségi politikájának kialakulása*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1975.

BEREND T. Iván, *Magyarország gazdasága az első világháború után 1919–1929*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1966.

Bethlen István titkos iratai, forráskiad. SZINAI Miklós–SZÚCS László, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1972.

BODÓ Béla, *The White Terror in Hungary. The Social World of Paramilitary Groups*, *Austrian History Yearbook*, 2011/42, 133–163.

BODÓ Béla, *Héjjas Iván. Egy ellenforradalmár élete*, 2000, 2010/10, 9–27.

BODÓ Béla, *Pál Prónay. Palamilitary Violence and and Anti-Semitism in Hungary, 1919–1921*, The Carl Beck Papers in Russian and East-European Studies, No. 2101, Pittsburgh, University of Pittsburgh, 2011.

BODÓ Béla, *Favorites or Pariahs? The Fate of the Right-Wing Militia Men in Interwar Hungary*, Austrian History Yearbook, 2015/46, 327–359.

BODÓ Béla, *The White Terror. Antisemitic and Political Violence in Hungary, 1919–1921*, London, Routledge, 2019.

BODÓ Béla, *A fehérterror*, Budapest, Napvilág Kiadó, 2022.

BOROS Ferenc, *Magyar-csehszlovák kapcsolatok 1918-1921-ben*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1970.

BORSI-KÁLMÁN Béla, *Öt nemzedék, és ami előtte következik... A temesvári Levente-pör, 1919-1920*, Budapest, Noran Kiadó, 2006.

BORSI-KÁLMÁN Béla, *Ifj. Niamešny Mihály és a temesvári Levente-pör, 1919–1920*, Budapest, Helikon Kiadó, 2010.

BORSI-KÁLMÁN Béla, *Kisfiúk a nagy viharban. A temesvári „Levente-pör” – az első román „irredenta pör” története, 1919–1922*, Budapest, Kortárs Kiadó, 2020.

BOTLIK József, *A nyugat-magyarországi felkelés. 1921. augusztus 28.-október 4.*, Valóság, 2007/3, 24–47, illetve 2007/4, 39–58.

BOTLIK József, *Nyugat-Magyarország sorsa, 1918–1921*, Vasszilvágy, Magyar Nyugat Könyvkiadó, 2012.

BÖDÖK Gergely, *Vörös- és fehérterror Magyarországon, 1919–1921*, PhD-értekezés, Eger, Esterházy Károly Egyetem Történettudományi Doktori Iskola, 2018.

Csak szolgálati használatra! Iratok a Horthy-hadsereg történetéhez, 1919–1938, szerk. HETÉS Tibor, MORVA Tamásné, Budapest, Zrínyi Katonai Könyv- és Lapkiadó, 1968.

CSAPLÁR-DEGOVICS Krisztián, „Nekünk nincsenek gyarmataink és bódítási szándékaink”. *Magyar részvétel a Monarchia gyarmatosítási törekvéseiben a Balkánon (1867–1914)*, Budapest, ELKH Bölcsészettudományi Kutatóközpont, 2022.

CSELÉNYI Zsuzsanna, *Az Ébredő Magyarok Egyesülete (ÉME) működése 1918-1920*, *Acta Academiae Paedagogicae Agriensis. Sectio Historia* 1991/20, 51–67.

CSONKA Laura, *Nemzetközi és hazai fellépés a népbiztosok megkegyelmezése érdekében*, Archivnet, 2015/3.

<https://archivnet.hu/politika/nemzetkozi-es-hazai-fellepes-a-nepbiztosok-megkegyelmezese-erdekeben.html>

CSUNDERLIK Péter, *Radikálisok, ateisták, szabadgondolkodók. A Galilei Kör története (1908–1919)*, Budapest, Napvilág Kiadó, 2017.

DEMETER Gábor, *Kisállami törekvések és nagybatalmi érdekek a Balkán-báborúk idején (1912–1913)*, Budapest, Hungarovox Kiadó, 2007.

DEMETER Gábor, *A két Balkán-háború hadtörténete (1912–1913)*, Debreceni, Kossuth Egyetemi Könyvkiadó, 2008.

DEMETER Gábor, *Diplomatic Struggle for Supremacy over the Balkan Peninsula 1878–1914*, Szófia, Institute for Historical Studies, Bulgarian Academy of Sciences, 2017.

DOBÁK Imre–REGÉNYI Kund, *Hírszerzési és Kémelhárítási Szabályzat – a két világháború között*, Nemzetbiztonsági Szemle, MMXV/I, 146–197.

Dokumentumok az 1918/19-es forradalmak Duna-Tisza közti történetéhez, szerk. ROMSICS Ignác, Kecskemét, Bács-Kiskun Megyei Levéltár, 1976.

DOMONKOS László, *A Héjjas-nyárfa árnyékában*, Budapest, Kairosz Kiadó, 2018.

DÓSA Rudolfné, *A MOVE. Egy jellegzetesen magyar fasiszta szervezet*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1972.

DROZDY Győző, *Ehett illúziók. Drozdy Győző emlékiratai*, szerk. PAKSY Zoltán, Budapest, Kossuth Kiadó, 2007.

ERDÉLYI Péter, *Képviselőtestületi választások 1929-ben Csongrádon*, Múzeumi Kutatások Csongrád Megyében 2003, szerk. ERDÉLYI Péter–SZÚCS Judit, Szeged, Móra Ferenc Múzeum, 2002, 119–125.

ERDEŐS László, *A magyar honvédelem egy negyedszázada 1919-1944*, szerk. BABUCS Zoltán, Gödöllő, Attraktor Kiadó, 2007.

FÁBIÁN Máté, *Borbély-Maczkó Emil (1887–1945). Politikai életrajz*, PhD-értekezés, Eger, Esterházy Károly Egyetem Történelemtudományi Doktori Iskola, 2019.

FÁBIÁN Máté, *Egy fajvédő főispán. Borbély-Maczkó Emil (1887–1945)*, Budapest, Kronosz Kiadó–Magyar Történelmi Társulat, 2020.

FEGYÓ János, *Adalékok a szélsőjobboldal fokozódó szervezkedésének történetéhez a gazdasági világválság éveiben*, A Magyar Munkásmozgalmi Múzeum Évkönyve, 1967–1968, 261–289.

Felderítő-szolgálati utasítás, 1872. Anleitung zum Kundschaftsdienste, 1872, forráskiad. BODA József–PARÁDI József–REGÉNYI Kund Miklós, ford. REGÉNYI Kund Miklós, Budapest, Szemere Bertalan Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság–Nemzetbiztonsági Szakszolgálat, Budapest, 2014.

FIZIKER Róbert, *Habsburg kontra Hitler. Legitimisták az Anschluss ellen, az önálló Ausztriáért*, Budapest, Gondolat Kiadó, 2010.

FODOR Miklós Zoltán, *Az Etelközi Szövetség története*, Nógrád Megyei Múzeumok Évkönyve, 2007/XXXI, 118–156.

FORGÁCS Balázs, *Gerillák, partizánok, felkelők. Az irreguláris hadviselés elméletének története – korunk kihívásai*, Budapest, HM Zrínyi Térképészeti és Kommunikációs Szolgáltató Nonprofit Kft., 2020.

GARAMI Erika, *Az 1920-as évekbeli magyarországi frankhamisítás numizmatikai vonatkozásai*, Numizmatikai Közlöny, 2003–2004/CII–CIII, 65–71.

GERGELY Ernő–SCHÖNWALD Pál, *A Somogyi–Bacsó-gyilkosság*, Budapest, Kossuth Kiadó, 1978.

GERGELY Jenő, Gömbös Gyula. *Politikai pályakép*, Budapest, Vince Kiadó.

GELLÉRT Ádám, *Horthy Miklós és a politikai alapú büntetlenség. Gellért Ádám vizontválasza Máthé Áronnak*, Clio Intézet honlapja, 2020. 04. 13. <https://www.clioinstitute.hu/single-post/2020/04/13/Horthy-Mikl%C3%B3s-%C3%A9s-a-politikai-alap%C3%BA-b%C3%BCntetlens%C3%A9g-Gell%C3%A9rt-%C3%81d%C3%A1m-vizontv%C3%A1lasza-M%C3%A1th%C3%A9-%C3%81ronnak?fbclid=IwAR26NycbSt8AmGPiRp3EiMVho3zmyHl1Cnostt6nmqb3MePgyo1xwTtBK24> Letöltés ideje: 2020. 04. 14.

GELLÉRT Ádám, *Béla Bodó: The White Terror. Antisemitic and Political Violence in Hungary, 1919–1921, (Mass Violence in Modern History 5.)*, Routledge, London–New York 2019. 333 oldal, Századok, 2020/4, 892–894.

Robert GERWARTH, *The Vanquished. Why the First World War Failed to End, 1917–1923*, Farrar, Straus and Girou, 2016.

Robert GERWARTH–John HORNE, *Paramilitarizmus az első világháború után*, ford. VÁRADY Péter, in *Háború béke idején. Paramilitáris erők Európában az első világháború után*, szerk.

Robert GERWARTH–John HORNE, Budapest, L'Harmattan Kiadó, 2017, 13–32.

Robert GERWARTH, *Harc a Vörös Szörnyeteggel. Ellenforradalmi erők Közép-Európa vereséget szenvedett államaiban*, ford. VÁRADY Péter, in *Háború béke idején. Paramilitáris erők Európában az első világháború után*, szerk. Robert GERWARTH–John HORNE, Budapest, L'Harmattan Kiadó, 2017, 71–92.

GOTTFRIED Barna, *Thuróczy István és a román király elleni merénylletterv*, Székelyföld, 2010/7, 79–101.

GOTTFRIED Barna–NAGY Szabolcs, *A Székely Hadosztály története*, Csíkszereda, Csíkszereda Kiadóhivatal, 2019.

G. SOÓS Katalin, *A nyugat-magyarországi kérdés 1918–1919*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1967.

G. SOÓS Katalin, *Magyar–bajor–osztrák titkos tárgyalások és együttműködés, 1920–1921*, Acta Universitatis Szegediensis de Attila József Nominatae. Acta Historica, 1967/XVII, 3–43.

G. SOÓS Katalin, *Burgenland az európai politikában 1918–1921*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1971.

GULYÁS László, *A Horthy-korszak külpolitikája 1. Az első évek 1919–1924*, Máriabesenyő, Attraktor Kiadó, 2012.

GULYÁS Martin, *Az 1945-ös csongrádi földosztás vesztesei*, Emlékeztető, 2016/1–2, 52–68.

GYURGYÁK János, *Magyar fajvédők*, Budapest, Osiris Kiadó, 2012.

Háború béke idején. Paramilitáris erőszak Európában az első világháború után, szerk. Robert GERWARTH–John HORNE, Budapest, L'Harmattan Kiadó, 2017.

Hadtudományi Lexikon. Új kötet, főszerk. KRAJNCZ Zoltán, Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2019.

HATOS Pál, *Az elátkozott köztársaság. Az 1918-as összeomlás és forradalom története*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2018.

HATOS Pál: *Rosszifűk világforradalma. Az 1919-es magyarországi tanácsköztársaság története*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2021.

HÉJJAS Iván, *Légi jog, Első Kecskeméti Hírlapkiadó- és Nyomda Rt*, 1934.

HETÉNYI IMRE, *Amikor a rend őre voltam*, Budapest, Pantheon Kiadás, 1941.

HOLLÓSI Gábor, *Országgyűlési választási rendszer a Horthy-korszak Magyarorszáján*, Pro Publico Bono: Magyar Közigazgatás 2015/1, 115–133.

HOLLÓS Ervin, *Rendőrség, csendőrség, Vkf2*, Budapest, Kossuth Kiadó, 1971.

HOLLÓS Ervin–LAJTOS Vera, *Horthy Miklós, a fehérek vezére*, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1985.

Horthy Miklós titkos iratai, forráskiad. SZINAI Miklós, SZŰCS László, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1965.

HORTHY Miklós, *Emlékirataim*, Budapest, Európa Kiadó, 1990.

Iratok az ellenforradalom történetéhez 1919–1945. I. Az ellenforradalom hatalomra jutása és rémuralma Magyarországon 1919–1921, forráskiad. KARSAI Elek, KUBITSCH Imre, NEMES Dezső, PAMLÉNYI Ervin, Budapest, Szikra Kiadó, 1956.

Iratok az ellenforradalom történetéhez 1919–1945. II. A fasiszta rendszer kiépítése Magyarországon 1921–1924, forráskiad. KARSAI Elek, NEMES Dezső, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1959.

Iratok az ellenforradalom történetéhez 1919–1945. III. Az ellenforradalmi rendszer gazdasági helyzete és politikája Magyarországon 1924–1926, forráskiad. KARSAI Elek, NEMES Dezső, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1959.

Iratok az ellenforradalom történetéhez 1919–1945. IV. Az ellenforradalmi rendszer külpolitikája 1927. január 1–1931. augusztus 24., forráskiad. KARSAI Elek, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1967.

Iratok az igazságszolgáltatás történetéhez 2., szerk. HORVÁTH Ibolya–SOLT Pál–SZABÓ Győző–ZANATHY János–ZINNER Tibor, Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1993.

JANKOVICH Arisztid, *A Nemzeti Hadsereg (1919)*, forráskiad. GYÖRGY Sándor, Budapest, Szülőföld Könyvkiadó–Trianon Múzeum, 2019.

Nigel H. JONES, *Hitler's Heralds. The Story of the Freikorps, 1918–1923*, Dorset, Barns and Noble, 1995.

KÁDÁR Gábor–VÁGI Zoltán, *Antiszemita atrocitások, gyilkosságok, pogromok a fehérterror időszakában*, ELTE Társadalmi Konfliktusok Kutatóintézete, 2010.

http://konfliktuskutato.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=138:antiszemita-atrocitasok-gyilkosságok-pogromok-a-feherterror-idszakaban-&catid=16:esetek

KÁDÁR LYNN Katalin, *Eckhardt Tibor amerikai évei, 1941–1972*, Budapest, L'Harmattan Kiadó, 2006.

KARSAI Elek, *Számjeltávirat valamennyi magyar királyi követségnek*, Budapest, Táncsics Kiadó, 1969.

KARSAI László, *Szálasi Ferenc. Politikai életrajz*, Budapest, Balassi Kiadó, 2016.

Janet KERÉKES, *Álarcosbál a Fehér Keresztben. A zsidó asszimiláció*, Budapest, L'Harmattan Kiadó, 2018.

KERÉKES Lajos, *Olaszország, Magyarország és az osztrák Heimwehr-mozgalom*, Történelmi Szemle, 1961/2, 199–216.

KERÉKES Lajos, *Ausztria történelme 1918–1955*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1966.

KERÉKES Lajos, *Hitler-puccs a sörházban*, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1976.

KEREPESZKI Róbert, *A politikai és társadalmi élet határán. A Társadalmi Egyesületek Szövetsége a Horthy-korszakban*, in „...nem leleplezni, hanem megismerni és megérteni”. *Tanulmányok a 60 éves*

Romsics Ignác *tiszteletére*, szerk. GEBEI Sándor–IFJ. BERTÉNYI Iván–RAINER M. János, Eger, Esterházy Károly Főiskola, 373–388.

KEREPESZKI Róbert, *A Turul Szövetség 1919–1945. Egyetemi ifjúság és jobboldali radikalizmus a Horthy-korszakban*, Máriabesenyő, Attraktor Kiadó, 2012.

KEREPESZKI Róbert, *A Vitézi Rend, 1920–1945*, Máriabesenyő, Attraktor Kiadó, 2013.

KEREPESZKI Róbert, *Darányi Kálmán. Pályakép, személyiség, korrajz*, Budapest, Kronosz Kiadó, 2018.

David KING, *The Trial of Adolf Hitler. The Beer Hall Putsch and the Rise of the Nazi Germany*, London–New York, W. W. Norton and Company, 2017.

KOHN Sámuel, *Kohn Schwerin Götz bajai és bácsmegyei főrabbi. Élet- és korrajz (1760–1852)*, forráskiad. HICSIK Dóra–NAGYELA László Márk–RÓNA Tamás, Szabadka, Minerva Könyvképző (MILKO), 2019.

KOLONTÁRY Attila, *Alekszej von Lampe, Vrangél báró katonai képviselője Magyarországon*, Pécs, PTE BTK Történettudományi Intézet –Modernkori Oroszország és Szovjetunió Történeti Kutatócsoport, MOSZT-füzetek 1., 2015.

KOMORÓCZY Géza, *A zsidók története Magyarországon II. 1849-től a jelenkorig*, Pozsony, Kalligram, 2012.

KONOK Péter, *Az erőszak kérdései 1919–1920-ban. Vörösterro-
r-féberterror*, Múltunk, 2010/3, 72–91.

KÓRÓDI Máté, *Adattár a Magyar Nemzeti Hadsereg különítményes
csoportjai és más fegyveres szervek által elkövetett gyilkosságokról, 1919.
augusztus 3.–1921. október 23.*, Budapest, Clio Intézet, Clio
Kötetek 2., 2020.

KOVÁCS Tamás, *Adalékok a Magyar Királyi Külügyminisztérium
szerepéhez az állammvédelemben és az államrendészetben*, Fons, 2008/1,
81–94.

KOVÁCS Tamás, *Az ellenforradalmi rendszer politikai rendszetének
genezise, 1919–1921*, Múltunk, 2009/2, 64–92, 75.

KOVÁCS Tamás, *Megfigyelés, internálás, deportálás. Az internálás és a
toloncolás kérdésköre a két világháború között, különös tekintettel a II.
világháború korára*, PhD-értekezés, Pécs, Pécsi Tudománytem
Bölcsészettudományi Kar Interdiszciplináris Doktori Iskola,
2013.

KOVÁCS Tamás, *A Nemzeti Hadsereg és a tiszti különítmények*, in
*Csoportosulás, lázadás és a társadalom terrorizálása. Rendészettörténeti
Tanulmányok 2.*, szerk. JÁMBOR Orsolya Ilona–TARJÁN G.
Gábor, Budapest, Rendőrség Tudományos Tanácsa, 2019, 151–
172.

KOVÁCS Tamás, *A Honvédelmi Minisztérium „T” Szervének létrejötte
és működése, avagy elhárítás és kémkedés az I. világháború végétől a
bethleni konszolidációig*, Budapest, Nemzeti Közszerológiai Egyetem,
2020.

KOVÁCS Zoltán András, *Láday Istvánnak, a Szálasi-kormány belügyminisztériumi államtitkárának fogságban írott feljegyzései*, Lymbus, 2008/6, 321–355.

KOVÁCS M. Mária, *Liberalizmus, radikalizmus, antiszemitizmus. A magyar orvosi, ügyvédi és mérnöki kar politikája 1867 és 1945 között*, Budapest, Helikon Kiadó, 2001.

KÓSZEGVÁRI Tibor, *Diverzió*, Zrínyi Katonai Kiadó, 1984.

KRISTÓ NAGY István, *A nyilasok*, Budapest, Ezredvég Alapítvány, Z-füzetek 28., 1991.

John T. LAURIDSEN, *Nazism and the Radical Right in Austria, 1918–1934*, Koppenhága, The Royal Library–Museum Tusculanum Press, 2007.

L. NAGY Zsuzsa, *Szabadkőművesek*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1988.

L. NAGY Zsuzsa, *Egy politikus polgár portréja. Rassay Károly*, Budapest, Napvilág Kiadó, 2006.

Magyarország a második világháborúban. Lexikon A-Zs, főszerk. SIPOS Péter, Budapest, Petit Real Könyvkiadó–Magyar Tudományos Akadémia Történettudományi Intézete–Honvédelmi Minisztérium Hadtörténeti Intézet és Múzeum–Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem–Magyar Hadtudományi Társaság, 1997.

Magyarországi politikai pártok lexikona, 1846–2010, főszerk. VIDA István, Budapest, Gondolat Kiadó, 2011.

Magyarország történeti kronológiája 3. 1848–1944, szerk. BENDA Kálmán, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1983.

Magyar pokol. A magyarországi fehérterror betiltott és üldözött kiadványok tükrében, szerk. MARKOVITS Györgyi, Budapest, Magvető Könyvkiadó, 1964.

MÁRKUS László, *Károlyi Gyula-kormány bel- és külpolitikája*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1968.

Megfigyelés alatt. Dokumentumok a horthysta titkosrendőrség működéséről 1920–1944, forráskiad. BERÁNNÉ NEMES Éva, HOLLÓS Ervin, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1977.

Paolo MORISI, *Hell in the Trenches. Austro-Hungarian Stormtroopers and Italian Arditi in the Great War*, Warwick, Helion and Company, 2018.

Jun NAKATA, *Der Grenz- und Landesschutz in der Weimarer Republik 1918–1933. Die geheime Aufrüstung und die deutsche Gesellschaft*, Rombach Verlag, Freiburg im Breisgau, 2002.

NÁNÁSI László, *A jogrend szolgálatában. Váry Albert élete és működése, 1875–1943*, Budapest, Magyarország Legfőbb Ügyészsége, 2015.

NÁNDORI Pál, *A hirtenbergi fegyverszállítás*, Hadtörténelmi Közlemények, 1968/4, 636–657.

NÁNDORI Pál, *A Marseilles-i gyilkosság nemzetközi jogi vonatkozásai*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1972.

NEMES Dezső, *Az ellenforradalom története Magyarországon 1919–1921*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1967.

NÉMETH István, *Magyarok és németek (1914–1934)*, Budapest, Magánkiadás, 2017.

NÉMETH István, *Császárságból diktatúrába. Németország a 20. század első felében*, Budapest, L'Harmattan Kiadó, 2017.

NÉMETH István, *A Wilhelmstrasse és Magyarország. Az 1920-as évek (1. rész)*, Valóság, 2017/6, 45–80.

NÉMETH István, *Német haditengerészeti és légügyi lépések a versailles-i békeszerződés kijátszására a weimari köztársaság (1919–1933) éveiben*, Acta Academiae Agrimensis. Sectio Historiae, 2017/XLIV, 523–534.

OLASZ Lajos, *A kormányzóhelyettesi intézmény története, 1941–1944*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 2007.

OLASZ Lajos, *Tervek a Felvidék visszafoglalására 1920-ban*, Közép-Európai Közlemények, 2020/4, 89–114.

ORMOS Mária, *Hitler*, Budapest, T-Twins Kiadó, 1994.

ORMOS Mária, *Mussolinitól Hitlerig*, in *Akik nyomot hagytak a 20. századon. Diktátorok – diktatúrák*, szerk. ERÉNYI Tibor, Budapest, Napvilág Kiadó, 1997, 27–47.

ORMOS Mária, *Egy magyar médiavezér. Kozma Miklós*, Budapest, PolgArt Kiadó, 2001.

PAKSA Rudolf, *Szélsőjobboldali pártok és mozgalmak a Horthy-korszakban*, Kommentár, 2007/5, 68–75.

PAKSA Rudolf, *A magyar szélsőjobboldal története*, Budapest, Osiris Kiadó, 2012.

PAKSA Rudolf, *Magyar nemzetiszocialisták. Az 1930-as évek új szélsőjobboldali mozgalma. pártjai, politikusai, sajtója*, Budapest, Osiris Kiadó–MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, 2013.

PAKSA Rudolf, *A numerus clausus, Gróf Bethlen István és kora*, szerk. NAGY Zsejke, Budapest, Osiris Kiadó, 2014, 137–157.

PAKSA Rudolf, *A fehérterror „logikája”. Események, olvasatok, kontextusok*, in *Terror 1918-1919. Forradalmárok, ellenforradalmárok, megszállók*, szerk. MÜLLER Rolf, TAKÁCS Tibor, TULIPÁN Éva, Budapest, Jaffa Kiadó, 2019, 217–245.

PAKSY Zoltán, *Nyilas mozgalom Magyarországon 1932–1939*, Budapest, Gondolat Kiadó, 2013.

PAPP István, *A magyar népi mozgalom története, 1920–1990*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2012.

PAPP István, *Szemek a láncban. Játsszámák a magyar állambiztonság történetében*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2015.

PAPP István, *Fehér Lajos. Egy népi kommunista pályaképe*, Budapest–Pécs, Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára–Kronosz Kiadó, 2018.

PÁSZTOR Mihály, *A fehérterror néhány jelensége. Pest megye 1919–1920*, Budapest, Pest Megyei Levéltár, 1985.

PATAKI Ferenc, *Az ellenforradalom hadserege 1919–1921*, Budapest, Zrínyi Kiadó, 1973.

PELLE János, *Gázkamra a sörgyárban? Munkaszolgálatosok Kőszegen és orvosuk népbíróvági pere*, Életünk, 2017/1, 1–29.

PINTÉR István, *Ki volt Horthy Miklós?*, Budapest, Zrínyi Könyvkiadó, 1968.

PÓCS Nándor, *Varjúserég. Kovács Tivadar és a magyar fajvédelem láthatatlan útjai*, Budapest–Pécs, Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára–Kronosz Kiadó, 2022.

PORKOLÁB Imre, *Az aszimmetrikus hadviselés adaptációja. A tradicionális és irreguláris hadikultúrák összecsapásainak vizsgálata*, Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, 2020.

PÖLÖSKEI Ferenc, *Hungary After Two Revolutions 1919–1922*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1980.

PRÓNAY Pál, *A határban a halál kaszája. Fejezetek Prónay Pál naplójából*, forráskiad. PAMLÉNYI Ervin, SZABÓ Ágnes, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1963.

PÜSKI Levente, *A Horthy-korszak szürke eminenciása. Károlyi Gyula (1871–1947)*, Pécs, Kronosz Kiadó, 2016.

PÜSKI Levente, *A Horthy-korszak politikai rendszere*, in *A Horthy-korszak vitatott kérdései*, Budapest, Kossuth Kiadó, 55–74.

RESPERGER István, *Die Risiken, Herausforderungen, und Bedrohungen. Die Rolle der Streitkräfte in den neuen bewaffneten Konflikten aus ungarischen Sicht*, Hamburg, Hamburg University of Applied Sciences, 2003.

RESPERGER István–KISS Álmos Péter–SOMKUTI Bálint, *Aszimmetrikus hadviselés a modern korban. Kis háborúk nagy hatással*, Budapest, Zrínyi Kiadó, 2013.

RESPERGER István, *Stratégiák és fogalmak háborúja, az aszimmetrikus hadviselés hadtudományi megközelítése*, *Hadtudomány*, 2016/26, 37–50.

RESPERGER István, *A válságkezelés és a hibrid hadviselés*, Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2018.

ROMSICS Ignác, *A Duna–Tisza közge hatalmi-politikai viszonyai 1918–19-ben*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1982.

ROMSICS Ignác, *A trianoni békeszerződés*, Budapest, Helikon Kiadó, 2015.

ROMSICS Ignác, *A Horthy-korszak*, Budapest, Helikon Kiadó, 2017.

ROMSICS Ignác, *A nagy háború és az 1918–1919-es magyarországi forradalmak*, Helikon Kiadó, Budapest, 2018.

ROMSICS Ignác, *Bethlen István*, Budapest, Helikon Kiadó, 2019.

RÓNA Tamás, *Kecskemét zsinagógái és hívei*, 2005.
<https://www.or-zse.hu/resp/ronatamas-kecsekemet-mtud2005.htm>

RÓNA Tamás, *A kecskeméti zsinagóga és hívei*, in OR-ZSE Évkönyv 2004–2007, szerk. SCHÖNER Alfréd, Országos Rabikéző - Zsidó Egyetem–Gabbiano Print Kft., Budapest, 2008, 373–380.

RÓNA Tamás, *Judaizmus és közösségtörténet: Kecskemét rabbijainak működése történet-szociológiai aspektusból*, PhD-értekezés, Országos Rabbiképző – Zsidó Egyetem, 2010.

RÓNA Tamás–SCHINDLER Iván, *Schindler József szegedi főrabbi emlékezete*, Szeged, Szegedi Zsidó Hitközség dr. Birnfeld Sámuel Könyvtára, 2019.

RÓNA Tamás, *Judaizmus és közösségtörténet. Kecskemét rabbijainak működése történet-szociológiai megközelítésben*, Budapest, Magyarhoni Zsidó Imaegylet (ZSIMA), 2022.

RÓNA Tamás, *Az örökös éjszakája. Válogatott zsidó vallástudományi tanulmányok*, Budapest, Magyarhoni Zsidó Imaegylet (ZSIMA), 2022.

RÓNA Tamás, *Láss túl a falakon! Tamás Róna főrabbi válogatott tanításai, beszédei, előadásai*, Budapest, Magyarhoni Zsidó Imaegylet (ZSIMA), 2022.

RÓNA Tamás, *A közösség szolgálatában. Kecskemét négy neves rabbijának pályarajza a dualizmustól a Kádár-korszakig*, Budapest, Magyarhoni Zsidó Imaegylet (ZSIMA), 2022.

RÓNA Tamás, *Kiáltó folyam, avagy a hullámtörés analógiája*. Róna Tamás főrabbi egybegyűjtött írásai, Budapest, Magyarhoni Zsidó Imaegylet (ZSIMA), 2022.

Thomas L. SAKMYSTER, *Hungary's Admiral on Horseback. Miklós Horthy, 1918–1944*, Washington, Columbia University Press, 1994.

SCHUTZBACH Csaba, *Friedrich István. 100 éve történt az őszirózsás forradalom*, Veszprém, Magyar Vidék 56-os Szervezet Országos Központja, 2018.

SERFŐZŐ Lajos, *A titkos társaságok és a konszolidáció 1922–1926-ban*, Acta Universitatis Szegediensis de Attila József Nominatae. Acta Historica, Tomus LVII, 1976, 3–60.

SHVOY Kálmán, *Shvoy Kálmán titkos naplója és emlékirata 1920–1945, forráskiad* Perneki Mihály Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1983.

SIPOS Péter, *A konspiráció mítosza. Titkos szerveződések Magyarországon 1919–1944*, Beszélő, 1995/29–30.

SOMBOR-SCHWEINITZER József, *Rendőrségi célkeresztben a szélsőjobb. Dr. Sombor-Schweinitzer József feljegyzése a szélsőjobboldali mozgalmakról, 1932-1943, forráskiad*. KOVÁCS Tamás, Budapest, Gondolat Kiadó, 2009.

SOÓS László, *A Nemzeti Munkavédelmi Szervezet létrehozása és tevékenységének első évei, 1921–1926*, Levéltári Szemle, 1979/1–2, 277–291.

SÓREGI Zoltán, *Egy felemás diverzánsakció. Szabadcsapatok Kárpátalján 1938 őszén*, Felderítő Szemle, 2009/4, 148–156.

SÓREGI Zoltán, *Adalékok a marseille-i merényletbe*, Archívnet, 2013/4.

https://archivnet.hu/hadtortenet/adalekok_a_marseillei_merenylet_hatteréhez.html

SUBA János, *Karhatalmi formációk Magyarországon 1918–1920*, Rendvédelem-történeti Füzetek 2008/18, 131–142.

SUBA János, *A Nemzeti Hadsereg csendőralakulatai 1919–1921*, Közép-európai Közlemények, 2015/4, 47–60.

SUBA János, *Polgárőrség szervezése 1919–1921*, Rendvédelem-történeti Füzetek, 2018/56, 131–144.

SZABÓ Ferenc SJ, *Probászka Ottokár élete és műve (1858–1927)*, Budapest, Szent István Társulat, 2007.

Szakmatörténeti szemelvények, forráskiad. BODA József–DOBÁK Imre–REGÉNYI Kund–SZILI László, Budapest, Nemzetbiztonsági Szakszolgálat, 2014.

SZAKÁLY Sándor, *A magyar katonai felső vezetés, 1938–1945*, Budapest, Ister Kiadó, 2001.

SZAKÁLY Sándor, *Honvédség és tisztikar 1919–1947*, Budapest, Ister Kiadó, 2002.

SZAKÁLY Sándor, *Napló, naplószerű emlékirat, emlékirat?. Shvoy Kálmán titkos naplója és emlékirata 1918–1945 nyomán a naplóíró felelősségéről és a forráskritika fontosságáról*, in *Emlékirat és történelem*, szerk. HORVÁTH Jenő–PRITZ Pál. Budapest, 2012. Magyar Történelmi Társulat – Nemzetközi Magyarságtudományi Társaság. 82–98.

SZAKÁLY Sándor, *Az önálló magyar katonai hírszerzés és kémelhárítás létrehozása 1918–1922*, in *A XIX–XX. századi magyar állam nemzetbiztonsági testületei*, szerk. BODA József–PARÁDI József, Budapest, Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történelmi Tudományos Társaság–Nemzetbiztonsági Szakszolgálat, 2014, 101–116.

SZAKÁLY Sándor, *A 2. vkf. osztály, Tanulmányok a magyar katonai hírszerzés és kémelhárítás történetéről, 1918–1945*, Budapest, Magyar Napló Kiadó–Veritas Történetkutató Intézet, 2015.

SZAKÁLY Sándor, *Az Evidenzbürotól az önálló magyar katonai hírszerzés megeremtéséig*, Felderítő Szemle, 2016/11, 64–74.

SZAKÁLY Sándor, *Talpra állás Trianon után. Interjúk, esszék, tanulmányok*, Budapest, Magyar Napló Könyvkiadó–Facultas Humán Gimnázium, 2021.

SZÁSZ László, *Bánffy Miklós. Az erdélyi szellem arisztokratája*, Budapest, Magyar Művészeti Akadémia, 2020.

SZÁVAI Ferenc, *Az Osztrák–Magyar Monarchia felbomlásának következményei. Az államutódlás vitás kérdései*, Pécs, Pro Pannonia Kiadó, 2004.

SZEKÉR Nóra, *A Magyar Közösség története*, PhD-értekezés, Budapest, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Történettudományi Doktori Iskola, 2009.

SZEKÉR Nóra, *Titkos társaság. A Magyar Testvéri Közösség Története*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2017.

SZERÉNYI Ildikó–VISZKET Zoltán, *Buzgó Mócsing, az igazi Trebitsch*, Archivnet, 2006/3.
http://www.archivnet.hu/kuriozumok/buzgo_mocsing_az_igazi_trebitsch.html

Dmitar TASIĆ, *Paramilitarism in the Balkans. Yugoslavia, Bulgaria, and Albania, 1917–1924*, Oxford, Oxford University Press, 2020.

David THOMAS, *The Importance of Commando Operations in Modern Warfare 1939–82*. *Journal of Contemporary History*, 1983/4, 689–717.

TÓTH Attila, *Piroska János élete és festészete*, Csongrád, Magánkiadás, 2009.

TÓTH Imre, *Egy polgári arisztokrata. Kánya Kálmán (1869–1945)*, Pécs, Kronosz Kiadó, 2016.

TÓTH Imre, *Két Anschluss között. Nyugat-Magyarország és Burgenland Wilsontól Hitlerig*, Budapest, Kronosz Kiadó, 2020.

Tóth Imre, *Mítosz és valóság. Sopron bűsége a 20. századi (emlékezet)politikában*, *Világtörténet*, 2022/2, 345–360.

TÓTH Tibor, *A hungarista mozgalom emigrációtörténete az „Út és cél” és a „Hungarista Tájékoztató” című sajtótermékek tükrében*, Debrecen, Debrecen University Press, 2008.

TURBUCZ Dávid, *Horthy Miklós*, Budapest, Napvilág Kiadó, 2011.

UJSZÁSZY István, *Vallomások a holtak házából. Ujszászy István vezérőrnagynak, a 2. vkf. osztály és az Államvédelmi Központ vezetőjének az ÁVH fogságában írott feljegyzései*, forráskiad. HARASZTI György–KOVÁCS Zoltán András–SZITA Szabolcs, Budapest, Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára–Corvina Kiadó, 2007.

UJVÁRY Gábor, *„Egy európai formátumú államférfi”*. Klebelsberg Kuno (1875-1932), Pécs, Kronosz Kiadó, 2014.

UNGVÁRY Krisztián, *A Horthy-rendszer mérlege. Diszkrimináció, szociálpolitika és antiszemitizmus Magyarországon 1914–1944*, Pécs, Jelenkor Kiadó–Országos Széchenyi Könyvtár, 2012.

Ügür Ümit ÜNGÖR, *Paramilitarism. Mass Violence in the Shadow of the State*, Oxford, Oxford University Press, 2020.

UNGVÁRY Krisztián, *Horthy Miklós. A kormányzó és felelőssége 1920–1945*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2020.

VÁGI Zoltán, *Endre László. Fajvédelem és antiszemitizmus a közigazgatási gyakorlatban 1919–1944*, in *Tanulmányok a Holokausztról II.*, szerk. Randolph L. BRAHAM, Budapest, Balassi Kiadó, 2002, 81–154.

VARGA Krisztián, *Az 1945 előtti politikai rendőrség Wayand Tibor detektívfelügyelő önvallomásában*, Betekintő, 2009/1.

http://www.betekinto.hu/sites/default/files/betekinto-szamok/2009_1_varga_k.pdf

VARGA Krisztián, *Ellenség a baloldalon. Politikai rendőrség a Horthy-korszakban*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2015.

VARGYAI Gyula, *A biatorbágyi merénylet. Merénylet a merénylet ellen*, Budapest, Hadtörténelmi Levéltár–Paktum Nyomdaipari Társaság, 2002.

VÁRY Albert, *A vörös uralom áldozatai Magyarországon*, Vác, A Váci Királyi Országos Fegyintézet Könyomdája, 1922.

VESZPRÉMY László Bernát, „*Ne hagyjátok őket elcipelni!*”. *Zdravec Iván és a holokauszt*, Sapientiana, 2016/1, 78–91.

VESZPRÉMY László Bernát, *1921. A Horthy-rendszer megszűlésének története*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2021.

VONYÓ József, *Jobboldali radikálisok Magyarországon 1919–1944. Tanulmányok, dokumentumok*, Budapest, Kronosz Kiadó, 2012.

VONYÓ József, *Gömbös Gyula*, Budapest, Napvilág Kiadó, 2014.

VONYÓ József, *Gömbös Gyula és a hatalom. Egy politikussá lett katonatiszt*, Budapest, Kairosz Kiadó, 2018.

Robert G. L. WAITE, *Vanguard of Nazism The Free Corps Movement In Post-War Germany 1918-1923*, New York, W. W. Norton and Company, 1969.

Bernard WASSERSTEIN, *Az igazi Trebitsch. Az átváltozóművész*, ford. MOLNÁR György, Budapest, Akadémiai Kiadó, 2016.

WAYAND Tibor, *Önvallás. Wayand Tibor fogságban írt visszaemlékezései, 1945–1946*, forráskiad. VARGA Krisztián, Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára–Kronosz Kiadó, Budapest, 2019.

Thomas WIEDER, *Genre fasciste. Dans les années 1920, Adolf Hitler était surveillé par les services français. La fiche rédigée sur le futur Führer dort dans une armoire des Archives nationales*, Le Monde, 2009. november 20.

WINKLER László, *A Magyar Légiforgalmi Rt. története 1928-tól 1945-ig*, A Közlekedési Múzeum Évkönyve 1983–1984, 389–415.

ZADRAVECZ István, *Páter Zadravec z titkos naplója*, forráskiad. BORSÁNYI György, Kossuth Könyvkiadó, 1967.

ZAKAR József, *Fajvédők az 1920-as évek Magyarországon*, in *Tanulmányok a Holokausztról V.*, szerk. Randolph L. BRAHAM, Budapest, Balassi Kiadó, 2011, 52–111.

ZEIDLER Miklós, *A revíziós gondolat*, Pozsony, Kalligram, 2009.

ZEIDLER Miklós, *Külpolitika és revízió – Mindent vissza?*, in *A Horthy-korszak vitatott kérdései*, Budapest, Kossuth Kiadó, 175–196.

ZINNER Tibor, *Adatok a szélsőjobboldali egyesületek megalakulásának körülményeihez*, Történelmi Szemle, 1979/3-4, 562–576.

ZINNER Tibor, *Adatok az Ébredő Magyarok Egyesületének 1918. november–1920. március közötti történetéhez*, Budapest Főváros Levéltára Közleményei, 1978/1, 251–284.

ZINNER Tibor, *Az egyesületek, pártok feloszlatása Budapesten 1945 és 1948 között 1.*, Politika-Tudomány, 1987/4, 60–77.

ZINNER Tibor, *Az egyesületek, pártok feloszlatása Budapesten 1945 és 1948 között 2.*, Politika-Tudomány, 1988/2, 76–88.

ZINNER Tibor, *Az ébredők fénykora, 1919–1923*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1989.

Mára köztudott hadtörténelmi tény, hogy az első világháború utáni forradalmak, majd a tanácsköztársaság összeomlása utáni polgárháborús időkben a szegedi ellenforradalmi kormányt támogató fegyveres erők országszerte követtek el súlyos atrocitásokat. Az első világháború frontjairól hazatért, itthon korábban soha nem látott politikai, társadalmi és gazdasági összeomlást megtapasztaló, túlfűtött nemzeti érzelmeiktől hajtott katonák kegyetlenkedéseit elsősorban a Prónay Pál alezredes, Ostenburg-Moravek Gyula őrnagy és Héjjas Iván tartalékos főhadnagy irreguláris katonai vezetők nevével fémjelezhető fehérterror eseményei közül is kiemelkedik a Duna–Tisza közén 1919 és 1921 között zajló cselekménysorozat, mely egyúttal a két világháború között működő, számos alkalommal újraszerveződő magyar irreguláris katonai alakulatok genezisének is tekinthető. Héjjas Iván tartalékos főhadnagy, majd százados ugyanis az ország 1944-es német megszállásáig a magyar katonai és politikai elit tagja, a kormányzat főhivatalnok, nem mellékesen különítményes múltjából és az ellenforradalmi rendszer kiépülésében játszott szerepéből kifolyólag Horthy Miklós kormányzó bizalmi embere volt. Ő kötött össze ugyanis az autoriter konzervatív kormányzattal egy olyan, elsősorban első világháborús veteránokból álló paramilitáris-parapolitikai hálózatot, amely a két világháború között végig ellentmondásos viszonyban állt az állammal, ám a hadvezetés e változó személyi összetételű, bár vissza-visszatérő veterán tagokból szerveződő irreguláris katonai alakulatokat céljai eléréséhez számos alkalommal felhasználta, és tette ezt elsősorban olyan cselekmények során, amelyek a mai hadtudományi terminológiával leginkább az irreguláris hadviselés, aszimmetrikus hadviselés és különleges katonai művelet címkékkel jellemezhetők. E kis szakkönyv célja, hogy valamit bemutasson, feltárjon a két világháború között működő titkos irreguláris, különleges műveleti rendeltetésű magyar katonai alakulatok és az általuk végrehajtott műveletek a szakirodalom által részben már feldolgozott, ám rendszerszinten kevésbé ismert, töredékes történetről, mely ugyanakkor a reguláris honvédelakulatok történetével együtt a magyar hadtörténelem szerves részét képezi.